

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Παγκόσμιες Προκλήσεις και Συστήματα Αναλύσεων»

Ο ρόλος των τρίτων δρώντων στις διεθνοποιημένες εμφύλιες συγκρούσεις.

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία Ειδίκευσης
«Ανάλυση δεδομένων στην παγκόσμια πολιτική»
«Διοικητική της διακινδύνευσης στην παγκόσμια πολιτική»

Σοφία Γ. Παπαδάτου

Τριμελής επιτροπή:
Αναπληρωτής Καθηγητής Ν. – Σ. Κουτσούκης
Αναπληρωτής Καθηγητής Ε. Φακιολάς
Δρ. Μ. Ελευθεριάδου (ε)

(ε) – Επιβλέπουσα

Τελική έκδοση

Κόρινθος, Ελλάδα, Οκτώβριος 2022

UNIVERSITY OF THE PELOPONNESE
SCHOOL OF SOCIAL & POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE & INTERNATIONAL RELATIONS

MASTER'S PROGRAMME IN
"GLOBAL RISKS AND ANALYTICS"

The role of third parties in internationalized civil conflicts

*Master's dissertation specializing in
"Data analysis in global politics"
"Risk management in global politics"*

Sofia G. Papadatou

Committee:
Associate Professor N.-S. Koutsoukis
Assistant Professor E. Fakiolas
Dr. M. Eleutheriadou (e)

(s) – Supervisor

Final version

Corinth, Greece, October 2022

Φύλλο αξιολόγησης

Η διπλωματική εργασία με τίτλο «...» της Σοφίας Παπαδάτου αξιολογήθηκε από την τριμελή επιτροπή, τόσο ως προς την ποιότητα του κειμένου, όσο και ως προς την ποιότητα της προφορικής παρουσίασης και υπεράσπισης της διπλωματικής εργασίας ενώπιον ακροατηρίου.

Η διαδικασία αξιολόγησης της διπλωματικής εργασίας ολοκληρώθηκε την..... με γενική επίδοση:

- Καλώς
-
- Λίαν Καλώς
- Άριστα

Τα μέλη της τριμελούς επιτροπής:

1. ΑΑ

2. ΒΒ

3. ΓΓ

Abstract

The thesis, in the context of internationalized civil conflict, places the third actors at the center of the analysis in order to investigate whether their intervention prolongs the duration of the conflict and escalates the tension. In an asymmetric conflict, such as a civil war, it is examined how the change in the balance of power in favor of one or the other warring party determines the character of the conflict by shaping the developments on the field and the claims or concessions at the negotiating table.

The paper's hypothesis is examined through the case studies of the civil wars in Libya and Syria. In both civil conflicts there is widespread intervention by third parties, prolonged duration of the war and escalation of tension to the level of humanitarian disaster. At the same time, the risks caused by the conflicts are recognized, evaluated in an indicative risk matrix and the most serious are analyzed in event trees.

Key terms: internationalized civil conflict, third actors, asymmetric conflict, risk management.

Περίληψη

Η εργασία, στο πλαίσιο της διεθνοποιημένης εμφύλιας σύγκρουσης, θέτει στο κέντρο της ανάλυσης τους τρίτους δρώντες, προκειμένου να διερευνήσει εάν η παρέμβασή τους παρατείνει τη διάρκεια της σύγκρουσης και κλιμακώνει την ένταση. Σε μια ασύμμετρη σύγκρουση, όπως είναι η εμφύλια, εξετάζεται πως η μεταβολή της ισορροπίας ισχύος προς όφελος της μιας ή της άλλης εμπόλεμης πλευράς καθορίζει τον χαρακτήρα της σύγκρουσης διαμορφώνοντας τις εξελίξεις επί του πεδίου και τις αξιώσεις ή παραχωρήσεις στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων.

Η υπόθεση της εργασίας εξετάζεται μέσω των περιπτωσιολογικών μελετών των εμφύλιων πολέμων στη Λιβύη και τη Συρία. Και στις δύο εμφύλιες συγκρούσεις καταγράφεται ευρεία παρέμβαση τρίτων δρώντων, παρατεταμένη διάρκεια του πολέμου και κλιμάκωση της έντασης σε επίπεδο ανθρωπιστικής καταστροφής. Παράλληλα, αναγνωρίζονται οι κίνδυνοι που προκαλούν οι συγκρούσεις, αξιολογούνται σε μία ενδεικτική μήτρα κινδύνων και οι σοβαρότεροι αναλύονται σε δέντρα γεγονότων.

Όροι-κλειδιά: διεθνοποιημένη εμφύλια σύγκρουση, τρίτοι δρώντες, ασύμμετρη σύγκρουση, risk management.

Περιεχόμενα

ABSTRACT	I
Περίληψη	II
Περιεχόμενα	III
Κατάλογος Πινάκων	V
Εισαγωγή	1
Μεθοδολογικό Πλαίσιο	2
1 Η παρεμβάση τρίτων δρώντων στις διεθνοποιημένες εμφυλίες συγκρούσεις	3
1.1 Η επίδραση της παρέμβασης τρίτων δρώντων στη διάρκεια της σύγκρουσης	6
1.2 Η επίδραση της παρέμβασης τρίτων δρώντων στην κλιμάκωση της σύγκρουση	9
2 Μελέτη Περίπτωσης: Η παρέμβαση τρίτων δρώντων στην εμφύλια σύγκρουση στη Λιβύη	11
2.1 Ο δεύτερος λιβυκός εμφύλιος πόλεμος (2014-2020)	11
2.2 Η επίδραση της παρέμβασης τρίτων δρώντων στη διάρκεια της σύγκρουσης	12
2.2.1 Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	12
2.2.2 Αίγυπτος	14
2.2.3 Ρωσία	15
2.2.4 Γαλλία	16
2.2.5 Τουρκία	17
2.3 Η επίδραση της παρέμβασης τρίτων δρώντων στην κλιμάκωση της σύγκρουσης	18
2.3.1 Αύξηση αριθμού θυμάτων	19
2.3.2 Αύξηση αριθμού προσφύγων	20
2.3.3 Αύξηση αριθμού εκτοπισμένων	20
2.3.4 Ενίσχυση εξτρεμισμού	21
2.3.5 Ενίσχυση οργανωμένου εγκλήματος	22
2.3.6 Παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων	22
2.3.7 Οικονομικός αντίκτυπος	23
2.3.8 Καταστροφή υποδομών	24

3 Μελέτη περίπτωσης: Η παρέμβαση τρίτων δρώντων στην εμφύλια σύγκρουση στη Συρία	26
3.1 Ο συριακός εμφύλιος	26
3.2 Η επίδραση της παρέμβασης τρίτων δρώντων στη διάρκεια της σύγκρουσης	26
3.2.1 Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής	28
3.2.2 Κατάρ	30
3.2.3 Σαουδική Αραβία	31
3.2.4 Τουρκία	31
3.2.5 Ιράν	33
3.2.6 Hezbollah	34
3.2.7 Ρωσία	35
3.3 Η επίδραση της παρέμβασης τρίτων δρώντων στην κλιμάκωση της σύγκρουσης	38
3.3.1 Θύματα και αγνοούμενοι	38
3.3.2 Επιπτώσεις στα παιδιά	39
3.3.3 Πρόσφυγες και εκτοπισμένοι	39
3.3.4 Ανθρωπιστικές ανάγκες πληθυσμού	40
3.3.5 Πρόσβαση σε βοήθεια και υπηρεσίες	40
3.3.6 Καταστροφές σε υποδομές	41
3.3.7 Οικονομική κρίση	41
4 Αξιολόγηση και διαχείριση κινδύνων	43
4.1 Αναγνώριση κινδύνων	43
4.2 Αποτύπωση κινδύνων με συνδυασμό πιθανότητας και αντίκτυπου	44
4.3 Δημιουργία μήτρας κινδύνων	54
4.4 Χειρισμός σοβαρότερου κινδύνου	55
5 Συμπεράσματα	58
Κατάλογος πηγών	59

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας	1:	Αναγνώριση	κινδύνων
Σφάλμα!	Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.		
Πίνακας 2:	κλίμακα πιθανοτήτων		44
Πίνακας 3:	Κλίμακα αντίκτυπου		44
Πίνακας 4:	Πιθανότητα και αντίκτυπος κινδύνου		45
Πίνακας 5:	Μήτρα κινδύνου		55
Πίνακας 6:	Δέντρο γεγονότων. Ανάλυση σοβαρότερου κινδύνου		56

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία, έχοντας ως σημείο αναφοράς ένα διαχρονικό κοινωνικό και πολιτικό φαινόμενο, τον εμφύλιο πόλεμο, επικεντρώνεται στην παρέμβαση των τρίτων δρώντων, θέτοντας τη δράση τους στον πυρήνα της ανάλυσης, προκειμένου να καταδείξει ότι η παρέμβαση συνδέεται δυναμικά με τις στοχεύσεις υψηλής στρατηγικής, συνιστά σημαντικό μέσο άσκησης της εξωτερικής πολιτικής και ευθύνεται για την παρατεταμένη διάρκεια της σύγκρουσης και την κλιμάκωση της βίας. Η οπτική της εστίασης στους τρίτους δρώντες αποδίδει τις αιτίες της παρέμβασης στην επίτευξη στρατηγικών στόχων και οικονομικών συμφερόντων, επισημαίνοντας ότι οι συνθήκες της εμφύλιας σύγκρουσης υπόκεινται σε διαρκή αξιολόγηση.

Η Συρία και η Λιβύη είναι δύο χώρες με γεωστρατηγική και γεωπολιτική σημασία στο υποσύστημα της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής, οι οποίες, στο πλαίσιο της Αραβικής Άνοιξης, βίωσαν κοινωνικές αναταραχές που κλιμακώθηκαν ταχύτατα σε ανεξέλεγκτες συγκρούσεις υπό την άκριτη χρήση βίας των δυνάμεων καταστολής των αυταρχικών καθεστώτων τους. Οι εμφύλιες αυτές συγκρούσεις θα αποτελέσουν αντικείμενο έρευνας, καθότι δέχθηκαν ευρεία παρέμβαση τρίτων δρώντων που πραγματοποιήθηκε άμεσα με στρατιωτική εμπλοκή ή έμμεσα μέσω πληρεξούσιων δυνάμεων, προκαλώντας σημαντική επιμήκυνση της διάρκειας του πολέμου και περαιτέρω κλιμάκωση της βίας. Η Συρία, δώδεκα χρόνια μετά την έναρξη του εμφυλίου, εξακολουθεί να μην παρουσιάζει ουσιαστική πρόοδο για ένα κοινό πολιτικό όραμα και δυστυχώς δεν επίκειται λύση. Ομοίως η Λιβύη διέρχεται την χειρότερη πολιτική φάση της, καθώς η κρίση επεκτείνεται και τα περιθώρια για εθνική κυριαρχία μειώνονται, υπό την απειλή του κατακερματισμού των πολιτικών και στρατιωτικών οργάνων της.

Με εφαλτήριο τα δεδομένα της έρευνας θα διενεργηθεί ταυτοποίηση των κινδύνων και η ποιοτική ανάλυση αυτών που περιλαμβάνει την αξιολόγηση και ιεράρχηση των αναγνωρισμένων κινδύνων με κριτήριο τη σοβαρότητά τους, ώστε να καταδειχθούν οι δυνητικά καταστροφικοί κίνδυνοι και να πραγματοποιηθεί ο χειρισμός τους. Η χρήση μήτρας πιθανοτήτων-επιδράσεων θεωρείται μια από τις βασικότερες τεχνικές στη διαδικασία της ποιοτικής ανάλυσης των κινδύνων, ενώ για τον χειρισμό του κινδύνου θα χρησιμοποιηθεί δέντρο ανάλυσης γεγονότων, για ενδελεχή έλεγχο των συνεπειών.

Μεθοδολογικό Πλαίσιο.

Υπόθεση προς διερεύνηση της παρούσας εργασίας αποτελεί, εάν η παρέμβαση των τρίτων δρώντων σε μια διεθνοποιημένη εμφύλια σύγκρουση παρατείνει τη διάρκεια και κλιμακώνει την ένταση. Η ερευνητική μέθοδος που χρησιμοποιείται για τη διερεύνηση της υπόθεσης είναι η μελέτη περίπτωσης. Εξετάζονται οι περιπτωσιολογικές μελέτες των εμφύλιων πολέμων της Λιβύης και της Συρίας. Πρόκειται για δύο σύγχρονα φαινόμενα που συνιστούν εξαιρετικές περιπτώσεις μελέτης, οι οποίες συγκεντρώνουν τα προς διερεύνηση χαρακτηριστικά, την εκτεταμένη παρέμβαση των τρίτων δρώντων, την πολυετή διάρκεια της σύγκρουσης και την κλιμάκωση της έντασης. Στοχευμένα θα διερευνηθεί πώς τα κίνητρα διαμόρφωσαν τον χαρακτήρα της σύγκρουσης, παρατείνοντας τη διάρκεια και κλιμακώνοντας την ένταση. Για τη συλλογή των στοιχείων της έρευνας, θα χρησιμοποιηθεί η δευτερογενής μέθοδος.

- Στο πρώτο κεφάλαιο θα πραγματοποιηθεί η επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας. Το θεωρητικό πλαίσιο θα παρουσιαστεί και θα τεθεί υπό έλεγχο με υποθέσεις εργασίας.
- Το δεύτερο κεφάλαιο μελετά την περίπτωση του εμφύλιου πολέμου στη Λιβύη, εξεταζόμενου από την έναρξη του δεύτερου εμφύλιου το 2014 έως την κατάπαυση του πυρός τον Οκτώβριο 2020. Επιλέχθηκε η συγκεκριμένη περίοδος, επειδή παρουσιάζει εκτεταμένη παρέμβαση τρίτων δρώντων. Αναλύονται τα κίνητρα που υπαγορεύουν σε κάθε περίπτωση την παρέμβαση,
- Το τρίτο κεφάλαιο μελετά την περίπτωση του εμφύλιου πολέμου στη Συρία από την έναρξή του, το 2011 έως και το πέρας της τουρκικής στρατιωτικής επιχείρησης «Πηγή Ειρήνης» στη βόρεια Συρία το 2020.
- Στο τέταρτο κεφάλαιο θα επιχειρηθεί η ταυτοποίηση των κινδύνων που προκαλεί η παρέμβαση τρίτων δρώντων στην εμφύλια σύγκρουση. Στη συνέχεια θα διενεργηθεί η ανάλυση των κινδύνων, θα προσδιοριστεί το εύρος των εκβάσεων και οι πιθανότητες εκδήλωσης. Τέλος θα αποτιμηθεί ο βαθμός σημαντικότητας. Οι κίνδυνοι θα ταξινομηθούν στον πίνακα Risk Matrix κλίμακας 5x5 και θα αποτυπωθούν χρωματικά με κριτήριο τον βαθμό σημαντικότητας. Ο σημαντικότερος κίνδυνος θα παρουσιαστεί μέσα από δέντρο γεγονότων, προκειμένου να γίνει συστηματική προσέγγιση με διάγραμμα των επιπτώσεων.

1 Η παρέμβαση τρίτων δρώντων στις διεθνοποιημένες εμφύλιες συγκρούσεις

Παρέμβαση είναι η εμπλοκή τρίτων δρώντων, κρατικών και μη κρατικών, στις εσωτερικές ή εξωτερικές υποθέσεις ενός κράτους, με στρατιωτικές, οικονομικές, πολιτικές και διπλωματικές δραστηριότητες που στοχεύουν είτε να διατηρήσουν είτε να ανατρέψουν τις δομές εξουσίας (Regan, 1996). Η παρέμβαση παραβιάζει την εθνική κυριαρχία ενός κράτους και καταπατά διεθνείς συνθήκες του Ο.Η.Ε. που προασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα. Όταν η παρέμβαση πραγματοποιείται «στην εσωτερική ένοπλη σύγκρουση μεταξύ της κυβέρνησης ενός κράτους και των εσωτερικών ομάδων της αντιπολίτευσης», προσδίδει διεθνή διάσταση στην εμφύλια σύγκρουση με αποτέλεσμα η σύγκρουση να προσδιορίζεται ως διεθνοποιημένη (Uppsala/PRIO).

Δεδομένου ότι οι εμφύλιες διαμάχες διεξάγονται μεταξύ των συμβατικών στρατιωτικών δυνάμεων της κυβέρνησης και των ένοπλων ομάδων της αντιπολίτευσης, εγγενές χαρακτηριστικό του εμφυλίου πολέμου και ειδοποιός διαφορά από τους διεθνείς πολέμους αποτελεί η ασυμμετρία ισχύος μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών. Η κυβέρνηση απολαμβάνει δομικά πλεονεκτήματα, όπως νομιμοποίηση εξουσίας, μόνιμο στρατό, νόμιμη χρήση βίας, πρόσβαση σε πολύ σημαντικούς πόρους, υλικούς και ανθρώπινους, που την καθιστούν στρατιωτικά ισχυρότερη από τις ένοπλες ομάδες της αντιπολίτευσης οι οποίες υπολείπονται σε ισχύ και αντλούν υποστήριξη από πηγές εγχώριες και διεθνείς για χρηματοδότηση της ένοπλης δράσης, παροχή στρατιωτικού υλικού και στρατολόγηση μαχητών (Findley & Teo 2005, Zartman 1995).

Η παρέμβαση, ανάλογα με τα κίνητρα που την υπαγορεύουν, λαμβάνει διάφορες μορφές. Διακρίνεται σε μονομερή υποστήριξη, μεροληπτικού χαρακτήρα, προς όφελος της κυβέρνησης ή της αντιπολίτευσης που περιλαμβάνει άμεση στρατιωτική εμπλοκή ή έμμεση παροχή στρατιωτικής, οικονομικής, πληροφοριακής, πολιτικής και διπλωματικής στήριξης (Regan, 2000). Η επέμβαση μεγάλου αριθμού δρώντων προς όφελος και των δύο αντιμαχόμενων πλευρών ορίζεται ως ευρεία παρέμβαση (Balch – Lindsay & Enterline 2000, Regan 2002). Στον αντίποδα της μονομερούς παρέμβασης ο Elbadawi (1999) θέτει τις παρεμβάσεις «εξωτερικού φορέα» που διέπονται από πολυμέρεια και ουδετερότητα και στοχεύουν στην ειρηνική διευθέτηση της σύγκρουσης.

Σύμφωνα με τον Ηρακλείδη (2015) «Αρκετές από τις εμφύλιες συγκρούσεις καλούνται «πόλεμοι διά αντιπροσώπων» (*proxy wars*), επειδή η μία ή και οι δύο πλευρές που συγκρούονται λαμβάνουν εκτεταμένη εξωτερική βοήθεια από τρίτους δρώντες και έτσι συμμετέχουν έμμεσα και άλλες πλευρές». Οι παρεμβάσεις αυτές αποβλέπουν να επηρεάσουν την έκβαση της σύγκρουσης, με απώτερο στόχο την προώθηση στρατηγικών

στοχεύσεων μέσω αντιπροσώπου με συμβατότητα συμφερόντων. Η πλέον συνήθης μορφή παρέμβασης δια αντιπροσώπου αφορά στην απροκάλυπτη ή συγκαλυμμένη παροχή στρατιωτικού υλικού, ώστε η υποστηριζόμενη πλευρά να είναι σε θέση να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις και το κόστος του πολέμου χωρίς να απαιτείται από πλευράς αντιπροσώπου η άμεση στρατιωτική εμπλοκή και η δέσμευση έμψυχων και άψυχων πόρων για τη διεξαγωγή στρατιωτικών επιχειρήσεων που ενέχουν υψηλό κόστος και κινδύνους (Loveman, 2006).

Η παρέμβαση προς όφελος της μιας ή της άλλης αντιμαχόμενης πλευράς αποβλέπει να επηρεάσει τη δομή της μεταξύ τους σχέσης, προκειμένου να διαμορφώσει την έκβαση της σύγκρουσης (Gleditsch & Beardsley 2004, Regan & Aydin 2006). Η μεταβολή της ισορροπίας δυνάμεων μεταξύ των εμπλεκόμενων αναδιατάσσει τη στρατιωτική ισχύ των αντιμαχόμενων στο πεδίο, μεγιστοποιώντας ή υποβιβάζοντας τη στρατιωτική ικανότητα, επιδρά στις οικονομικές τους δυνατότητες, επιμερίζοντας ή αυξάνοντας το κόστος της επίθεσης και της αποτροπής, επιβεβαιώνει ή αντίστοιχα υπονομεύει την εσωτερική και εξωτερική νομιμοποίηση κάθε πλευράς. Η στρατιωτική ικανότητα επί του πεδίου διαμορφώνει την προσδοκία επίτευξης στρατιωτικής νίκης και καθορίζει τις αξιώσεις και τις παραχωρήσεις στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων (Regan 2002, Jones 2017, Lindsay- Enterline & Joyce 2008).

Η εμφύλια σύγκρουση είναι μια δυναμική και διαρκώς μεταβαλλόμενη διαδικασία που υπόκειται από τα τρίτα μέρη σε διαρκή αξιολόγηση με όρους ορθολογικούς που αποβλέπουν στην ελαχιστοποίηση των δαπανών της παρέμβασης και τη μεγιστοποίηση των κερδών από τις προκύπτουσες ευκαιρίες. Μεταβάλλοντας την ισορροπία δυνάμεων και μεταδίδοντας ασύμμετρες πληροφορίες, οι τρίτοι δρώντες επιχειρούν να ελέγξουν το διαπραγματευτικό περιβάλλον της σύγκρουσης και να χειραγωγήσουν τις εκτιμήσεις αναφορικά με την πιθανότητα επίτευξης νίκης και το κόστος συνέχισης της σύγκρουσης, ώστε να επηρεάσουν την απόφαση του αντιπάλου αν θα συνεχίσει και θα κλιμακώσει περαιτέρω τη σύγκρουση ή θα δεχθεί την άμεση διευθέτησή της, υποχωρώντας στις αξιώσεις του (Regan 2002, Balch-Lindsay, Enterline, Joyce 2008).

Η εμφύλια σύγκρουση προσεγγίζεται θέτοντας στο κέντρο της ανάλυσης την παρέμβαση των τρίτων δρώντων, προκειμένου να καταδειχθεί ότι οι στρατηγικές τους στοχεύσεις επηρεάζουν τη διάρκεια της σύγκρουσης ανεξάρτητα από τα δομικά χαρακτηριστικά και τους διαρθρωτικούς παράγοντες που υφίστανται στο εσωτερικό του κράτους και πυροδοτούν την εμφύλια σύγκρουση (Findley & Teo 2000, Lindsay-Enterline & Joyce 2007). Υπό την οπτική ότι το αποτέλεσμα των εξωτερικών παρεμβάσεων είναι συνάρτηση των κινήτρων που την υπαγορεύουν (π.χ. Balch-Lindsay & Enterline 2000, Regan 2002, Collier, Hoeffler & Soderbom 2004), διερευνώνται οι αιτίες της παρέμβασης σε δύο άξονες, των στρατηγικών συμφερόντων και των αρχών του ανθρωπισμού.

Στο πλαίσιο ενός άναρχου και ανταγωνιστικού διεθνούς περιβάλλοντος η εξωτερική παρέμβαση συνιστά μέσο για την αλλαγή του συσχετισμού ισχύος (Gent, 2007). Τα κράτη παρεμβαίνουν, ιδιαίτερα σε συμμαχικές χώρες (Melin, 2011), για να διατηρήσουν την ισορροπία δυνάμεων και να εξουδετερώσουν τη δυνητική απειλή που συνιστά για τα στρατηγικά τους συμφέροντα η απόφαση αντίπαλων κρατών να παρέμβουν, προκειμένου να διευρύνουν την ισχύ τους (Balch -Lindsay & Enterline 2000, Findley & Teo 2005). Η ρήση του θεωρητικού της στρατηγικής Clausewitz ότι ο πόλεμος είναι «η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα», παρακινεί τα κράτη παρέμβουν, προκειμένου να διατηρήσουν ή να ανατρέψουν το υφιστάμενο status quo. Κύρια επιδίωξη είναι να θέσουν πιο ευάλωτα κράτη στη σφαίρα επιρροής τους και να διευρύνουν την περιφερειακή ισχύ τους (Findley & Teo 2005, Gent 2007).

Η πρόσβαση σε πόρους του αντίπαλου κράτους που είναι κρίσιμοι για την ανάπτυξη και την ασφάλεια ενθαρρύνει την εξωτερική επέμβαση (Balch – Lindsay&Enterline, 2008). Οι φυσικοί πόροι, οι πλουτοπαραγωγικές πηγές, η διατήρηση της ελευθερίας των θαλασσών ή η εξασφάλιση σημαντικών σημείων εξόδου προς τη θάλασσα τίθενται στο επίκεντρο των επιδιώξεων τρίτων δρώντων. Σύμφωνα με τους Grieg & Regan (2003), οι οικονομικοί δεσμοί ενισχύουν την επικοινωνία μεταξύ των κρατών, σφυρηλατούν κοινές αξίες και ως εκ τούτου ευνοούν την παρέμβαση στους εμφύλιους πολέμους.

Τα κοινά σύνορα, δεδομένης της αποσταθεροποιητικής επίδρασης των εμφυλίων πολέμων στο περιφερειακό υποσύστημα της χώρας του εμφυλίου, αυξάνουν το επίπεδο τρωτότητας των κρατών και ευνοούν την εμπλοκή (Kathman, 2011). Γειτονικά κράτη παρεμβαίνουν είτε για να αποτρέψουν τη διάχυση των αυτονομιστικών τάσεων και να διαφυλάξουν την εδαφική τους ακεραιότητα (Findley&Teo, 2005) είτε για να προστατέψουν ομοεθνείς και ομόθρησκες ομάδες που υφίστανται πολιτική περιθωριοποίηση και κοινωνική απομόνωση από αυταρχικά καθεστώτα (Carment&Jones 2000, Findley&Teo 2005). Ενδέχεται, ωστόσο, να υποκρύπτονται ιδιοτελή κίνητρα και η επίκληση στην εθνοτική ή θρησκευτική συγγένεια να αποβλέπει στην ηθική νομιμοποίηση της απόφασης.

Οι αποικιακοί δεσμοί ευνοούν την εξωτερική παρέμβαση. Ιδιαίτερα μετά την κατάρρευση της αποικιοκρατίας οι πρώην αποικιοκρατικές δυνάμεις επεδίωξαν να διατηρήσουν στη σφαίρα επιρροής τους τις χώρες που ανήκαν στο δίκτυο των αποικιών τους και να διασφαλίσουν τα στρατηγικά τους συμφέροντά, μέσω της διείσδυσης στις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές δομές και της χειραγώγησης της πολιτικής ηγεσίας (Findley&Teo, 2005). Η Γαλλία, για παράδειγμα, παρενέβη σε 14 διαφορετικούς εμφυλίους εκ των οποίων οι 10 συνέβησαν σε πρώην αποικίες της.

Οι Μεγάλες Δυνάμεις, που αποτελούν τα πέντε μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας, είναι δυνατόν να παρέμβουν σε μία εμφύλια σύγκρουση, για να προασπίσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και το διεθνές δίκαιο (Barnett & Weiss, 2008), σύμφωνα με το Άρθρο 1 της Χάρτας των Η.Ε., για να «σταματήσουν άμεσα την αιματοχυσία» και να παρέχουν ανακούφιση στις σοβαρές ανθρωπιστικές επιπτώσεις της, για να ηγηθούν της διαμεσολάβησης και της ειρηνικής διευθέτησης της εμφύλιας σύγκρουσης (DeRouen & Bercovitch & Pospieszna 2011, Finnemore 2003, Regan 2002).

1.1 Η επίδραση της παρέμβασης τρίτων δρώντων στη διάρκεια της σύγκρουσης

Οι εξωτερικές παρεμβάσεις συνδέονται με εμφύλιες συγκρούσεις μεγάλης διάρκειας. Τα ευρήματα της έρευνας των Elbadawi & Sambanis, (2000) καταδεικνύουν ότι οι εμφύλιοι πόλεμοι που δέχθηκαν εξωτερική παρέμβαση κατά την χρονική περίοδο 1949-1999 είχαν μέση διάρκεια εννέα χρόνια, ενώ όσοι δεν είχαν παρέμβαση είχαν μέση διάρκεια μόλις ενάμιση χρόνο. Ομοίως ο Regan, (2002:68) υποστηρίζει ότι μία σύγκρουση χωρίς εξωτερική παρέμβαση έχει μόλις 37% πιθανότητες να παραταθεί, ενώ με παρέμβαση η πιθανότητα είναι 60%. Η επίδραση της παρέμβασης των τρίτων δρώντων στη διάρκεια της σύγκρουσης τίθεται υπό έλεγχο στις κάτωθι υποθέσεις εργασίας.

Υπόθεση 1: Η παρέμβαση υπέρ της αντιπολίτευσης παρατείνει τη σύγκρουση.

Η παρέμβαση που πραγματοποιείται κατά την έναρξη της σύγκρουσης επιμηκύνει τη διάρκεια της σύγκρουσης καθώς αμβλύνει την ανισορροπία δυνάμεων σε σχέση με την κυβέρνηση και αυξάνει την πιθανότητα να αποτραπεί ή να καθυστερήσει από πλευράς κυβέρνησης η επίτευξη αποφασιστικής νίκης. Αντίθετα η καθυστερημένη παρέμβαση έχει 2% πιθανότητα να οδηγήσει στον τερματισμό της σύγκρουσης τον επόμενο μήνα (Collier & Hoeffler 2000, Fearon & Laitin 2003, Jones 2017, Regan 2002:69). Οι Cunningham – Gleditsch & Salehya (2009) θεωρούν ότι η μεγιστοποίηση της ισχύος των ανταρτών συμβάλλει στην συντόμευση του πολέμου, ενώ οι εμφύλιοι πόλεμοι διαρκούν περισσότερο σε δύο περιπτώσεις, όταν οι αντάρτες είναι πιο αδύναμοι από την κυβέρνηση, αλλά ελέγχουν εδάφη στην περιφέρεια και όταν στερούνται πολιτικών μέσων, για να προωθήσουν τα αιτήματά τους. Η εξισορρόπηση της ισχύος παρατείνει τη διάρκεια των συγκρούσεων (Regan 2002, Cunningham & Gleditsch & Salehyan 2009) και αυξάνει τις πιθανότητες οι δύο πλευρές να οδηγηθούν σε ένα «αμοιβαία επώδυνο αδιέξοδο» (Zartman, 1993) κατά το οποίο η αντιπολίτευση αδυνατεί να επικρατήσει επί του πεδίου και επιδιώκει να παρατείνει τον πόλεμο, αυξάνοντας το κόστος του πολέμου για την κυβέρνηση, ώστε να την καταστήσει δεκτική σε παραχωρήσεις.

Υπόθεση 2: Η παρέμβαση υπέρ της κυβέρνησης παρατείνει τη διάρκεια της σύγκρουσης.

Οι κυβερνητικές δυνάμεις έχουν περισσότερες πιθανότητες να τερματίσουν άμεσα τον πόλεμο με συντριπτική νίκη επί του πεδίου στην αρχή της σύγκρουσης, πριν από τη στρατιωτική ενίσχυση της αντιπολίτευσης. Δεδομένου του συγκριτικού πλεονεκτήματος της κυβέρνησης έναντι της αντιπολίτευσης, Οι κυβερνητικές δυνάμεις έχουν περισσότερες πιθανότητες να τερματίσουν άμεσα τον πόλεμο με συντριπτική νίκη επί του πεδίου στην αρχή της σύγκρουσης, πριν από τη στρατιωτική ενίσχυση της αντιπολίτευσης. Σε κατάσταση ισορροπίας ισχύος, οι πιθανότητες επικράτησης περιορίζονται και ο πόλεμος είναι πολύ πιθανό να παραταθεί, μέχρι να ηττηθεί η μία πλευρά ή το κόστος συνέχισης να υποχρεώσει τους αντιμαχόμενους να καταφύγουν στις διαπραγματεύσεις, εξέλιξη που επιμηκύνει τη διάρκεια (Cunningham – Gleditsch & Salehyan 2009, Gent 2008, Jones 2017). Η ισορροπία δυνάμεων οδηγεί και τις δύο πλευρές σε ένα «αμοιβαία επώδυνο αδιέξοδο» που παρατείνει τον πόλεμο, καθώς η κυβέρνηση αδυνατεί να επικρατήσει έναντι της αντιπολίτευσης και αναζητά, υπό το βάρος του διαρκώς αυξανόμενου κόστους, τρόπους ειρηνικής διευθέτησης της κρίσης (Dylan Balch-Lindsay Et al).

Υπόθεση 3: Η ευρεία παρέμβαση τρίτων δρώντων παρατείνει τη διάρκεια της σύγκρουσης.

Η ευρεία παρέμβαση τρίτων δρώντων επιφέρει ισορροπία δυνάμεων μεταξύ των εμπλεκόμενων και οδηγεί στη διεξαγωγή αμφίροπων μαχών χωρίς ανάδειξη νικητή. Στην περίπτωση αυτή η παρέμβαση είναι δυνατόν να «κλειδώσει» τον εμφύλιο πόλεμο και να προκαλέσει αδιέξοδο, παρατείνοντας τη διάρκεια της σύγκρουσης (Balch – Lindsay & Enterline 2000, Regan 2002). Ο πόλεμος καθίσταται περαιτέρω σύνθετος και παρατεταμένος, όταν εμπλέκονται ως διαρθρωτικοί παράγοντες τρίτοι δρώντες με κύριο αίτημα την προώθηση της προσωπικής τους ατζέντας και όχι την επίλυση της διένεξης με γνώμονα το «κοινό καλό». Η διευρυμένη ατζέντα δυσχεραίνει τη διαπραγματευτική διαδικασία, καθώς περιορίζει το εύρος των κοινά αποδεκτών σημείων για την επίτευξη ειρηνευτικής συμφωνίας (Balch-Lindsay & Joyce, 2008;). Επιπλέον επιβαρυντική παράμετρος είναι ο αριθμός των δρώντων που ασκούν veto, καθώς η έκταση των αποκλίσεων μεταξύ των εμπλεκόμενων αναφορικά με τη διαμόρφωση του status quo, περιορίζει το διαπραγματευτικό εύρος των πολιτικών επιλογών, υπονομεύει την προσπάθεια εξεύρεσης λύσης και παρατείνει τις συγκρούσεις (Cunningham, 2006).

Υπόθεση 4: Η παρέμβαση που αποβλέπει σε οικονομικά οφέλη ευνοεί την παράταση του πολέμου.

Οι εμφύλιοι πόλεμοι από το 1945 που καταγράφουν σημαντικά μεγαλύτερη διάρκεια αφορούν χώρες με γεωστρατηγική σημασία και πλουτοπαραγωγικές πηγές (Cunningham,

Gleditsch & Salehya, 2009). Δεδομένου ότι η απληστία αποτελεί κύριο κίνητρο της παρέμβασης, οι τρίτοι δρώντες ενθαρρύνουν την παράταση του εμφυλίου, επειδή αποκομίζουν οικονομικά οφέλη από την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων και των πλουτοπαραγωγικών πηγών (Collier & Hoeffler 2004, Elbadawi & Sambanis 2000, Regan 2002, Regan & Aydin 2006). Παράλληλα, στο πλαίσιο ανταγωνιστικών οικονομικών συμφερόντων με τη χώρα του εμφυλίου, είναι πιθανό να υπονομεύσουν τη διευθέτηση της κρίσης, αποσκοπώντας στη λεηλασία ή την εξάντληση των φυσικών πόρων (Balch-Lindsay & Enterline, 2000).

Υπόθεση 5: Η παρέμβαση που υποκινείται από κίνητρα εθνικά, θρησκευτικά, παρατείνει τη διάρκεια της σύγκρουσης.

Τα ευρήματα της έρευνας των Elbadawi & Sambanis (2000) επιβεβαιώνουν τη θεωρία των Collier Et al. (1999) ότι ο εθνικός και θρησκευτικός κατακερματισμός συνδέεται θετικά με τη διάρκεια του πολέμου. Επιπλέον καταδεικνύουν ότι η εξωτερική παρέμβαση τροφοδοτεί την εμφύλια διαμάχη, αυξάνει το επίπεδο κινδύνου της σύγκρουση και τον βαθμό τρωτότητας της κοινωνίας και επιμηκύνει τη διάρκεια του πολέμου ανεξάρτητα από το ποσοστό της εθνικής ή θρησκευτικής ετερογένειας που χαρακτηρίζει την κοινωνία. Προς ενίσχυση των ανωτέρω ο Regan (2002) υποστηρίζει ότι οι παρεμβάσεις που πραγματοποιούνται προς όφελος αντίπαλων εθνικά και θρησκευτικά ομάδων επιμηκύνουν τη διάρκεια της σύγκρουσης σε ποσοστό 1000%. Τα ευρήματα αυτά αίρουν τον περιορισμό που έθετε η ανάλυση των Collier Et al. (1999) ότι η έντονη κοινωνική πόλωση συνιστά απαραίτητη συνθήκη για την παράταση της σύγκρουσης.

Υπόθεση 6: Η παρέμβαση που πραγματοποιείται από τα γειτονικά κράτη προς το κράτος του εμφυλίου πολέμου τείνει να μειώνει τη διάρκεια της σύγκρουσης.

Σύμφωνα με τον Regan (1996) ο μεγάλος αριθμός κρατών που συνορεύουν με το κράτος του εμφυλίου πολέμου αποτρέπει την παρέμβαση, υπό το φόβο ότι θα εξελιχθεί σε βαθύτερη ανάμειξη και υπό τον κίνδυνο να αποτύχει πιθανή απόπειρα ανάληψης συλλογικής δράσης, λόγω έλλειψης συνεργασίας μεταξύ των εμπλεκόμενων. Η αύξηση ωστόσο του αριθμού των προσφύγων αυξάνει την πιθανότητα παρέμβασης. Οι Balch-Lindsay & Enterline (2000) και Derouen Jr & Sobek (2004) υποστηρίζουν ότι τα πορώδη σύνορα συντηρούν την εμφύλια σύγκρουση, επειδή ευνοούν τις μετακινήσεις μαχητών, τη μεταφορά όπλων, τη δημιουργία διασυνοριακών βάσεων και την παροχή διεξόδων διαφυγής, επιβίωσης και ανασυγκρότησης των δυνάμεων της αντιπολίτευσης.

Υπόθεση 7: Η διαμεσολάβηση τείνει να παρατείνει τη διάρκεια του πολέμου.

Η έρευνα των Regan & Stam (2000) καταδεικνύει ότι ο χρόνος της διαμεσολάβησης αποτελεί κρίσιμη παράμετρο για την αναμενόμενη διάρκεια των διαφορών μεταξύ των δύο αντιμαχόμενων μερών μετά την ανάληψη της πρωτοβουλίας. Η πιθανότητα διευθέτησης των διαφορών μειώνεται κατά τους πρώτους 24 μήνες, ενώ αυξάνεται το χρονικό διάστημα από τους 100 έως τους 200 μήνες. Επιπλέον η αλλαγή διαμεσολαβητή κατά τις προσπάθειες διαμεσολάβησης μιας διαφωνίας επιμηκύνει τη διάρκεια διευθέτησής της. Τα ευρήματα αποδεικνύουν ότι κατά περίπτωση η διαμεσολάβηση είναι δυνατόν είτε να μειώσει τη διάρκεια της σύγκρουσης είτε να την επιμηκύνει. Επίσης επιβεβαιώνουν τη θεωρία των Northedge & Donelan, ότι η διαμεσολάβηση για την επίλυση των διαφορών πρέπει να εκκινεί με την έναρξη των εχθροπραξιών καθώς, εάν δεν αξιοποιηθεί το «πρώιμο παράθυρο ευκαιρίας», σύμφωνα με τους Bergovitch, Zartman (1985) και Haass (1990), η προσπάθεια είναι πολύ πιθανό να αποτύχει και η απόκλιση μεταξύ των αντιμαχόμενων να μεγαλώσει. Ωστόσο, σύμφωνα με την έρευνα των Regan & Stam (2000) υφίσταται και δεύτερη κατάλληλη χρονική στιγμή, για να επανεκκινηθεί η διαμεσολάβηση, όταν οι συγκρούσεις είναι «ώριμες για επίλυση» ή όταν εκατέρωθεν οι εμπλεκόμενοι βρίσκονται σε ένα «αμοιβαία επιζήμιο αδιέξοδο» (Zartman, 1993). Τέλος τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι διαφωνίες που αφορούν σε ζητήματα κυριαρχίας ή εθνικής ανεξαρτησίας απαιτούν περισσότερο χρόνο μέχρι να διευθετηθούν.

1.2 Η επίδραση της παρέμβασης τρίτων δρώντων στην κλιμάκωση της σύγκρουσης.

Οι παρατεταμένες συγκρούσεις και η ασυμμετρία στη δομή του συστήματος, που προκαλεί η εμπλοκή πλήθους δρώντων με ετερογενή συμφέροντα, άνιση κατανομή ισχύος και η εχθρική αλληλεπίδραση στο πεδίο της μάχης, συμβάλλουν στην υπέρβαση των ορίων που έχουν θέσει τα αντιμαχόμενα μέρη κατά τη μεταξύ τους σύγκρουση. Η αμοιβαία υιοθέτηση τακτικών και στρατηγικών διαμορφώνει συνθήκες που δύνανται να οδηγήσουν σε περαιτέρω αύξηση της έντασης του πολέμου και να κλιμακώσουν τη σύγκρουση. Κατά την κλιμάκωση καταγράφεται αναβάθμιση του επιπέδου έντασης από το χαμηλό στο υψηλό, δηλαδή μετάβαση από τις αψιμαχίες στις συμπλοκές και εν συνεχεία στο γενικευμένο πόλεμο (Αλειφαντής, «Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών κρίσεων»).

Η μεταβολή της έντασης προκαλείται συνήθως από μία ενέργεια ή ένα γεγονός σε επίπεδο πολιτικό, οικονομικό, διπλωματικό και στρατιωτικό. Ένα εχθρικό μήνυμα που αξιολογείται είτε ως ανειλικρινές είτε ως αξιόπιστο από τις αντιμαχόμενες πλευρές και ανάλογα μεταβάλλει το επιχειρησιακό και διαπραγματευτικό περιβάλλον της σύγκρουσης (Thyne, 2006). Η υιοθέτηση πολιτικών που πλήττουν το κράτος στόχος, όπως η ανάκληση πρεσβευτών, η διακοπή διπλωματικών σχέσεων, το εμπορικό εμπάργκο και το εμπάργκο

όπλων. Η στρατιωτική προετοιμασία, όπως μετακινήσεις στρατευμάτων, έμμεση βίαιη ενέργεια ή άμεση στρατιωτική εμπλοκή (Αλειφαντής, «Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών κρίσεων»).

Οι δείκτες που καθορίζουν την κλιμάκωση μιας σύγκρουσης και αποτυπώνουν το μέγεθος της ανθρωπιστικής κρίσης που προκαλεί ο εμφύλιος πόλεμος, σύμφωνα με τη μεθοδολογία Heidelberg International Conflict Research Institute και της ερευνητικής ομάδας Conflict Information System, είναι οι ακόλουθοι:

- Ο αριθμός των θυμάτων, αμάχων και ενόπλων. Οι απώλειες σε ανθρώπινες ζωές καταδεικνύουν τη σφοδρότητα του εμφυλίου πολέμου και το υψηλό επίπεδο της κλιμάκωσής του.
- Ο αριθμός των προσφύγων και των εκτοπισμένων. Για τον προσδιορισμό του επιπέδου έντασης, λαμβάνονται υπόψη τόσο τα άτομα που διαφεύγουν πέρα από τα κρατικά σύνορα (πρόσφυγες) όσο και τα εσωτερικά εκτοπισμένα άτομα. Ωστόσο, εξετάζονται μόνο εκείνοι οι άνθρωποι που φεύγουν ως άμεση συνέπεια ενός μέτρου σύγκρουσης. Δεν περιλαμβάνονται στον υπολογισμό εκείνα τα άτομα που είχαν καθεστώς πρόσφυγα ή εκτοπισμένου στο μέτρο της σύγκρουσης.
- Ο αριθμός και το είδος των δρώντων που εμπλέκονται. Η ποσότητα τόσο των εμπλεκόμενων όσο και των αναπτυγμένων ομάδων ατόμων καθορίζει την αξιολόγηση του προσωπικού. Στην περίπτωση των κρατικών φορέων, αυτές οι ομάδες ανθρώπων αποτελούνται συνήθως από στρατιώτες και αστυνομικούς, ενώ στην περίπτωση μη κρατικών φορέων, από ένοπλους οπαδούς και μισθοφόρους.
- Ο στρατιωτικός εξοπλισμός. Τα όπλα που χρησιμοποιούνται σε μια σύγκρουση μπορούν να χωριστούν σε δύο ομάδες, ελαφριά και βαριά όπλα: Τα βαριά όπλα πάλι διαφοροποιούνται από τον τρόπο χρήσης τους. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν τόσο για ισχυρή όσο και για ελαφριά άσκηση βίας. Η χρήση ενός όπλου μπορεί να είναι είτε περιορισμένη είτε εκτεταμένη, η πρώτη χαρακτηρίζει μια ελαφριά χρήση ενός βαρύ όπλου και η δεύτερη μια ισχυρή χρήση ενός βαρύ όπλου.
- Η καταστροφή μπορεί να υποδιαιρεθεί σε τέσσερις κατηγορίες: (α) υποδομές (πολιτικές και στρατιωτικές), (β) κατοίκηση, (γ) οικονομία και αυτάρκεια και (δ) αγαθά που καθορίζουν την ταυτότητα. . Εάν συνέβη μαζική καταστροφή σε μία ή δύο από τις κατηγορίες, η καταστροφή θεωρείται μέτρια. Η καταστροφή θεωρείται υψηλή, εάν σημειωθεί μαζική καταστροφή σε τρεις ή τέσσερις κατηγορίες.

2. Μελέτη Περίπτωσης: Η παρέμβαση τρίτων δρώντων στην εμφύλια σύγκρουση στη Λιβύη

2.1 Ο δεύτερος λιβυκός εμφύλιος πόλεμος (2014-2020).

Η Λιβύη είναι μια χώρα με έντονες διαιρέσεις που ευνόησαν την έναρξη της εμφύλιας σύγκρουσης και σε κάποιο βαθμό εξακολουθούν να την τροφοδοτούν. Οι περιφερειακές διαιρέσεις, από την άποψη της γεωγραφικής περιοχής, οριοθετούν την αντιπαράθεση κυρίως μεταξύ της Τριπολιτανίας και της Κυρηναϊκής. Αυτή η διαχωριστική γραμμή μεταξύ των δύο περιοχών διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο και στον πρώτο εμφύλιο πόλεμο με την ανατροπή του Καντάφι και στη σύγκρουση του δεύτερου εμφυλίου.

Η γεωγραφική διαίρεση προσδίδει και το στοιχείο της ταυτότητας που συνδέεται με τους νέους πολέμους. Οι ένοπλες ομάδες εκατέρωθεν χρησιμοποιούν την ταυτότητα ως βασικό καθοριστικό στοιχείο για τη δράση τους, είτε αφορά τη διάκριση μεταξύ ανατολικής και δυτικής Λιβύης, είτε τις αντιπαλότητες που παραδοσιακά έχουν οι δύο αυτές περιοχές. Οι φυλές διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο, καθώς επηρεάζουν την επιλογή στρατοπέδου, απόφαση που πολλές φορές μπορεί να καθορίσει την έκβαση μιας μάχης ή ακόμα και της σύγκρουσης γενικότερα.

Δύο κύρια στρατόπεδα διαμορφώθηκαν το 2014 που αποτελούνταν από συνονθύλευμα δυνάμεων με ισορροπίες και συμμαχίες τοπικού χαρακτήρα. Από τη μία πλευρά η Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας (General National Accordance/ GNA) με έδρα την Τρίπολη και πρωθυπουργό τον Fayez al-Sarraj, η οποία, παρόλο που εξασφάλισε τη νομιμοποίηση του Ο.Η.Ε, βάσει της υπογραφείσας «Πολιτικής Συμφωνίας» (2015), δεν έλαβε την έγκριση της Βουλής των Αντιπροσώπων (House of Representatives\HoR), ούτε διέθετε μεγάλη βάση στήριξης στην περιοχή. Υποστηριζόταν από επαναστατικές πολιτοφυλακές στις δυτικές πόλεις, ισλαμιστικές πολιτοφυλακές της Τρίπολης, τις νότιες φυλές και τη Μουσουλμανική Αδελφότητα. Η Βουλή των Αντιπροσώπων στο Τομπρούκ, από την άλλη πλευρά, ενέκρινε την Κυβέρνηση του Abdullah al-Thani με έδρα την Μπάνιτα. Οι δύο αρχές υποστηριζόνταν από τον Khalifa Haftar, διοικητή του αυτοαποκαλούμενου Εθνικού Στρατού της Λιβύης / των Αραβικών Ένοπλων Δυνάμεων της Λιβύης (Libyan National Army / LNA), Libyan Arab Arm Forces / LAAF), ο οποίος ισχυριζόταν ότι η στρατιωτική του διοίκηση στην Ανατολική Λιβύη ήταν η νόμιμη Κυβέρνηση.

2.2 Η επίδραση της παρέμβασης τρίτων δρώντων στη διάρκεια της σύγκρουσης.

Η παρέμβαση των τρίτων δρώντων στην εμφύλια σύγκρουση της Λιβύης διαμόρφωσε τον χαρακτήρα της σύγκρουσης, παρατείνοντας τη διάρκεια. Τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, η Αίγυπτος, η Γαλλία, η Ρωσία και η Τουρκία, με αποδεδειγμένες παραδόσεις όπλων στα μέρη της σύγκρουσης, κατά παράβαση του εμπάργκο όπλων, τροφοδότησαν μια σύγκρουση της οποίας το αδιέξοδο εμπόδισε την κατάπαυση του πυρός και την άμεση επανέναρξη του Λιβυκού Διαλόγου. Επισημαίνεται ότι η UNSMIL κατήγγειλε παραβιάσεις του embargo όπλων, ενόσω διεξαγόταν η Διαδικασία του Βερολίνου (19 Ιανουαρίου 2020) από οκτώ χώρες. Τέσσερα από αυτά τα αεροσκάφη στάλθηκαν από τα Η.Α.Ε και ένα από τη Ρωσία. Τα εισαγόμενα όπλα συνοδεύονταν από ξένο προσωπικό που εργαζόταν ως πιλότοι, εκπαιδευτές και τεχνικοί. Η εξάρτηση από εξωτερική υποστήριξη επιδείνωσε τον εσωτερικό ανταγωνισμό και τις περιφερειακές διαιρέσεις ανάμεσα στις δυνάμεις της κυβέρνησης της Τρίπολης και εκείνες της κυβέρνησης του Τομπρούκ. Ο λιβυκός εμφύλιος αποτέλεσε γόνιμο έδαφος για την επιστράτευση πληρεξουσίων οι οποίοι ήταν αναξιόπιστοι και συχνά άλλαζαν στρατόπεδα απροσδόκητα, επειδή οι στρατηγικές τους διαμορφώνονταν βάσει τοπικών εκτιμήσεων και προσωπικών συμφερόντων.

Η παροχή υποστήριξης στρατιωτικής, οικονομικής και διπλωματικής, ενδυνάμωσε τους διεκδικητές της εξουσίας, προκειμένου να επικρατήσουν επί του πεδίου και να ισχυροποιήσουν τη θέση τους στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Υπονόμευσε τη διαπραγματευτική διαδικασία, επειδή, καλλιεργώντας την πεποίθηση της νίκης, τους αποθάρρυνε από το να προβούν σε παραχωρήσεις (Harchaoui, Lazib, 2019). Ο Haftar, θεωρώντας ότι είχε περισσότερες πιθανότητες να τερματίσει τον πόλεμο με συντριπτική νίκη επί του πεδίου, επέλεξε τη στρατιωτική λύση, ακριβώς τη στιγμή που οι προσπάθειες πολιτικής συμφιλίωσης του ειδικού απεσταλμένου του Ο.Η.Ε, Ghassan Salameh, είχαν αρχίσει να αποδίδουν. Οι αντιμαχόμενες πλευρές, εγκλωβισμένες στη λογική του μηδενικού αθροίσματος, απέρριπταν τις συνομιλίες και πρότειναν αντικρουόμενους οδικούς πολιτικούς χάρτες που απέκλειαν τους αντιπάλους τους από τις διαπραγματευτικές διαδικασίες.

Κατά την έναρξη του δεύτερου εμφυλίου πολέμου, η παρέμβαση τρίτων δρώντων με ανταγωνιστικές στοχεύσεις προκάλεσε την ανάδυση δύο αντίθετων πόλων εξουσίας γεωγραφικά οριοθετημένων, εξέλιξη που σηματοδότησε την έναρξη ενός νέου κύκλου πολιτικής ρίξης και ανεξέλεγκτης βίας. Η ρητορική του στρατάρχη Haftar που αντιμάχεται το ΙΚΙΣ αλλά και τους πιο μετριοπαθείς ισλαμιστές που συνδέονται με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα βρήκε απήχηση από τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, τη Σαουδική Αραβία, τη Γαλλία και τη Ρωσία.

2.2.1 Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα / Η.Α.Ε.

Η παρέμβασή τους το 2014, από κοινού με την Αίγυπτο, ήταν καθοριστικής σημασίας για τη συγκρότηση του Λιβυκού Εθνικού Στρατού και την επικράτηση και εδραίωση της εξουσίας του Haftar τα δύο πρώτα χρόνια της επιχειρησιακής του δράσης, έναντι των λοιπών διοικητών, λόγω των μεταξύ τους τεταμένων σχέσεων, στον συνασπισμό Dignity Operation. Η στρατιωτική στήριξη προς τον LNA μετέβαλε την ισορροπία δυνάμεων επί του πεδίου κατά τη στρατιωτική επιχείρηση εναντίον των εξτρεμιστών και συνέβαλε στην επαύξηση της κατοχής εδαφών και του ελέγχου στρατηγικής σημασίας υποδομών της χώρας. Η επικράτηση επί του πεδίου ισχυροποίησε τη θέση του Haftar στο εσωτερικό, ως εγγυητή της ασφάλειας της χώρας και έμμεσα νομιμοποίησε τη δράση του στο εξωτερικό, μετά την απόδοση ευσήμων για την εξουδετέρωση ή σύλληψη ηγετικών στελεχών τρομοκρατικών οργανώσεων από τον Αμερικανό Πρόεδρο, Trump, το 2019 (Mezran, Varvelli, 2017:25).

Τα Η.Α.Ε χρηματοδότησαν τη στρατιωτική αναβάθμιση των δυνάμεων του Haftar, ώστε να διεξάγει στρατιωτικές επιχειρήσεις και να καταγάγει συντριπτική νίκη επί του πεδίου έναντι των δυνάμεων του Sarraj. Μίσθωσαν μισθοφόρους από τη ρωσική εταιρεία Wagner και ανέθεσαν σε ιδιωτικούς στρατιωτικούς εργολάβους τη διεξαγωγή «μαύρων επιχειρήσεων». Παράλληλα εξόπλισαν τις δυνάμεις του Haftar με στρατιωτικά επιθετικά ελικόπτερα και επιθετικά drones, έξι τουλάχιστον ρωσικά μαχητικά αεροσκάφη τύπου MiG-29 και δύο Sukhoi 24, το ρωσικό σύστημα αεράμυνας Pantsir,

Με ορμητήριο την αεροπορική βάση στο al – Khadim πραγματοποίησαν τον Απρίλιο 2019 μεταφορές φορτίων με όπλα και το διάστημα 2019-2020 εξαπέλυσαν 70 αεροπορικές επιδρομές (Salyk-Virk, 2020:8) στις επιχειρήσεις κατάληψης της Τρίπολης (Kose, Ozturk, 2020: 126), εμβαθύνοντας περαιτέρω την παρέμβασή τους. Η εμπλοκή τους συνδέθηκε με καταγγελίες για διάπραξη εγκλημάτων πολέμου και στοχοποίηση πολιτικών στόχων, όπως ιατρικών δομών, σχολείων, οικιών. Επίσης, φέρεται να ευθύνονται για τον θάνατο 26 δοκίμων μετά από αεροπορική επιδρομή σε στρατιωτική ακαδημία τον Ιανουάριο 2020 (Bakir, 2020: 162). Διεθνείς Οργανισμοί, όπως η Διεθνής Αμνηστία και το Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχουν καταδικάσει ενέργειες από πλευρές Η.Α.Ε, καθώς συνιστούν εγκλήματα πολέμου. Τα Η.Α.Ε έχουν κατηγορηθεί από τις Η.Π.Α ότι μεταξύ Ιανουαρίου και Απριλίου 2020 πραγματοποίησαν 150 μυστικές πτήσεις προς την ανατολική Λιβύη (Ramani, 2021).

Η στρατιωτική υποστήριξη προς τον LNA κλιμάκωσε την ένταση και αύξησε το επίπεδο της βίας. Το διάστημα μεταξύ Ιουνίου 2018 και Φεβρουαρίου 2020 ο αριθμός των αεροπορικών επιθέσεων στη Λιβύη ανερχόταν σε 1.863 πυραυλικά χτυπήματα, προκαλώντας τον θάνατο 467 αμάχων. Μία από τις περιοχές που επλήγη περισσότερο είναι η Τρίπολη, την οποία στόχευσαν πάνω από 1.200 φορές. Η αποτυχημένη απόπειρα κατάληψής της οδήγησε τον

Haftar να επιτεθεί στις παράκτιες πόλεις Misrata και Sirte, καθώς και την Jabal al Gharbi, μια συνοικία κοντά στην Τρίπολη (Salyk-Virk, 2020:21).

Σε διπλωματικό επίπεδο επιχείρησαν να εκτροχιάσουν τις διαπραγματεύσεις για τον σχηματισμό Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας και την επίτευξη Πολιτικής Συμφωνίας, προσεταιριζόμενοι τον επικεφαλής των διαπραγματεύσεων της United Nations Support Mission in Libya/UNSMIL, Bernardino Leon. Ο Ισπανός διπλωμάτης, ενόσω ήταν επικεφαλής της ειρηνευτικής πρωτοβουλίας μεταξύ των δύο αντιμαχόμενων πλευρών, διαπραγματευόταν με τα Η.Α.Ε την αμοιβή του για τη θέση του επικεφαλής της Διπλωματικής Ακαδημίας της χώρας. Επιπλέον, τα μηνύματα που διέρρευσαν από το γραφείο του αποκάλυψαν ότι ο Leon προωθούσε την ατζέντα των Η.Α.Ε. κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων, αρνούμενος να μεταχειριστεί και τις δύο πλευρές ως ίσους παράγοντες. Το αποτέλεσμα ήταν οι σχέσεις μεταξύ του HoR και του GNC να επιδεινωθούν δραματικά τον Νοέμβριο 2015 με κίνδυνο να ακυρωθεί κάθε προσπάθεια για τη διατήρηση της ανεξαρτησίας και της ενότητας της σύγχρονης Λιβύης. (Profazio, 2016:4).

2.2.2 Αίγυπτος.

Η Αίγυπτος υποστήριξε κατά τη διάρκεια του δεύτερου εμφύλιου πολέμου τις δυνάμεις του Haftar αφενός, επειδή αντιτίθετο στην εδραίωση του πολιτικού Ισλάμ στη Λιβύη, αφετέρου επειδή προσέβλεπαν στην απόκτηση λιβυκού πετρελαίου σε μειωμένες τιμές. Κύρια επιδίωξή της ήταν, λόγω της γεωγραφικής εγγύτητας, να θωρακίσει τα σύνορά της από ακραίες ισλαμιστικές ομάδες που δρουν στη Λιβύη, δυνάμενες να προκαλέσουν αποσταθεροποίηση στο έδαφός της. Στο πλαίσιο αυτής της στρατηγικής, διαμήνυσε ότι οποιαδήποτε προέλαση δυνάμεων πέρα από τη Sirte και την περιοχή al Jufra αποτελεί εχθρική ενέργεια που θα οδηγήσει στην άμεση επέμβαση των αιγυπτιακών δυνάμεων.

Οι αιγυπτιακές Υπηρεσίες Πληροφοριών διαδραμάτισαν ενεργό ρόλο στην ανασυγκρότηση των Υπηρεσιών Πληροφοριών της Λιβύης με επικεντρωμένη δράση στον έλεγχο της ασφάλειας των συνόρων, της αποτροπής του λαθρεμπορίου όπλων και της διασυνοριακής μετακίνησης μαχητών. Ζωτικής σημασίας για τη διαμόρφωση της στρατιωτικής υπόστασης των δυνάμεων του Haftar υπήρξε η παροχή στρατιωτικού υλικού, τεθωρακισμένων οχημάτων, αεροσκαφών και αντιαρματικών από τα Η.Α.Ε, παρά το εμπάργκο όπλων (Merzan, Varvelli, 2017:25).

Η διπλωματική μόχλευση από πλευράς Αιγύπτου, απέβλεπε να καθοδηγήσει τις συνομιλίες, ώστε να εξασφαλίσει στον Haftar θέση ισχύος και να άρει το εμπάργκο όπλων για τον LNA. Ωστόσο, ο Haftar τορπίλισε την πολιτική διαδικασία, επιδεικνύοντας απροθυμία να προβεί σε παραχωρήσεις ή να συναντήσει διεθνείς παράγοντες, δεδομένου ότι είχε εξασφαλίσει,

μέσω της εξωτερικής παρέμβασης, τον στρατιωτικό έλεγχο, ώστε να επεκτείνει την κυριαρχία του χωρίς να υπόκειται σε πολιτικό έλεγχο. Η ανεπιφύλακτη εξωτερική υποστήριξη παρεμπόδισε την πιθανότητα εξεύρεσης πολιτικής λύσης, βάθυνε το ρήγμα μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών και παρέτεινε τη διάρκεια του εμφυλίου με την εμπλοκή πληρεξουσίων δυνάμεων. Η αποτυχία του Haftar να καταλάβει την Τρίπολη και η υποχώρησή του ανάγκασε το Κάιρο να αναζητήσει διπλωματική λύση, για να διατηρήσει την επιρροή του στη Λιβύη έως ότου οι δυνάμεις του Haftar αναδιοργανωθούν. Η Διακήρυξη του Καΐρου τον Ιούνιο 2020 με αίτημα την κατάπαυση του πυρός και την απόσυρση όλων των ξένων δυνάμεων από τη Λιβύη δεν προώθησε την ειρηνευτική διαδικασία, καθώς απέβλεπε στην απομάκρυνση των τουρκικών δυνάμεων που στήριζαν τον Π/Θ Sarraj και όχι των δυνάμεων που υποστήριζαν στον Haftar.

2.2.3 Ρωσία.

Η αστάθεια στο εσωτερικό της Λιβύης και η απομείωση της αμερικανικής επιρροής, σε συνδυασμό με την παρέμβαση δυνάμεων με ανταγωνιστική περιφερειακή ατζέντα, ώθησαν τη Ρωσία να ενισχύσει την παρέμβασή της κατά τη διάρκεια του δεύτερου εμφυλίου πολέμου, επιδιώκοντας την αύξηση της γεωπολιτικής της επιρροής στην περιοχή της βόρειας Αφρικής και την πρόσβαση στα αποθέματα πετρελαίου της χώρας. Στρατηγική προτεραιότητα αποτέλεσε ο έλεγχος των αγορών πετρελαίου της Βόρειας Αφρικής και η αποτροπή τροφοδότησης των ευρωπαϊκών αγορών, εξέλιξη που θα οδηγούσε στην ενεργειακή αυτονομία της Ευρώπης από το ρωσικό μονοπώλιο. Η στρατηγική της προσέγγισής της συνίσταται στην υποστήριξη ευνοϊκών για τα ρωσικά συμφέροντα ηγετών, δυνάμεων να υπηρετήσουν τις μακροπρόθεσμες περιφερειακές της φιλοδοξίες, την προώθηση της οικονομικής της ατζέντας στον ενεργειακό και τον κατασκευαστικό τομέα και την εξασφάλιση στρατιωτικής βάσης κατά μήκος της νότιας πλευράς του NATO (Arnold, 2020:3).

Η Ρωσία υιοθέτησε εναργέστερο ρόλο στη Λιβύη το 2015, αναπτύσσοντας αρχικά σχέσεις με τον Πρωθυπουργό, Fayed al-Sarraj και τον επικεφαλής του Εθνικού Στρατού της Λιβύης, Khalifa Haftar, καθώς και τους περιφερειακούς εταίρους της, την Αίγυπτο και την Αλγερία. Παράλληλα, προσέγγισε μικρότερες φατρίες, όπως τις πολιτοφυλακές που ελέγχουν τη Μισράτα. (Charap, Treyger, Geist, 2019:15). Η απόφαση να παρέμβει προς όφελος του Haftar προέκυψε από τη διασύνδεση του Λίβου στρατιωτικού με τη ρωσική αμυντική βιομηχανία και ενισχύθηκε από τον προβληματισμό της Ρωσίας για την άνοδο ΙΚ (Merzan, Varvelli, 2017:79).

Από κοινού με χώρες φιλικά διακείμενες στον Haftar, συμφώνησε τον Οκτώβριο 2015 να συνεργαστούν προς την κατεύθυνση δημιουργίας ενός εθνικού στρατού, ενώ από τον

Νοέμβριο 2016 φέρεται ότι παρείχε στον Haftar στρατιωτική και τεχνική υποστήριξη, με την προοπτική να της παραχωρηθεί η ναυτική βάση στη Βεγγάζη (Merzan, Varvelli, 2017:81). Κατά την επιχείρηση κατάληψης της Τρίπολης, η Ρωσία εμβάθυνε την παρέμβασή της, με σκοπό να μεταβάλλει την ισορροπία δυνάμεων επί του πεδίου προς όφελος του Haftar, θεωρώντας ότι η στρατιωτική νίκη θα του επέτρεπε να διαμορφώσει τις αξιώσεις στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Ανέπτυξε μέσα σκληρής ισχύος που περιελάμβαναν Ειδικές Δυνάμεις, 2000 περίπου μισθοφόρους της εταιρείας Wagner, στρατιωτικό εξοπλισμό, drones από την αεροπορική βάση Sidi Barrani στη δυτική Αίγυπτο, στρατιωτική εκπαίδευση και πληροφοριακή υποστήριξη (Charar, Treyger, Geist, 2019: 15). Έως το 2019 η Λιβύη είχε λάβει πυραύλους, ρωσικά και συριακά αεροσκάφη, ενώ ήδη δραστηριοποιούνταν έως 1200 εργολάβοι της εταιρείας Wagner. Μέχρι το καλοκαίρι 2020 η Ρωσία εμβάθυνε την παρέμβασή της, παρέχοντας σύγχρονα μαχητικά αεροσκάφη, τεθωρακισμένα οχήματα και εξελιγμένο σύστημα αεράμυνας (Arnold 2020:4, 6, Merzan, Varvelli 2017: 86, Ramani 2020:2). Παράλληλα, ενεργοποίησε την επιρροή της σε λιβυκές φατρίες, ώστε να εμπλακούν στρατιωτικά στο πλευρό του Haftar, μειώνοντας το κόστος της ρωσικής παρέμβασης σε ανθρώπινους και υλικούς πόρους.

Η ρωσική παρέμβαση καλλιέργησε σχέση πατρωνίας με τον Haftar που συνέβαλε στη σύναψη προνομιακών συμφωνιών στον ενεργειακό και τον κατασκευαστικό τομέα. Η νομιμοποίηση του Haftar θα επέτρεπε στη Ρωσία μια πιο προνομιακή πρόσβαση στα κοιτάσματα πετρελαίου. Ως εκ τούτου επεδίωξε την παράταση της σύγκρουσης μέχρι την επικράτηση επί του πεδίου.

2.2.4 Γαλλία.

Η Γαλλία από το 2014 υποστήριζε τον Haftar, παρέχοντας στρατιωτικό εξοπλισμό στον Λιβυκό Εθνικό Στρατό τόσο απευθείας όσο και μέσω των Η.Α.Ε και της Αιγύπτου, κατά παράβαση του εμπάργκο όπλων. Σε διπλωματικό επίπεδο ο Γάλλος Πρόεδρος, Emanuel Macron, παρείχε στήριξη στον Haftar, προσκαλώντας τον στις ειρηνευτικές συνομιλίες στο Παρίσι (Ιούλιος 2017) από κοινού με τον Λίβυο Π/Θ Sarraj, αναδεικνύοντάς τον σε ισότιμο συνομιλητή στις διαπραγματεύσεις για την επίτευξη πολιτικής προόδου και σταθερότητας στη Λιβύη. Η θέση της Γαλλίας δε διαμορφώθηκε μόνο βάση του Διεθνούς Δικαίου, αλλά υπαγορεύτηκε και από τα γεωπολιτικά της συμφέροντα, τα οποία έχουν πολλές παραμέτρους. Ο Haftar είναι σύμμαχος της Γαλλίας στην προσπάθεια ενάντια στην ισλαμιστική τρομοκρατία στην περιοχή της Αφρικής. Οι Γάλλοι φοβούνται ότι η άλωση της Λιβύης από ισλαμικά στοιχεία, όπως η Μουσουλμανική Αδελφότητα, την οποία υποστηρίζει η Τουρκία, θα διοχετευθεί και στις χώρες που θέλουν να θωρακίσουν. Η Αλγερία και η Τυνησία μέχρι το 1962 ήταν γαλλικές αποικίες, ενώ η γαλλική παρουσία και εμπλοκή στις χώρες της Υποσαχάριας Αφρικής είναι έντονη. Εκεί η Γαλλία έχει παρουσία με περίπου 4.500

στρατιώτες, οι οποίοι στην ουσία μάχονται τόσο, για να υπερασπιστούν τα γαλλικά οικονομικά συμφέροντα, όσο κυρίως την τρομοκρατία. Επιπλέον, επιδιώκουν να αποκτήσουν πρόσβαση στα πετρελαϊκά κοιτάσματα της ανατολικής Λιβύης σε περίπτωση που ο Haftar διατηρήσει τον έλεγχο της περιοχής.

2.2.5 Τουρκία.

Η παρέμβαση της Τουρκίας υπαγορεύτηκε από τη στρατηγική επιδίωξη να θέσει τη Λιβύη υπό τη σφαίρα επιρροής της και να διευρύνει την περιφερειακή της ισχύ στη βόρεια Αφρική, εξουδετερώνοντας την απειλή που συνιστά για τα γεωπολιτικά της συμφέροντα η παρέμβαση των ιδεολογικών της αντιπάλων. Παράλληλα, εποφθαλμιούσε την πρόσβαση στους υψηλής ποιότητας υδρογονάνθρακες και τη διασφάλιση των οικονομικών συμφερόντων που απέρρεαν από συναφθείσες συμφωνίες στον ενεργειακό και κατασκευαστικό τομέα. (Lund, 2022:6).

Η Τουρκία, κατά την έναρξη του δεύτερου εμφυλίου πολέμου, υποστήριξε την ιδεολογικά φίλα προσκείμενη στη Μουσουλμανική Αδελφότητα Κυβέρνηση της Τρίπολης και τις συμμαχικές πολιτοφυλακές της Μισράτα, διευκολύνοντας τη μεταφορά χρημάτων από το Κατάρ, μέσω δικτύου επιμελητείας και υποστήριξης και παρέχοντας όπλα και πυρομαχικά, παρά το εμπάργκο του Ο.Η.Ε (ICG, 30 Απριλίου 2020). Επίσης, διόρισε ειδικό απεσταλμένο για τη Λιβύη, κίνηση με υψηλό συμβολισμό που καταδεικνύει την ισχυρή θέληση να προωθήσει υψηλά στρατηγικά συμφέροντα. Η παρέμβασή της όξυνε περαιτέρω τις περιφερειακές διαιρέσεις μεταξύ των δύο πόλων εξουσίας, συνέβαλε στην εδραίωση της σύγκρουσης και τροφοδότησε την ανεξέλεγκτη βία.

Ο τουρκικός παράγοντας στο τέλος 2018 αύξησε σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο την παρέμβασή του προς την κυβέρνηση της Τρίπολης, με εκατέρωθεν ανταλλαγή επισκέψεων. Ο Τούρκος Υπουργός Αμύνης επισκέφθηκε τον Νοέμβριο 2018 την Τρίπολη, ο Πρωθυπουργός της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας, ως επικεφαλής αντιπροσωπείας, είχε συνάντηση με τον Τούρκο Πρόεδρο στην Κωνσταντινούπολη και ο Υπουργός Εσωτερικών, Fathi Bashagha, πραγματοποίησε επανειλημμένα επαφές με Τούρκους αξιωματούχους (Lund, 2022:36). Η κινητικότητα αυτή εντάσσεται στο πλαίσιο προσπάθειας της Τουρκίας να δημιουργήσει ερείσματα στη Λιβύη και να ενεργοποιήσει την όποια διαπραγματευτική μόχλευση, προκειμένου να εξυπηρετήσει τη στρατηγική της ατζέντα.

Η επιχείρηση του Haftar τον Απρίλιο 2019 να καταλάβει την Τρίπολη εμβάθυνε την τουρκική εμπλοκή στη Λιβύη. Η Τουρκία άμεσα υποστήριξε τις δυνάμεις του Sarraj με στρατιωτικό εξοπλισμό, τεχνική υποστήριξη και στρατιωτική εκπαίδευση. Επίσης, σε δεύτερο χρόνο απέστειλε οπλισμένα drones Bayraktar TB2, Τούρκους χειριστές και στη συνέχεια

Τουρκμένους μαχητές, ως υποστηρικτικό προσωπικό (Lund, 2022:50). Η ενίσχυση των δυνάμεων του Haftar με Ρώσους μισθοφόρους και στρατιωτικό εξοπλισμό από τα Η.Α.Ε και την Αίγυπτο μετέβαλε την ισορροπία δυνάμεων προς όφελός του, εξέλιξη που υπαγόρευσε τη στρατιωτική εμπλοκή της Τουρκίας στη Λιβύη, προκειμένου να εξισορροπήσει τις δυνάμεις επί του πεδίου και να εξαναγκάσει τον Haftar να διαπραγματευθεί.

Στις 26 Νοεμβρίου 2019 η Τουρκία υπέγραψε με την GNA δύο μνημόνια. Αυτό που οριοθετούσε τη δικαιοδοσία των θαλάσσιων ζωνών στην ανατολική Μεσόγειο, κατά παράβαση της Σύμβασης του Διεθνούς Δικαίου Θαλάσσης κλιμάκωσε τη σύγκρουση με περισσότερα ενδιαφερόμενα μέρη, όπως την Ελλάδα και την Κύπρο. Το δεύτερο μνημόνιο, που αφορούσε στη στρατιωτική συνεργασία με τη Λιβύη, προετοιμάζε το έδαφος για τη στρατιωτική εμπλοκή της Τουρκίας στη σύγκρουση. Τον Ιανουάριο 2020 κατέφθασαν στη Λιβύη μισθοφόροι από τη Συρία υπό την ηγεσία Τούρκων αξιωματικών, εκπαιδευτές, ειδικές δυνάμεις και στρατιωτικός εξοπλισμός, όπως τεθωρακισμένα οχήματα μεταφοράς προσωπικού, πυροβολικού, μη επανδρωμένα αεροσκάφη, συστήματα αεράμυνας και πολεμικά πλοία για την ασφάλεια των θαλάσσιων γραμμών ανεφοδιασμού (Lund, 2022:22). Η τουρκική παρέμβαση διαμόρφωσε τον χαρακτήρα της σύγκρουσης, καθότι εξασφάλισε τη νίκη των δυνάμεων της Κυβέρνησης της Τρίπολης και οδήγησε στην κατάπαυση του πυρός τον Οκτώβριο 2020.

2.3 Η επίδραση της παρέμβασης τρίτων δρώντων στην κλιμάκωση της σύγκρουσης.

Οι παραβιάσεις του εμπάργκο όπλων από τρίτους δρώντες, προς όφελος των δύο αντιμαχόμενων μερών, τροφοδότησε την ένταση, διαιωνίζοντας τις συγκρούσεις. Η παροχή στρατιωτικής στήριξης αύξησε σημαντικά τις δυνατότητες των εμπόλεμων, ιδίως εκείνες που τους επέτρεψαν να πραγματοποιούν αεροπορικές επιδρομές. Μη επανδρωμένα αεροσκάφη πυροβολικού, κατευθυνόμενοι πύραυλοι ακριβείας, φορητά όπλα κατά της επίθεσης, τεθωρακισμένα οχήματα μεταφοράς προσωπικού, πολεμικά άρματα μάχης, ελικόπτερα και εκτοξευτές ρουκετών επιδεικνύονται στα μέσα ενημέρωσης και στα κοινωνικά δίκτυα (Security Council, 29 July 2019).

Εμπειρογνώμονες του Ο.Η.Ε, κατόπιν έρευνας που διεξήγαγαν το διάστημα από τον Οκτώβριο 2019 έως τον Ιανουάριο 2020, εντόπισαν δεκάδες αποστολές όπλων, μεταξύ αυτών drones, πυραύλων εδάφους / αέρος, πυροβολικού και τεθωρακισμένων οχημάτων από χώρες όπως η Ρωσία, τα Η.Α.Ε, η Αίγυπτος. Σημαντική είναι η παραβίαση από πλευράς Τουρκίας αναφορικά με τη μεταφορά πολεμικού υλικού. Σύμφωνα με τα Η.Ε ο αριθμός των ξένων μισθοφόρων που έχει αναπτυχθεί στη Λιβύη ανέρχεται σε 20.000 άτομα. Εμπειρογνώμονες του Ο.Η.Ε αναφέρουν σε έκθεσή τους που δημοσιεύτηκε στις 8 Μαρτίου

2021 ότι μισθοφόροι Ρώσοι, Σύριοι, Σουδανοί που προέρχονται από το Τσαντ μεταφέρθηκαν στη Λιβύη, για να ενισχύσουν τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές. Επίσης, τεκμηριώνουν την παρουσία 700 στρατιωτών από τις παραστρατιωτικές δυνάμεις του Σουδάν στη στρατιωτική βάση al-Jufra που ελέγχεται από τις δυνάμεις του Haftar.

Η εσωτερική αστάθεια της Λιβύης και η απουσία μιας κυβέρνησης με επαρκή νομιμοποίηση, ισχύ και έλεγχο – παρά το γεγονός ότι η Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας είναι η «διεθνώς αναγνωρισμένη» κυβέρνηση – είχε αντίκτυπο σε πολλά άλλα ζητήματα πολιτικής. Η κατάσταση αυτή επέτρεψε σε διάφορους εξωτερικούς παράγοντες να χρησιμοποιούν τη χώρα, για να προωθήσουν τις δικές τους ατζέντες. Η συμφωνία Τουρκίας-Κυβέρνησης Εθνικής Συμφωνίας καταδεικνύει ότι η έλλειψη πολιτικής διευθέτησης εξακολουθεί να προκαλεί αστάθεια, γεωπολιτικά προβλήματα και απειλές για την ασφάλεια, με επιπτώσεις όχι μόνο για το μέλλον της ίδιας της Λιβύης, αλλά και για την ευρύτερη περιοχή, ειδικά μεταξύ των χωρών, όπως η Τουρκία, η Ελλάδα, η Αίγυπτος, η Κύπρος, το Ισραήλ και η Λιβύη

2.3.1 Αύξηση Θυμάτων.

Σύμφωνα με στοιχεία που προέρχονται από το Πανεπιστήμιο της Uppsala, ο λιβυκός εμφύλιος από την έναρξή του έως το 2020 αριθμεί συνολικά 13.067 θύματα. Η έξαρση της ένοπλης βίας το 2014 από μη κρατικούς δρώντες αύξησε κατακόρυφα τον αριθμό των θυμάτων στα 1500 άτομα σε σχέση με το 2013 που ο αριθμός ήταν οριακά μηδενικός. Η Λιβύη από το 2014 δεν αποτελεί λειτουργικό κράτος που έχει το μονοπώλιο της χρήσης βίας. Η ένοπλη βία μεταξύ των φατριών και των παραστρατιωτικών οργανώσεων ενέτεινε την αστάθεια στη χώρα, δεδομένων των διαφιλονικούμενων συμφερόντων τους. Κάθε φατρία, όπως οι φατρίες των Zintan και της Misrata, προσπαθούσε να ικανοποιήσει τις δικές της στοχεύσεις, τη διεύρυνση του πολιτικού και εδαφικού ελέγχου, την απόκτηση πρόσβασης σε πλουτοπαραγωγικούς πόρους και περάσματα στα νότια σύνορα.

Η αυξημένη δράση μη κρατικών δρώντων που καταγράφεται το διάστημα 2014-2016 με επίκεντρο τη Bengasi οφείλεται στην ανάπτυξη τρομοκρατικής δράσης από τη σαλαφιστική, ισλαμιστική οργάνωση Ansar al Sarria η οποία έθεσε υπό τον έλεγχό της την πόλη, καθώς και από το Ισλαμικό Κράτος που κατέλαβε τις πόλεις Sirte (βόρεια και κεντρικά) και Derna (ανατολικά), ενώ δημιούργησε εν υπνώσει πυρήνες στην Tripoli, τη Benghazi και τη νότια Λιβύη. Η δράση των κρατικών δρώντων κορυφώθηκε το 2016, όταν οι ένοπλες δυνάμεις των δυο αντιμαχόμενων κυβερνήσεων επιχείρησαν στην περιοχή της Sirte κατά του Ισλαμικού Κράτους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να εκτοξευθεί ο αριθμός των θυμάτων στα 2.500 άτομα. Το 2018, με το πέρας της επιχείρησης Dignity, ο αριθμός των θυμάτων μειώθηκε στα 500 περίπου άτομα, ενώ το 2019 πλησίασε τα 2000 άτομα, λόγω της επιχείρησης των δυνάμεων του Haftar να ανακαταλάβουν τη Sirte και να καταλάβουν την Τρίπολη. Μεταξύ 1ης Ιανουαρίου και 31ης Δεκεμβρίου 2019, η Αποστολή Υποστήριξης των Ηνωμένων Εθνών στη

Λιβύη είχε καταγράψει τουλάχιστον 656 απώλειες αμάχων, συμπεριλαμβανομένων 287 θανάτων και 369 τραυματιών. Το 2020, με την υπογραφή της συνθήκης ειρήνης, ο αριθμός των θυμάτων επανήλθε στα επίπεδα του 2018.

2.3.2 Αύξηση προσφύγων.

Στις αρχές της χιλιετίας κατέφταναν στις ιταλικές ακτές λιγότεροι από 40.000 πρόσφυγες και μετανάστες κατ' έτος, αριθμός που άλλαξε ριζικά το 2014 και έφτασε τους 120.000 πρόσφυγες προερχόμενους από τη Λιβύη. Παράλληλα άλλαξε και η σύνθεση των μεταναστευτικών ροών. Πλέον, σημαντικό ποσοστό (28%) αποτελούσαν πρόσφυγες πολέμου από τη Συρία και την Παλαιστίνη. Από τους 170.000 αφιχθέντες στις ιταλικές ακτές το ίδιο έτος, 42.000 ήταν Σύριοι και 6.000 Παλαιστίνιοι (Toaldo, 2015). Υπολογίζεται ότι κατά το διάστημα Μαρτίου-Σεπτεμβρίου 2020 βρίσκονταν στην Λιβύη 600.000 πρόσφυγες και μετανάστες, με το 21% να κατάγεται από τον Νίγηρα, 16% από την Αίγυπτο, 16% από το Τσαντ, 13% από το Σουδάν και 8% από την Νιγηρία (Amnesty International, 2020.)

Καθιερώθηκαν διακριτές διαδρομές, για να μεταφέρουν μετανάστες και πρόσφυγες από γειτονικές χώρες μέσω της Λιβύης στις βόρειες πόλεις και τις παράκτιες περιοχές και να περιμένουν την επιβίβαση. Ως αποτέλεσμα, περισσότεροι από 624.000 μετανάστες και πρόσφυγες, που αναχωρούσαν κυρίως από τη Λιβύη, έφτασαν στην Ιταλία μέσω θαλάσσης μεταξύ 2014 και 2017. Ο αριθμός των αφίξεων στην Ευρώπη μέσω θαλάσσης κορυφώθηκε το διάστημα 2016-2017 φτάνοντας τα 181.436 άτομα (Giampaolo and Ianni, 2020).

Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης στις 31 Οκτωβρίου 2020 κατέγραψε 9.648 μετανάστες που αναχώρησαν από τη Λιβύη με προορισμό την Ιταλία και 692 θανάτους στην κεντρική Μεσόγειο. Η λιβυκή ακτοφυλακή αναχαίτισε και επέστρεψε στις λιβυκές ακτές 8.283 άτομα, μεταξύ των οποίων 374 παιδιά. Σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης, 203 άτομα αγνοούνται στη θάλασσα.

Σύμφωνα με τον Δ.Ο.Μ, υπήρχαν 655.144 μετανάστες στη Λιβύη, συμπεριλαμβανομένων 85.891 σε αστικές περιοχές στην Τρίπολη, στις 31 Οκτωβρίου 2020. Εκείνο τον μήνα, ο Δ.Ο.Μ υπολόγισε ότι τα 26 επίσημα κέντρα κράτησης στη Λιβύη κρατούσαν συνολικά 4.754 άτομα.

2.3.3 Αύξηση εκτοπισμένων.

Τον Αύγουστο 2014 ο αριθμός των εσωτερικά εκτοπισμένων ανήλθε στα 348.372 άτομα. Οι περισσότεροι από τους Λίβυους που εκτοπίστηκαν ήταν από τη Sirte ή τη Bengasi. Περισσότερες από 20.000 οικογένειες εκτοπίστηκαν από τη Bengasi, όταν ξέσπασαν σφοδρές μάχες. Περίπου 40.000 μέλη της κοινότητας των Tawarghan παρέμειναν εκτοπισμένοι. Οι έντονες μάχες μεταξύ αντίπαλων ένοπλων ομάδων στις ανατολικές πόλεις της Λιβύης

Bengasi και Derna, καθώς και στα νοτιοανατολικά της χώρας στο Ubari και στα δυτικά στην Kikla πυροδότησαν κρίση εκτοπισμού. Στα νοτιοανατολικά περίπου 11.280 άνθρωποι τράπηκαν σε φυγή λόγω των μαχών στο Ubari, ενώ στα δυτικά 38.640 άνθρωποι εκτοπίστηκαν, λόγω των συγκρούσεων στην Kikla, συμπεριλαμβανομένων πολλών γυναικών και παιδιών (Displacement Tracking Matrix/DTM, 2014).

Από τις αρχές Απριλίου 2019, η κατάσταση ασφαλείας στις περιοχές που επλήγησαν από τις συγκρούσεις στη νότια Τρίπολη ήταν ασταθής. Το διάστημα μέχρι τον Νοέμβριο 2019 επιπλέον 2.397 οικογένειες (περίπου 11.983 άτομα) υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν τις οικίες τους, ανεβάζοντας τον συνολικό αριθμό των εσωτερικά εκτοπισμένων από τη νότια Τρίπολη σε τουλάχιστον 28.027 οικογένειες (περίπου 140.133 άτομα). Οι εκτοπισμένοι εντοπίζονταν κυρίως σε δήμους μέσα και γύρω από την πρωτεύουσα από τις γειτονιές της νότιας Τρίπολης, ιδιαίτερα τη Hadba και το Hai al Zhoor.

Επιπλέον, 4.475 μετανάστες βρέθηκαν σε κέντρα κράτησης που διοικούνται από τις Αρχές στη Λιβύη, από τους οποίους πάνω από 2.498 μετανάστες που κρατούνταν στην Τρίπολη και τις κοντινές περιοχές κινδύνεψαν από τις συγκρούσεις. Η συνεχής χρήση αεροπορικών επιδρομών και βομβαρδισμών πυροβολικού κοντά σε περιοχές που κατοικούνται από πολίτες συνιστούσε σημαντική απειλή για την ασφάλεια και τις ζωές του άμαχου πληθυσμού, λόγω της παρατεταμένης διάρκειας της σύγκρουσης (Displacement Tracking Matrix/DTM, 27 Νοεμβρίου 2019).

2.3.4 Ενίσχυση του εξτρεμισμού.

Το πολιτικό κενό και η απουσία σταθερής κυβέρνησης, καθώς και η αφθονία των κερδών από τους υδρογονάνθρακες αποτέλεσαν πρόσφορο έδαφος για συμμορίες, πολιτοφυλακές και τζιχαντιστικές οργανώσεις. Το φαινόμενο αυτό επέτεινε την αποδιάρθρωση της Λιβύης και το βύθισμά της σε έναν ανηλεή εμφύλιο πόλεμο από το 2014 έως το 2017, με τις δυνάμεις του Στρατάρχη Haftar να επεμβαίνουν αρχικά για την εξάλειψη της τρομοκρατίας. Η επίμαχη και ισχυρότερη τρομοκρατική οργάνωση, Ansar al Sharia, που δημιουργήθηκε από τη συγχώνευση δύο ισλαμικών πολιτοφυλακών στις πόλεις Bengasi και Derna τον Φεβρουάριο 2012, έφτασε να αριθμεί το 2014 περί τους 45-50.000 μαχητές μόνο στην περιοχή της Bengasi. Έχουν καταγραφεί 329 περιστατικά δράσης τους, από τον Οκτώβριο του 2013 έως το 2016 και 1509 θάνατοι, με την πλειοψηφία αυτών να καταγράφονται εναντίον των δυνάμεων του Στρατάρχη Haftar (από το 2014 και έπειτα). Η πλειοψηφία των επιθέσεων (86%) ήταν στρατιωτικοί στόχοι όπως και η πλειοψηφία των απωλειών (92%), ενώ και όσοι πολίτες εμφανίζονται να έχουν πεθάνει, κατόπιν δράσεων της συγκεκριμένης οργάνωσης, εγγράφηκαν στο αντίπαλο στρατόπεδο (Toaldo, 2015).

2.3.5 Ενίσχυση του οργανωμένου εγκλήματος.

Το χάος που επικράτησε μετά την έναρξη του δεύτερου εμφυλίου πολέμου στη Λιβύη το 2014 παρείχε πρόσφορο έδαφος για ανάπτυξη μιας σκοτεινής οικονομίας, βασισμένης στη λεηλασία των πόρων και τις παράνομες δραστηριότητες, όπως η διακίνηση πετρελαίου, όπλων και ανθρώπων. Το οργανωμένο έγκλημα δημιούργησε μια απίστευτα προσοδοφόρα οικονομία η οποία, όσο ενισχυόταν, μείωνε δραστικά τις πιθανότητες δημιουργίας μιας εθνικής κεντρικής διακυβέρνησης, δεδομένου ότι οι ένοπλες ομάδες και οι τοπικές πολιτοφυλακές ωφελούνταν από τα κερδοφόρα δίκτυα που δραστηριοποιούνταν σε εδάφη που ελέγχονταν από την Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας και τον Λιβυκό Εθνικό Στρατό. Μεγάλα τμήματα της χώρας πέρασαν στον έλεγχο διάφορων φυλών και συμμοριών, με αποτέλεσμα η παράνομη διακίνηση μεταναστών και τα μεταναστευτικά ρεύματα να εκτιναχθούν. Από τα 20 κέντρα κράτησης μεταναστών μόνο 6 υπάγονταν το 2014 στον απευθείας έλεγχο του Υπουργείου Εσωτερικών της Λιβύης. Τα υπόλοιπα υπάγονταν στον έλεγχο αναξιόπιστων «πολιτοφυλακών» και φυλάρχων χωρίς κανέναν έλεγχο. Τα παραπάνω κέντρα λειτουργούσαν περισσότερο ως κέντρα διακίνησης μεταναστών, απαγωγών και trafficking παρά «ελέγχου» (Toaldo, 2015).

2.3.6 Παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η Αποστολή Υποστήριξης των Ηνωμένων Εθνών στη Λιβύη, μετά την έναρξη της επίθεσης των Λιβυκών Αραβικών Ενόπλων Δυνάμεων στην Τρίπολη στις 4 Απριλίου 2019, κατέγραψε σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, ενώ ένα εκατομμύριο άνθρωποι χρειάστηκαν ανθρωπιστική βοήθεια, ως αποτέλεσμα της αδιάλειπτης αποστολής από τους ξένους υποστηρικτές ολοένα και πιο εξελιγμένων και φονικών όπλων και τη στρατολόγηση περισσότερων μισθοφόρων κατά κατάφωρη παραβίαση του εμπάργκο όπλων των Ηνωμένων Εθνών. Οι παραβιάσεις περιελάμβαναν τη χρήση πυρομαχικών διασποράς σε κατοικημένες περιοχές στην Τρίπολη και βασανιστήρια, εκτελέσεις με συνοπτικές διαδικασίες και βεβήλωση πτωμάτων από μαχητές που συνδέονται με τις Αραβικές Ένοπλες Δυνάμεις της Λιβύης. Μεταξύ Σεπτεμβρίου 2019 και Μαΐου 2020 είχαν καταγραφεί περίπου 634 περιστατικά παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αφορούσαν 1.092 άτομα, συμπεριλαμβανομένων 156 γυναικών, 118 αγοριών και 72 κοριτσιών. Η σύγκρουση επηρέασε δυσανάλογα τις γυναίκες και τα κορίτσια, καθώς υπέστησαν αναγκαστικές εξαφανίσεις, σεξουαλική βία, βασανιστήρια και άλλες μορφές κακομεταχείρισης. Τα παιδιά ήταν μεταξύ εκείνων που επηρεάστηκαν περισσότερο από τη σύγκρουση, με τις τεκμηριωμένες περιπτώσεις δολοφονιών, σεξουαλικής κακοποίησης και στρατολόγησης παιδιών από ένοπλες ομάδες να αυξάνονται.

Το 2019, περισσότεροι από 9.000 μετανάστες και πρόσφυγες είχαν αναχαιτιστεί από την ακτοφυλακή της Λιβύης. Η πλειονότητα όσων αποβιβάστηκαν στη Λιβύη συνέχισαν να οδηγούνται σε κέντρα κράτησης που βρίσκονται συχνά κοντά στις μάχες και σε συγκροτήματα που ελέγχονται από ένοπλες ομάδες. Σε αυτά τα κέντρα τα βασανιστήρια, η βία κατά γυναικών, ανδρών και παιδιών είναι ο κανόνας. Πολλές Πολιτικές Διεθνείς Οργανώσεις, όπως οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα, και εκθέσεις του ΟΗΕ -ιδιαίτερα εκείνες της UNSIMIL, έχουν συχνά καταγγείλει ενέργειες που καταπατούν τα ανθρώπινα δικαιώματα σε αυτά τα κέντρα τα οποία, μεταξύ άλλων, είναι υπερπλήρη και στερούνται βασικών υπηρεσιών υγείας και υγιεινής (Giamparolo and Ianni, 2020). Οι μετανάστες και οι αιτούντες άσυλο που συλλαμβάνονται στη θάλασσα και επιστρέφονται στο λιβυκό έδαφος τίθενται υπό κράτηση από το Υπουργείο Εσωτερικών της GNA, όπου πολλοί υφίστανται απάνθρωπες συνθήκες, όπως ξυλοδαρμούς, σεξουαλική βία, εκβιασμό, καταναγκαστική εργασία και ανεπαρκή ιατρική περίθαλψη, τροφή και νερό. Το Τμήμα Καταπολέμησης της Παράνομης Μετανάστευσης, υπό το Υπουργείο Εσωτερικών της Κυβέρνησης Εθνικής Συμφωνίας, διαχειρίζεται τα επίσημα κέντρα κράτησης μεταναστών, ενώ οι λαθρέμποροι και οι διακινητές διαχειρίζονται άτυπα.

2.3.7 Οικονομικός αντίκτυπος εμφύλιας σύγκρουσης.

Οι δύο τομείς που επλήγησαν περισσότερο ήταν οι κατασκευές και το πετρέλαιο. Οι κατασκευές, οι οποίες συνδέονται βαθιά με τις κρατικές επενδύσεις και τη χρήση ξένου εργατικού δυναμικού, υπέστησαν ετήσια μείωση κατά 64% της δραστηριότητάς τους. Ο τομέας του πετρελαίου επηρεάστηκε επίσης σοβαρά από τη σύγκρουση. Η διακοπή της παραγωγής οδήγησε σε μείωση 56,7% κατά μέσο όρο ετησίως. Το 2019, τα έσοδα από τον τομέα των υδρογονανθράκων αντιπροσώπευαν το 54,7% των συνολικών εσόδων της Λιβύης, αλλά δεν ήταν αρκετά για να καλύψουν τις εξαιρετικά υψηλές κρατικές δαπάνες λόγω του μισθολογίου και των επιδοτήσεων. Ο αποκλεισμός πετρελαϊκών εγκαταστάσεων τον Ιανουάριο 2020 απείλησε τα έσοδα από υδρογονάνθρακες, που αντιπροσωπεύουν την κυρίαρχη πηγή δημοσιονομικών εσόδων της Λιβύης. Αυτό επέτεινε τις υπάρχουσες προκλήσεις, όπως τις δυσκολίες στην εξαγωγή πετρελαίου και την πτώση των τιμών του πετρελαίου. Η μείωση της δραστηριότητας αυτών των δύο μεγάλων τομέων επηρέασε και την υπόλοιπη οικονομία, συμπεριλαμβανομένης της γεωργίας και της μεταποίησης. Για τη γεωργία η πτώση, λόγω της σύγκρουσης, ανέρχεται στο 24,9%. Ομοίως, η δραστηριότητα στον μεταποιητικό τομέα ήταν ακόμη πιο έντονη και ανέρχεται σε περίπου 40,1% (Economic and Social Commission for Western Asia, «The economic cost of the Libyan conflict», 2021).

Η διάσπαση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων της Λιβύης το 2014 παρεμπόδισε την ικανότητα τόσο των ανατολικών όσο και των δυτικών αρχών να διασφαλίσουν τη δημοσιονομική σταθερότητα. Ο πόλεμος του Απριλίου 2019 επιδείνωσε αυτήν την ήδη

κρίσιμη κατάσταση. Τα δημοσιονομικά έσοδα από την προμήθεια συναλλάγματος ανήλθαν τελικά σε περισσότερο από 32% του ΑΕΠ το 2019. Αυτό επέτρεψε στον προϋπολογισμό της Λιβύης να καταγράψει πλεόνασμα 1,7% του ΑΕΠ μετά από έξι χρόνια ελλείμματος. Ωστόσο, το χρέος της χώρας παραμένει υψηλό, συνολικά στο 144% του ΑΕΠ. Η συναλλαγματική προμήθεια μειώθηκε κατά 20% το 2019. Η συρρίκνωση των δημοσιονομικών εσόδων δεν αντιμετωπίστηκε με μείωση του μισθολογικού κόστους μέχρι τα μέσα Απριλίου 2020, όταν η GNA κατέφυγε σε νέα δημοσιονομικά μέτρα με στόχο τον έλεγχο των δαπανών. Εισήγαγε περικοπή μισθών 20% στον τομέα της δημόσιας διοίκησης που σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα θα εξασφάλιζε πιθανή ετήσια εξοικονόμηση 4,2 δισεκατομμυρίων LYD. Το 2020, τόσο η κρίση του κορωνοϊού, όσο και η οικονομική κρίση επιδείνωσαν τις ήδη σοβαρές δημοσιονομικές δυσκολίες της Λιβύης. Ο προϋπολογισμός της GNA του Μαρτίου 2020 έδειξε το υψηλότερο έλλειμμα, φθάνοντας το 90,6% του ΑΕΠ της χώρας.

2.3.8 Καταστροφή υποδομών.

Οι επανειλημμένες επιθέσεις στα συστήματα Manmade River προκάλεσαν την αχρηστία περίπου 190 πηγαδιών (Al-Jafara - Al-Hasawna και Al-Sirir-Tazarbo) και υπονόμισαν την πρόσβαση σε πόσιμο νερό σε πάνω από 4 εκατομμύρια ανθρώπους, συμπεριλαμβανομένων 1,5 εκατομμυρίων παιδιών. Για παράδειγμα, το εργοστάσιο του Bomba Bay έχει τεθεί εντελώς εκτός λειτουργίας, στερώντας πάνω από 63.000 ανθρώπους που ζουν στις πέντε πόλεις - Al-Tamimi, Bambah, Ras al-Tin, Umm al-Razm, Murtaba και την ανατολική ακτή της Derna. από την πρόσβαση σε ασφαλές νερό. Επιπλέον, τα υπόλοιπα 7 εργοστάσια που παρέχουν νερό στις πόλεις Abu Trabah, Sousa, Derna, Tubrok, Zletin, Alzawya και Zwara λειτουργούν στο 28% της σχεδιαστικής τους απόδοσης. Η κατάσταση έχει επιδεινωθεί από τις συχνές διακοπές ρεύματος και την έλλειψη καυσίμων που απαιτούνται για τη λειτουργία (UNICEF, «Over 4 million people, including 1.5 million children are about to face imminent water shortage in Libya», 1 Φεβρουαρίου 2021).

Οι συγκρούσεις της περιόδου 2014-2017 κατέστρεψαν το 30% της πόλης Benghazi. Αυτή η καταστροφή σημειώθηκε σε στρατηγικά σημαντικές περιοχές, συμπεριλαμβανομένου του κύριου επιχειρηματικού και διοικητικού κέντρου της πόλης, καθώς και σε γύρω περιοχές όπως οι γειτονιές al-Sabry και Sidi Ikhribish. Οι βασικές υποδομές και οι δημόσιες υπηρεσίες έχουν επίσης πληγεί, γεγονός που έχει οδηγήσει σε μεγάλες διαταραχές στην καθημερινή ζωή. Ορισμένες κατοικημένες συνοικίες στη Βεγγάζη υπέστησαν επίσης ζημιές κατά τη διάρκεια της σύγκρουσης. Αυτές περιλάμβαναν τις γειτονιές Bouatni και al-Leithy στο ανατολικό τμήμα της πόλης και το 40 τοις εκατό των συνοικιών al-Hawary και Benina, όπου βρίσκεται το διεθνές αεροδρόμιο Benina, καθώς και τα λεγόμενα κινεζικά κτίρια (Middle East Directions, «Delays in Rebuilding Benghazi», 30 Μαρτίου 2022).

Ο απεσταλμένος του ΟΗΕ στη Λιβύη, Ghassan Salameh, μίλησε για δεκάδες επιδρομές με μη επανδρωμένα αεροσκάφη σε εγκαταστάσεις υγειονομικής περίθαλψης στην Τρίπολη και η αποστολή των Ηνωμένων Εθνών κατέγραψε τουλάχιστον 58 επιθέσεις σε ιατρικό προσωπικό και εγκαταστάσεις υγείας κατά τη διάρκεια του 2019 (Asharq Al Awsat, «Hospitals...Another Casualty of War in Tripoli», 13 Ιανουαρίου 2020). Η κλιμάκωση της βίας προκάλεσε την καταστροφή 5 σχολείων και το κλείσιμο 210, ωθώντας πάνω από 115.000 παιδιά εκτός εκπαίδευσης στις περιοχές Ain-Zara, Abu Salim και Soug al Juma'aa. Στις 3 Ιανουαρίου 2020, τέσσερα σχολεία δέχθηκαν επίθεση στην τοποθεσία Soug al Jum'aa, ανατολικά της Τρίπολης, προκαλώντας εκτεταμένες ζημιές και επηρεάζοντας σχεδόν 3.000 μαθητές (UNICEF, 6 Ιανουαρίου 2020).

3. Μελέτη περίπτωσης: Η παρέμβαση τρίτων δρώντων στην εμφύλια σύγκρουση στη Συρία.

3.1 Ο συριακός εμφύλιος.

Η Συρία υπήρξε μία χώρα θρησκευτικά ανομοιογενής με έντονες κοινωνικές αδικίες που ενέτειναν τις διαιρέσεις και τις ανισότητες και τροφοδότησαν το λαϊκό αίτημα για ανατροπή του αλαουιτικού καθεστώτος. Πρόκειται για ένα καθεστώς που εδραίωσε την εξουσία του στον προσωποπαγή, αυταρχικό και μονοκομματικό χαρακτήρα διακυβέρνησης. Η χώρα τέθηκε σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης τον Μάρτιο 1963, όταν ανήλθε στην εξουσία το κόμμα Μπάαθ και παρέμεινε σε καθεστώς φόβου, βίας και περιστολής των ελευθεριών έως τον Απρίλιο 2011.

Η ανεργία που έπληττε σημαντικό τμήμα του πληθυσμού, κυρίως τους νέους, σε συνδυασμό με την έντονη κοινωνική δυσαρέσκεια από την άνιση κατανομή ισχύος και την περιθωριοποίηση της σουνιτικής πλειονότητας από τη μειονοτική σιιτική θρησκευτική κοινότητα των Αλαουιτών προκάλεσαν έντονη κοινωνική δυσαρέσκεια που εκφράστηκε με διαμαρτυρίες και διαδηλώσεις. Η σκληρή καταστολή των σωμάτων ασφαλείας του καθεστώτος προκάλεσε μαζική λαϊκή εξέγερση.

Η ιδιαίτερη γεωστρατηγική και γεωπολιτική θέση της Συρίας, μεταξύ Μεσογείου και Μεσοποταμίας, Τουρκίας, Παλαιστίνης και Ισραήλ, σε συνδυασμό με τις πλουτοπαραγωγικές πηγές την έθεσαν στο κέντρο ανταγωνισμού ισχύος περιφερειακών και διεθνών δρώντων. Με κέντρο τη συριακή σύγκρουση διαμορφώθηκαν δύο αντίπαλοι συνασπισμοί περιφερειακών και διεθνών δρώντων. Ο πρώτος αποτελούνταν από δυνάμεις που επεδίωκαν τη διατήρηση του υφιστάμενου status quo και την παραμονή του Assad στην εξουσία, τη Ρωσία, την Κίνα, το Ιράν και τη Hezbollah. Ο δεύτερος περιελάμβανε δυνάμεις που τάσσονταν υπέρ της απομάκρυνσης του Assad από την εξουσία, τις Η.Π.Α, τη Γαλλία, το Ισραήλ, την Τουρκία, τη Σαουδική Αραβία και το Κατάρ.

3.2 Η επίδραση της παρέμβασης τρίτων δρώντων στη διάρκεια της σύγκρουσης.

Η παρέμβαση των τρίτων δρώντων μετέβαλλε την ισορροπία ισχύος προς όφελος της μιας ή της άλλης αντιμαχόμενης πλευράς, καλλιεργώντας την πεποίθηση ότι οι παραχωρήσεις που θα απαιτούσαν οι διαπραγματεύσεις ήταν περιττές. Υπό το πρίσμα αυτό, στη Διάσκεψη της Γενεύης I και της Γενεύης II, το Καθεστώς δεν προέβη σε παραχωρήσεις, επειδή θεώρησε ότι η ισορροπία ισχύος ήταν προς όφελός του. Αντίστοιχα η Αντιπολίτευση το 2015 απέρριψε τη

διαμεσολάβηση του ειδικού διαμεσολαβητή de Mistura, με την προσδοκία ότι η ενίσχυση της εξωτερικής παρέμβασης θα απέτρεπε την ήττα επί του πεδίου.

Η αντιπολίτευση, κατακερματισμένη σε εκατοντάδες ομάδες, που υποστηρίζονταν από αντίπαλες εξωτερικές δυνάμεις, ήτοι το Κατάρ, τη Σαουδική Αραβία και την Τουρκία, δεν κατάφερε να αποτελέσει ένα αληθινά εθνικό κίνημα δυνάμενο να διαπραγματευθεί με τη συριακή κυβέρνηση. Παράλληλα, οι διαιρέσεις στους κόλπους του ΣΑ, ενώ δεν εμπόδιζαν τη συμφωνία επί της αρχής, προκαλούσαν προσκόμματα στην ανάπτυξη συντονισμένης δράσης. Οι συναντήσεις κατέληξαν επανειλημμένα σε αδιέξοδο για το ίδιο θέμα: το καθεστώς του Assad. Οι Ρώσοι απέρριψαν ακόμη και πρόταση των Η.Π.Α να συζητηθεί η σύνθεση μιας μεταβατικής κυβέρνησης ως εξωτερική προσπάθεια επιβολής ηγεσίας στη Συρία. Τα μέλη του Σ.Α. δεν ενήργησαν από κοινού, για να πείσουν όλες τις πλευρές να εφαρμόσουν το ανακοινωθέν της Γενεύης Ι. Χωρίς συναίνεση στο Σ.Α. οι διαμεσολαβητές αδυνατούσαν να πείσουν τα αντιμαχόμενα μέρη ότι όλοι οι εμπλεκόμενοι θα τηρήσουν τις συμφωνίες που είχαν επιτευχθεί.

Η προσπάθεια του ειδικού διαμεσολαβητή, Lakhdar Brahimi, να αναζητήσει μόχλευση στην αντιπολίτευση μέσω των ηγετών της Σαουδικής Αραβίας, του Κατάρ και της Τουρκίας δεν ευοδώθηκε. Η υποστήριξή τους σε αντίπαλες φατρίες της αντιπολίτευσης υπονόμει την ικανότητα του μεσολαβητή να ενθαρρύνει μια ενωμένη αντιπροσωπεία της αντιπολίτευσης για πιθανές διαπραγματεύσεις με τη συριακή κυβέρνηση. Επιπλέον, όταν κατέστη σαφές ότι ο ειδικός διαμεσολαβητής δεν ακολουθούσε την ατζέντα του Αραβικού Συνδέσμου, οι σχέσεις με τα περιφερειακά κράτη κατά του Assad έγιναν παγερές, με τη Σαουδική Αραβία και την Τουρκία να αρνούνται να συνεργαστούν.

Αναζητώντας επίσης μόχλευση επί του Assad, ο Lakhdar Brahimi στράφηκε στο Ιράν, το οποίο πίστευε ότι είχε μεγαλύτερη επιρροή στη Δαμασκό από τους Ρώσους. Οι Ιρανοί τον διαβεβαίωσαν ότι αποδέχονταν ότι η κρίση έπρεπε να επιλυθεί μέσω διαπραγματεύσεων, ότι έπρεπε να γίνουν ελεύθερες και δίκαιες εκλογές και ότι αυτά θα μπορούσαν να οργανωθούν και να τηρηθούν από τα Η.Ε. Ωστόσο, όταν ο Lakhdar Brahimi παρουσίασε το σχέδιο τεσσάρων σημείων του Ιράν στο Σ.Α.Η.Ε χωρίς να συμβουλευτεί τα αραβικά μέρη ή να ενημερώσει τον Αραβικό Σύνδεσμο, για τον οποίο υποτίθεται ότι ήταν κοινός απεσταλμένος, εξόργισε ιδιαίτερα τη Σαουδική Αραβία. Αυτό συνέβη παρά την ομοιότητα του σχεδίου του Ιράν, στις κύριες γραμμές του, με την αρχική πρόταση του Αραβικού Συνδέσμου. Για τα αραβικά κράτη κατά του Assad, το Ιράν δεν μπορούσε να έχει κανένα νόμιμο ρόλο στις αραβικές υποθέσεις και ο Lakhdar Brahimi πρόσφερε έναν στην Τεχεράνη. Όταν ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ, Ban ki Moon απηύθυνε πρόσκληση στο Ιράν στις 19 Ιανουαρίου 2015, ο Εθνικός Συνασπισμός της αντιπολίτευσης απείλησε να υποχωρήσει και οι Η.Π.Α τον πίεσαν, να αποσύρει την πρόσκληση. Η άποψη των Η.Π.Α ήταν ότι, εφόσον το Ιράν δεν είχε

υποστηρίζει τους όρους του ανακοινωθέντος της Γενεύης, δεν μπορούσε να συμμετάσχει ως πλήρης συμμετέχων (Hinnebusch & Zartman, 2016).

3.2.1 Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής / Η.Π.Α.

Οι Η.Π.Α επέδειξαν διστακτικότητα στην υιοθέτηση δυναμικής πολιτικής στη συριακή σύγκρουση, θεωρώντας υψηλό το διακύβευμα της εμπλοκής σε έναν πολύπλοκο εμφύλιο, αφενός λόγω της μετατόπισης του αμερικανικού στρατηγικού ενδιαφέροντος από το χώρο της Μέσης Ανατολής στη ΝΑ Ασία και τον Ειρηνικό Ωκεανό, αφετέρου εξαιτίας της μειωμένης επιρροής των Η.Π.Α. στα υποσυστήματα της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής ως αποτέλεσμα της αποτυχίας να εγκαθιδρύσει σταθερότητα και ασφάλεια στο Ιράκ, το Αφγανιστάν και τη Λιβύη από τις αρχές που ανέλαβαν την εξουσία μετά τη στρατιωτική αμερικανική επέμβαση (Hinnebusch & Saouli, 2022:20).

Η στρατηγική των Η.Π.Α στη Συρία διαμόρφωσε τον χαρακτήρα της σύγκρουσης, παρατείνοντας τη διάρκεια και κλιμακώνοντας την ένταση. Σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο η αξίωση να αποχωρήσει ο Assad από το αξίωμα του Προέδρου, αποτέλεσε ευθεία αμφισβήτηση της νομιμότητας της εξουσίας του και άνοιξε το δρόμο για την *de facto* αναγνώριση του θεσμικού ρόλου του Ανώτατου Στρατιωτικού Συμβουλίου (Supreme Military Council / SMC), ως ανώτατη στρατιωτική αρχή του Ελεύθερου Συριακού Στρατού (Free Syrian Army / FSA) και τη νομιμοποίηση του ένοπλου αγώνα της αντιπολίτευσης. Σε οικονομικό επίπεδο η επιβολή οικονομικών κυρώσεων από τον Αραβικό Σύνδεσμο στις 27 Νοεμβρίου 2011 στόχο είχε να πλήξει την ικανότητα του κράτους να χρηματοδοτήσει τον ένοπλο αγώνα, μεταβάλλοντας τις ισορροπίες δυνάμεων υπέρ της αντιπολίτευσης.

Σε στρατιωτικό επίπεδο η υποστήριξη στις δυνάμεις της αντιπολίτευσης από τους πρώτους μήνες της εξέγερσης με μη θανατηφόρα όπλα και ανθρωπιστική βοήθεια καλλιέργησε την πεποίθηση για επικείμενη αμερικανική επέμβαση και τροφοδότησε μαξιμαλιστικές αξιώσεις από πλευράς της αντιπολίτευσης (Hinnebusch & Saouli, 2020). Παράλληλα, η μυστική στρατιωτική εκπαίδευση και ο εξοπλισμός συγκεκριμένων ομάδων ανταρτών σε άτυπες βάσεις που δημιούργησε η CIA στην Ιορδανία και την Τουρκία ενίσχυσαν την επιχειρησιακή δυνατότητα φατριών του Ελεύθερου Συριακού Στρατού (Free Syrian Army / FSA) και την προσδοκία επίτευξης στρατιωτικής νίκης, υποτιμώντας το όφελος της διευθέτησης (Itani, 2016: 4). Κυρίως, όμως, η μη ανάληψη στρατιωτικής δράσης κατά του συριακού καθεστώτος μετά την επίθεση με χημικά στη Ghouta στις 21 Αυγούστου 2013, η οποία προκάλεσε τον θάνατο σε περισσότερους από 1400 αμάχους, επέτρεψε την παραμονή του Assad στην εξουσία και οδήγησε στην επανάληψη ανάλογων επιθέσεων.

Η άνοδος του ΙΚΙΣ ώθησε τις Η.Π.Α τον Σεπτέμβριο 2014 να εμβαθύνουν την εμπλοκή τους στη συριακή σύγκρουση, παρεμβαίνοντας στρατιωτικά. Η απαλοιφή του Assad από τους στόχους των στρατιωτικών επιχειρήσεων απενοχοποιούσε την παρουσία του στην εξουσία και ακούσια τον ευνόησε, καθώς του επέτρεψε να ανασυντάξει τις δυνάμεις του, εστιάζοντας στον αγώνα κατά των αντικαθεστωτικών (Keen, 2017: 53). Παράλληλα, συνέβαλε στον περαιτέρω κατακερματισμό της αντιπολίτευσης, επειδή στοχοποίησε τζιχαντιστικές ομάδες με εξτρεμιστική δράση που είχαν ενταχθεί στους κόλπους της και μάχονταν κατά του Assad (Hinnebusch & Saouli 2020: 223, Keen 2017:16).

Οι επιθέσεις¹ με χημικά, που πραγματοποιήθηκαν με ευθύνη του συριακού καθεστώτος στις 24, 25 και 30 Μαρτίου 2017 στην Ltamenah της επαρχίας Hama και στις 4 Απριλίου 2017 στην Khan Sheikhoun της επαρχίας Idlib, προκαλώντας τον θάνατο 100 ανθρώπων (BBC, 26 Απριλίου 2017), ώθησαν τις Η.Π.Α να μεταβάλλουν τη στρατηγική τους έναντι του Assad, πραγματοποιώντας πυραυλικές επιθέσεις² που για πρώτη φορά στοχοποιούσαν τις δυνάμεις του. Στις 7 Απριλίου εκτόξευσαν 59 πυραύλους cruise Tomahawk από τα κατευθυνόμενα αντιτορπιτικά USS Ross και USS Porter στην ανατολική Μεσόγειο εναντίον της αεροπορικής βάσης Shayrat που χρησιμοποιήθηκε για την επίθεση (The Guardian, 7 Απριλίου 2017).

Σύμφωνα με το Συριακό Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, οι αεροπορικές επιθέσεις που πραγματοποιήθηκαν από τον Σεπτέμβριο 2014 έως τον Αύγουστο 2016 προκάλεσαν τον θάνατο 6.004 ατόμων εκ των οποίων οι 599 ήταν άμαχοι (Keen, 2017: 55). Σύμφωνα με την ίδια πηγή έως το 2020 οι θάνατοι αμάχων, εξαιτίας των επιθέσεων των συμμαχικών δυνάμεων, ανέρχονταν σε 3835 (Mirza, Abbas, Qaisrani, 2020:45). Οι αεροπορικές επιθέσεις πολλαπλασιάστηκαν το 2017 προκαλώντας στις 14 Ιουνίου στη Ράκα τον θάνατο 300 πολιτών και στις 22 Αυγούστου 167 πολιτών. Η Διεθνής Αμνηστία καταδίκασε τη χρήση πυρομαχικών λευκού φωσφόρου από πλευράς των δυτικών δυνάμεων στις επιθέσεις κατά του ΙΚΙΣ στη Ράκα στο τέλος Ιουλίου, προκαλώντας τον εκτοπισμό 200.000 πολιτών και εγκλωβισμό στην πόλη 20.000 έως 50.000 (Keen, 2017: 56-59).

Η αποχώρηση 2000 Αμερικανών στρατιωτών (Hale, 2019: 33) από τη Συρία το 2018 προκάλεσε κενό ισχύος το οποίο εκμεταλλεύτηκε η Τουρκία, προκειμένου να εφαρμόσει στη βόρεια Συρία, μέσω της χρήσης σκληρής ισχύος, τη στρατηγική της έναντι των Κούρδων. Η αποχώρηση των Η.Π.Α μετέβαλλε τις ισορροπίες δυνάμεων προς όφελος της Τουρκίας και της Ρωσίας και επηρέασε το status quo των Κούρδων. Η γενικότερη απροθυμία των Η.Π.Α να διαδραματίσουν ηγετικό ρόλο στο συριακό ζήτημα οδήγησε σε ανακατανομή της ισχύος στο υποσύστημα της Μέσης Ανατολής. Περιφερειακές δυνάμεις, όπως το Κατάρ, η Σαουδική

¹ <https://www.bbc.com/news/world-middle-east> Syria chemical 'attack': What we know

² <https://www.theguardian.com/> Syria missile strikes: US launches first direct military action against Assad

Αραβία και η Τουρκία, αναδύθηκαν, επιδιώκοντας να διευρύνουν την επιρροή τους, ανατρέποντας το υφιστάμενο status quo.

3.2.2 Κατάρ.

Το Κατάρ στήριξε εξ αρχής τις ισλαμιστικές πολιτικές δυνάμεις της αντιπολίτευσης κατά του καθεστώτος Assad. Με εργαλείο την οικονομική του ισχύ και τη στενή σχέση του με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα, έθεσε ως προτεραιότητα τη διεύρυνση της επιρροής του στη Συρία και την αναβάθμιση της περιφερειακής του ισχύος στο υποσύστημα της Μέσης Ανατολής (Ulrichsen, 2014). Παράλληλα επεδίωξε να διαφοροποιηθεί από την πολιτική της Σαουδικής Αραβίας, εξαιτίας των διευρυνόμενων διαφορών στην προσέγγιση έναντι της Μουσουλμανικής Αδελφότητας (Μάζης, 2016). Τον Μάρτιο 2012 φέρεται να ενίσχυσε με 100 εκατομμύρια δολάρια τις δυνάμεις της αντιπολίτευσης για στρατιωτικό εξοπλισμό και να ανέπτυξε τη σχέση του με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα της Συρίας

Σε διπλωματικό επίπεδο το Κατάρ μετήλθε του θεσμικού του ρόλου ως προεδρεύουσα χώρα στον Αραβικό Σύνδεσμο, για να μεθοδεύσει την απομόνωση του Assad από την εξουσία και τον οικονομικό στραγγαλισμό της χώρας, μέσω της διακοπής των διπλωματικών σχέσεων, της αναστολής της ιδιότητας μέλους στον Αραβικό Σύνδεσμο και της επιβολής οικονομικών κυρώσεων. Οι ενέργειες του Κατάρ και της Σαουδικής Αραβίας καλλιέργησαν κλίμα καχυποψίας και αμφισβήτησης των κινήτρων του Αραβικού Συνδέσμου από πλευράς του καθεστώτος, καθιστώντας ατελέσφορη τη διαμεσολαβητική προσπάθεια (Hinnebusch & Saouli, 2020: 7, 110-111). Στο σχέδιο του Αραβικού Συνδέσμου το Καθεστώς αναμενόταν να κάνει σχεδόν όλες τις παραχωρήσεις: να απομακρύνει τα τανκς και τα βαρέα όπλα από τις αστικές περιοχές, να απελευθερώσει κρατούμενους και να ανοίξει τη χώρα στην παρακολούθηση από τον Αραβικό Σύνδεσμο και τα μέσα ενημέρωσης. Όσο και αν ήταν δικαιολογημένο από κανονιστικούς λόγους, αυτό έδωσε ελάχιστα κίνητρα στο Καθεστώς να εφαρμόσει το σχέδιο, καθώς θα επέτρεπε στην αντιπολίτευση να επεκτείνει ή να εδραιώσει την κυριαρχία της σε αμφισβητούμενες περιοχές

Ακολουθώντας υπονόμωσε την ειρηνευτική πρωτοβουλία που ανέλαβε ο Kofi Annan, καλλιεργώντας στην αντιπολίτευση την πεποίθηση περί επικείμενης δυτικής επέμβασης και ανατροπής του καθεστώτος και ενισχύοντας, μέσω του στρατιωτικού εξοπλισμού, την επιλογή της στρατιωτικής νίκης έναντι της αποκλιμάκωσης της έντασης και της πολιτικής διευθέτησης της κρίσης. Ομοίως τορπίλισε την ειρηνευτική προσπάθεια του Ειδικού Απεσταλμένου για τη Συρία, Lakhdar Brahimi, απειλώντας με αποχή της αντιπολίτευσης από τις διαπραγματεύσεις, λόγω της συμμετοχής του Ιράν στη διαδικασία. Η αποτυχημένη διαμεσολάβηση Annan σηματοδότησε την απώλεια του πρώτου «παράθυρου ευκαιρίας» για ειρηνική διευθέτηση τους πρώτους μήνες της σύγκρουσης. Η δε αποτυχία του ειδικού

διαμεσολαβητή, Lakhdar Brahimi, κατέδειξε ότι η σύγκρουση δεν ήταν «ώριμη για επίλυση», καθότι οι αντιμαχόμενοι δεν βρίσκονταν σε αμοιβαία «επώδυνο αδιέξοδο» (Hinnebusch, Zartman, 2016: 5).

3.2.3 Σαουδική Αραβία.

Η Σαουδική Αραβία τάχθηκε υπέρ της ανατροπής του συριακού καθεστώτος, προσβλέποντας στη διάσπαση του σιιτικού άξονα. Η εξέλιξη αυτή στόχευε στην ανάσχεση του στρατιωτικού εξοπλισμού της Hezbollah από το Ιράν και την απομείωση της ιρανικής ισχύος. Συνεπώς, η στρατηγική της Σαουδικής Αραβίας, έναντι της συριακής κρίσης, διαμορφώθηκε από τον περιφερειακό ανταγωνισμό ισχύος με το Ιράν και την επιδίωξή της να αναβαθμίσει την επιρροή της στον αραβικό κόσμο (Citlioglu, 2020). Εξοπλίζοντας τον FSA και σαλαφιστικές οργανώσεις, όπως την Jaysh al-Islam, καθώς και το Islamic Front, τροφοδότησε τη σεχταριστική ένταση και ενδυνάμωσε τις τζιχαντιστικές ομάδες στη Συρία και το Ιράκ (Hinnebusch & Saouli, 2020: 110, 131). Η εξέλιξη αυτή ενίσχυσε την πολυπλοκότητα της σύγκρουσης και κλιμάκωσε ραγδαία την ένταση, δεδομένου ότι, σύμφωνα με το Συριακό Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η εμπλοκή του εξτρεμιστικού παράγοντα στη σύγκρουση προκάλεσε την απώλεια 6.204 ανθρώπων (Mirza, Abbas, Qaisrani, 2021: 45).

Η παρέμβαση της Σαουδικής Αραβίας διαμόρφωσε τον χαρακτήρα της σύγκρουσης, συμβάλλοντας στην επιμήκυνση της διάρκειας. Υποστηρίζοντας, οικονομικά κυρίως, αντικρουόμενες φατρίες με προσωπική ατζέντα εντός του FSA, σε σχέση με το Κατάρ, υποδαύλιζε τις διαιρέσεις και υπονόμειε τη συγκρότηση ενός ενιαίου αντάρτικου κινήματος δυνάμενου να τύχει της αποδοχής στο εξωτερικό και το εσωτερικό, να αναλάβει θεσμικό ρόλο στις διαπραγματεύσεις της Γενεύης I και II και να διεκδικήσει την εξουσία έναντι του Assad (Hinnebusch & Saouli, 2020: 7).

3.2.4 Η Τουρκία.

Η Τουρκία επεδίωξε την ανατροπή του καθεστώτος Assad και την εγκαθίδρυση στην εξουσία δυνάμεων φίλα προσκείμενων στη Μουσουλμανική Αδελφότητα, με την οποία η Άγκυρα διατηρεί στενές σχέσεις για λόγους ιδεολογικούς, πολιτικούς και γεωστρατηγικούς. Κύρια προτεραιότητα της τουρκικής στρατηγικής στη Συρία αποτέλεσε η αναχαίτιση της θετικής δυναμικής του κουρδικού παράγοντα και η αποτροπή δημιουργίας κουρδικού κράτους. Παράλληλα απέβλεπε στην επιστροφή των προσφύγων στη Συρία, υπό το φόβο παρείσφρησης εξτρεμιστικών στοιχείων που συνιστούσαν απειλή για την εσωτερική της ασφάλεια (Francesco D' Alema, 2017).

Αρχικά υποστήριξε έμμεσα τις δυνάμεις της αντιπολίτευσης, παρέχοντας τη δυνατότητα στο Εθνικό Συριακό Συμβούλιο (National Security Council / NSC) και τον Ελεύθερο Συριακό Στρατό να χρησιμοποιήσουν το έδαφός της, για να οργανώσουν την πολιτική και ένοπλη δράση τους κατά των δυνάμεων του Assad (Keen 2017, Mirza, Abbass, Qaisrani 2021). Ωστόσο, η άνοδος της κουρδικής ποτιτοφυλακής, Μονάδες Προστασίας του Λαού, (People's Protection Units / YPG) στις κουρδικές περιοχές της βόρειας και βορειανατολικής Συρίας, κυρίως μετά την απόσυρση των δυνάμεων του Assad από την περιοχή τον Ιούλιο 2012, τροφοδότησε το δίλημμα ασφάλειας της Άγκυρας. Η παράλληλη άνοδος του Ισλαμικού Κράτους και η διεκδίκηση του ελέγχου της βόρειας Συρίας από τους Κούρδους, την οδήγησε να εμβαθύνει την εμπλοκή της και να ενισχύσει έμμεσα το Ισλαμικό Κράτος και άλλες τζιχαντιστικές ομάδες, όπως την Ahrar al-Sham και την Jabhat al-Nusra, προκειμένου να μεταβάλλει την ισορροπία δυνάμεων επί του πεδίου σε βάρος των Κούρδων. Διατήρησε ανοικτά τα σύνορά της στις ροές μαχητών, όπλων και πόρων, τροφοδοτώντας ανελλιπώς τη δυναμική της σύγκρουσης και αυξάνοντας τη διάχυση της βίας. Υπό αυτή τη συνθήκη τα σύνορα κατακερματίστηκαν σε τμήματα που ελέγχονταν από αντίπαλες ομάδες και η εδαφική κυριαρχία της Συρίας παραβιάστηκε κατάφωρα (Hinnebusch & Saouli, 2020).

Η στρατηγική νίκη του PYD κατά του ΙΚΙΣ στο Κομπάνι το 2015 και η ανάδειξή του σε βασικό εταίρο των Η.Π.Α στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, καθώς και η διαφαινόμενη πρόθεσή του να διεκδικήσει από το ΙΚΙΣ εδάφη δυτικά του Ευφράτη, με απώτερο στόχο την ενοποίηση των κουρδικών καντονιών και τη δημιουργία μιας αυτόνομης οντότητας, με τη στήριξη των Η.Π.Α, πυροδότησε το δίλημμα ασφάλειας της Άγκυρας έναντι του κουρδικού ζητήματος και την ώθησε να αναθεωρήσει τη στρατηγική της (Keen, 2017). Έθεσε ως κύρια προτεραιότητα την αποσόβηση της κουρδικής απειλής, υποσκελίζοντας το αίτημα απομάκρυνσης του Assad. Παράλληλα αναδείχθηκε μία τρίτη στρατηγική στόχευση αναφορικά με τη συριακή κρίση, η διεύρυνση της επιρροής της στη Συρία.

Η Τουρκία εμβάθυνε περαιτέρω την παρέμβασή της, με τη διεξαγωγή τεσσάρων μονομερών στρατιωτικών επιχειρήσεων στη βόρεια Συρία κατά τις οποίες, σε συνεργασία με πληρεξούσιες δυνάμεις και με τη συναίνεση ή άλλοτε την ανοχή της Ρωσίας και των Η.Π.Α, προέβη σε συστηματική χρήση ένοπλης βίας. Έχοντας καταλάβει μία περιοχή περίπου 4.000 τ.χλμ, διεκδίκησε τη συμμετοχή της στις διαπραγματευτικές διαδικασίες, κατοχυρώνοντας με τη συμφωνία κατάπαυσης του πυρός στην Idlib τον Δεκέμβριο 2018 να κατοχυρώσει μέσω της ζώνης αποκλιμάκωσης της έντασης τον τουρκικό έλεγχο στη βόρεια Συρία (Sosnowski, 2020: 1399).

Οι επιχειρήσεις αυτές, που στερούνταν νομιμοποίησης προκάλεσαν μόχλευση επί του πεδίου, πυροδότησαν νέες εστίες συγκρούσεων, ενέπλεξαν παραστρατιωτικές οργανώσεις

με εξτρεμιστική δράση³ και οδήγησαν σε περαιτέρω επιδείνωση τη σύρραξη στη Συρία. Συνεπώς, κλιμάκωσαν την ένταση της σύγκρουσης, δεδομένου ότι αναπτύχθηκε επί του πεδίου σημαντική δύναμη του τουρκικού στρατού και των πληρεξούσιων δυνάμεων. Οι επιχειρήσεις ««Ασπίδα του Ευφράτη» και «Κλάδος Ελαίας» αριθμούσαν από 4000 άνδρες και 8700 αντικαθεστωτικούς του FSA. Η επιχείρηση «Πηγή Ειρήνης» περιελάμβανε δύναμη 6.000 ανδρών, ενώ από πλευράς SNA εκτιμάται ότι συμμετείχαν περίπου 6.500 άνδρες. Στην επιχείρηση «Εαρινή Ασπίδα» η Τουρκία υποχρεώθηκε να εμπλέξει επιπλέον δύναμη 10.000 έως 12.000 ανδρών, επειδή αναπτύχθηκε από τις καθεστωτικές δυνάμεις, με την υποστήριξη ρωσικών μαχητικών, στρατιωτική επιχείρηση κατά μήκος του αυτοκινητοδρόμου M5 (Γιαβάσης, 2020). Ενεργοποιήθηκαν, επίσης, όλα τα όπλα και τα σώματα ασφαλείας σε επιχειρήσεις στρατιωτικές, ψυχολογικές και πληροφοριακές. Χρησιμοποιήθηκαν βαρέα όπλα, τα drones Bayraktar TB2 και για πρώτη φορά το σύστημα ηλεκτρονικού πολέμου CORAL και τα επιθετικά ελικόπτερα T129 εξοπλισμένα με αντιαρματικούς πυραύλους (Γιαβάσης, 2020: 23).

Απώλεσαν τη ζωή τους 995 άμαχοι, εξαιτίας της τουρκικής επέμβασης, σύμφωνα με το Συριακό Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Mirza, Abbas, Qaisrani, 2021: 45). Η επιχείρηση «Ασπίδα του Ευφράτη» προκάλεσε τον εκτοπισμό 150.000 πολιτών από την Αφρίν, κυρίως Κούρδων και 200.000 περίπου πολίτες στη στρατιωτική επιχείρηση για την κατάληψη της Ras al Ayh τον Οκτώβριο 2019. Παράλληλα μεθοδεύτηκε η βίαιη επανεγκατάσταση Σύρων προσφύγων στη ζώνη αποκλιμάκωσης που τελεί υπό τον έλεγχο της Τουρκίας, με στόχο τη δημογραφική αλλοίωση των κουρδικών περιοχών (Hoffman, Makovsky, 2021: 45).

Φέρεται να χρησιμοποιήθηκαν από δυνάμεις φίλα προσκείμενες στην Τουρκία, κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής επιχείρησης «Πηγή Ειρήνης», πυρομαχικά λευκού φωσφόρου και να διαπράχθηκαν εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, δολοφονίες, απαγωγές, κακοποίηση αμάχων και λεηλασίες οικιών τους, όπως αναφέρεται στο ψήφισμα 2886/2019 που εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Εγκαθιδρύθηκαν 70 τουρκικά στρατιωτικά φυλάκια βόρεια του αυτοκινητοδρόμου M4 (Latakia – Aleppo) και δυτικά του M5 (Damascus – Aleppo) στελεχωμένα με 2000 έως 2500 στρατιώτες, σηματοδοτώντας τα όρια του τουρκικού ελέγχου στη βόρεια Συρία. (Veen, 2021:7).

3.2.5 Ιράν

³ Η Hayat Tahrir Al Sham, πρώην Al Qaeda, παραμένει μία από τις κύριες οργανώσεις στην Idlib (Hale, 2019, 32).

Η απειλή κατάρρευσης του καθεστώτος Assad ώθησε τους συμμάχους του να παρέμβουν, για να διατηρήσουν το υφιστάμενο status quo και να διασφαλίσουν τα στρατηγικά τους ερείσματα στη Συρία και την γεωπολιτική τους ισχύ στη Μέση Ανατολή.

Η ιρανική στρατηγική στη Συρία συνίστατο στην αποτροπή κατάρρευσης του συριακού καθεστώτος, ενός ιστορικά στρατηγικού εταίρου, ο οποίος διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη συνοχή του «Άξονα Αντίστασης» κατά του Ισραήλ και των Η.Π.Α. Το Ιράν μέσω της Συρίας είναι σε θέση να εξοπλίζει τη Hezbollah, γεγονός που του παρέχει τη δυνατότητα να ελέγχει τον Λίβανο, να διατηρεί δεσμούς με την παλαιστινιακή ισλαμική jihad και τους Houthis στην Υεμένη και να έχει προσβάσεις στη Μεσόγειο (Ahmadian & Mohseni 2019, Juneau 2018).

Το Ιράν, υπό την πίεση των αυξημένων κινδύνων στο γεωπολιτικό μέτωπο, αποτέλεσε της υπερίσχυσης των σουνιτικών εξτρεμιστικών ομάδων και της απώλειας ελέγχου εδαφών από τις δυνάμεις του Assad, εμβάθυνε σταδιακά την παρέμβασή του μεταβάλλοντας συνεχώς την ισορροπία δυνάμεων ανάλογα με τις εξελίξεις επί του πεδίου (Ahmadian & Mohseni 1995, Hinnebusch, Saouli 2020). Από το τέλος 2011 σύστησε στο πρότυπο της παραστρατιωτικής οργάνωσης «Basij» τοπικές πολιτοφυλακές τις οποίες εκπαίδευσαν στον ασύμμετρο πόλεμο οι Φρουροί της Επανάστασης του Ιράν (IRGC).

Το 2013, εξαιτίας της τρωτότητας των δυνάμεων του Assad και των συνεχών ανατροπών επί του πεδίου, ενίσχυσε τις επιχειρησιακές δυνατότητες των καθεστωτικών, αποστέλλοντας δύναμη 4000 Φρουρών της Επανάστασης (Ruys, 2014: 15). Επιπλέον ενεργοποίησε το πλέγμα συμμαχιών του και επιστράτευσε στην εμφύλια σύγκρουση πληρεξούσιες δυνάμεις αποτελούμενες από σίιτες μαχητές της Hezbollah και του Ιράκ, ενώ στρατολόγησε μαχητές από το Αφγανιστάν και το Πακιστάν που συγκρότησαν τις ταξιαρχίες Fatimiyoosh και Zaynabiyoosh, ενισχύοντας αριθμητικά τον συριακό στρατό. Παράλληλα αύξησε της αποστολές όπλων προς τη Συρία και αναβάθμισε τον οπλισμό της Hezbollah (Ahmadian & Mohseni, 2019:355-357). Το 2015 εμβάθυνε περαιτέρω την παρέμβασή του, σε μια προσπάθεια εξισορρόπησης των δυνάμεων επί του πεδίου, αφενός λόγω της εμπλοκής των ΗΠΑ στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας το 2014, αφετέρου εξαιτίας της κατοχής εδαφών σε σημαντικό βαθμό της επικράτειας από τις δυνάμεις της αντιπολίτευσης.

3.2.6 Hezbollah.

Υπό την απειλή η απώλεια του συριακού καθεστώτος να επιφέρει τη διάλυση του «Άξονα Αντίστασης», προκαλώντας την απομόνωση και την αποδυνάμωση της Hezbollah στρατιωτικά και πολιτικά (Hinnebusch & Saouli, 2020), ο Hassan Nasrallah, με την έναρξη των συγκρούσεων, έσπευσε να κινητοποιήσει τη σιιτική συνιστώσα του Λιβάνου, προκειμένου να

ενισχύσει τις επιχειρησιακές δυνατότητες του καθεστώτος, ώστε να διατηρήσει υπό έλεγχο τη στρατηγικής σημασίας κοιλάδα Μπέκαα.

Η παρέμβαση της Hezbollah, που τον Μάιο 2013 αριθμούσε 3000 έως 4000 μαχητές, μετέβαλε την ισορροπία δυνάμεων και διαμόρφωσε τον χαρακτήρα της σύγκρουσης (Sullivan, 2014:22). Η συμβολή της στην επανάκτηση της Κουσάιρ πόλης με στρατηγική σημασία που συνδέει τη Δαμασκό με τη Χομς και το Χαλέπι, ήταν καθοριστικής σημασίας για την εξέλιξη της σύγκρουσης, αφενός επειδή ήταν η πρώτη μεγάλη στρατιωτική νίκη του καθεστώτος και των συμμάχων του, αφετέρου επειδή ανέκοψε τις γραμμές ανεφοδιασμού των ανταρτών και απέτρεψε τη διείσδυση στις παραμεθόριες περιοχές των συνόρων με τον Λίβανο. Η στρατιωτική της δράση επεκτάθηκε με την ανακατάληψη της οροσειράς Καλαμούν, ενώ το 2015 συμμετείχε στις στρατιωτικές επιχειρήσεις για την ανακατάληψη του Χαλεπίου και της ανατολικής Γκούτα (Μάζης, 2016).

3.2.7 Ρωσία

Η ρωσική στρατηγική στη Συρία συνίστατο στην αποτροπή της βίαιης αλλαγής του καθεστώτος, ενός ιστορικά στρατηγικού εταίρου στη Μέση Ανατολή, και στην ανάσχεση του δυτικού παρεμβατισμού που είχε συνδεθεί με την ανατροπή καθεστώτων και την ανάδειξη στην εξουσία πολιτικών δυνάμεων φίλα προσκείμενων στη Δύση. Μέσω της στήριξης του συριακού καθεστώτος η Ρωσία αποσκοπούσε στην υπεράσπιση των στρατηγικών συμφερόντων της που αφορούν στη διατήρηση της ναυτικής βάσης στην Tartus⁴, της μόνης βάσης που διαθέτει στη Μεσόγειο και την ανάσχεση της εξάπλωσης του ισλαμικού εξτρεμισμού σε ρωσικές περιοχές με μουσουλμανικό πληθυσμό. Κύρια επιδίωξη της ρωσικής στρατηγικής ήταν η ανάκτηση της ηγεμονικής της ισχύος στο υποσύστημα της Μέσης Ανατολής (Kofman, 2015; Thornton, Miron, 2021: 48). Η Μόσχα, μέσω της εμπλοκής της στη συριακή σύγκρουση, επανήρθε στο προσκήνιο της γεωπολιτικής σκηνής, καθιστώντας σαφές στις Η.Π.Α. ότι οι εξελίξεις στη Μέση Ανατολή διαμορφώνονται από τη ρωσική πολιτική (Hamilton, Miller, Stein, 2020).

Η ρωσική παρέμβαση στην αρχή της εμφύλιας σύγκρουσης ήταν καθοριστική στον διπλωματικό τομέα. Η Ρωσία από κοινού με την Κίνα υιοθέτησαν στο Σ.Α. συγκεκριμένη διαπραγματευτική τακτική, τη συστηματική άσκηση του δικαιώματος της αρνησικυρίας (veto). Από την έναρξη της σύγκρουσης έως και τον Ιούλιο 2022 η Ρωσία έχει ασκήσει το δικαίωμα της αρνησικυρίας σε δέκα επτά ψηφίσματα του Σ.Α που καταδίκαιζαν τη συριακή κυβέρνηση, ανέφεραν ρητά ή άνοιγαν το δρόμο για την αποχώρηση του Assad από την εξουσία και την επιβολή κυρώσεων. Κατά τα δύο πρώτα έτη της σύγκρουσης η άσκηση veto

⁴ Το 2015 αναβάθμισε της εγκαταστάσεις της ναυτικής βάσης που διατηρεί από το 1971, ενώ το 2016 υπέγραψε συμφωνία διατήρησης του ελέγχου της βάσης για επιπλέον 49 χρόνια.

στο ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών ήταν ζωτικής σημασίας για την βιωσιμότητα του συριακού καθεστώτος. Η άσκηση veto στις 4 Οκτωβρίου 2011 απέτρεψε την επιβολή κυρώσεων εναντίον της κυβέρνησης. Ομοίως στις 4 Φεβρουαρίου 2012, απέτρεψε την επιβολή κυρώσεων και την απομάκρυνση του Assad από την εξουσία, καθώς και στις 19 Ιουλίου την επιβολή κυρώσεων. Η διπλωματική αυτή στρατηγική προστάτεψε το καθεστώς και υπονόμωσε την ειρηνευτική διαδικασία, περιορίζοντας το εύρος των παραχωρήσεων. Η εξέλιξη αυτή παρέτεινε τη σύγκρουση και κλιμάκωσε την ένταση. Τον Δεκέμβριο 2011 οι νεκροί ανήλθαν στους 5000 από 1000 που ήταν τον Μάιο και τον Ιούνιο 2013 έφτασαν τους 100.000. Ο αριθμός των προσφύγων ξεπέρασε τα 2 εκατομμύρια τον Σεπτέμβριο 2013 (Hinnebusch, Zartman, 2016:22). Επιπλέον, η συναφθείσα συμφωνία Ρωσίας - Η.Π.Α απέτρεψε την προαναγγελθείσα αμερικανική επέμβαση στη Συρία, μετά τη χρήση χημικών σε επίθεση του καθεστώτος στη Γκούτα στις 21 Αυγούστου 2013. Οι Η.Π.Α και η Ρωσία κατέληξαν σε συμφωνία αναφορικά με την καταστροφή του χημικού οπλαστασίου της Συρίας μέχρι τα μέσα 2014, χωρίς να αναφέρεται η επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση μη συμμόρφωσης της Δαμασκού (Hinnebusch, Zartman, 2016: 15).

Η διπλωματική υποστήριξη της Ρωσίας, σε συνδυασμό με τη στρατιωτική στήριξη του Ιράν και της Hezbollah επί του πεδίου, μετέβαλλαν το 2014 την ισορροπία δυνάμεων προς όφελος του καθεστώτος, υποχρεώνοντας την αντιπολίτευση να υπαναχωρήσει από την αξίωση της άμεσης αποχώρησης του Assad από την εξουσία, ως προαπαιτούμενο για τη συμμετοχή της στις διαπραγματεύσεις της Γενεύης II. Η θέση ισχύος του καθεστώτος έναντι της αντιπολίτευσης αφαίρεσε το κίνητρο να προβεί σε παραχωρήσεις και υπονόμωσε την διαπραγματευτική διαδικασία (Hinnebusch, Zartman, 2016: 16).

Η νέα διαπραγματευτική πρωτοβουλία, της οποίας ηγήθηκε η Ρωσία στην Αστάνα με τη συμμετοχή της Τουρκίας και του Ιράν, μετέβαλε τις αρχές των διαπραγματεύσεων, καθότι, μέσω της συμφωνίας κατάπαυσης του πυρός, τέθηκε υπό διαπραγμάτευση η κατοχή και ο έλεγχος των εδαφών της βόρειας Συρίας από τους ισχυρότερους δρώντες του συριακού εμφυλίου, επιτρέποντας στη συριακή κυβέρνηση να διεκδικήσει αυξημένο έλεγχο σε ορισμένες περιοχές. Επιπλέον, η δημιουργία ζωνών αποκλιμάκωσης επέτρεψε στο καθεστώς να «παγώσει» επί του πεδίου κάποιες εστίες σύγκρουσης με την αντιπολίτευση, προκειμένου να εστιάσει σε κάποιες άλλες με το σύνολο σχεδόν των δυνάμεών του (Sosnowski, 2020: 1399).

Η ρωσική παρέμβαση κλιμακώθηκε το 2012, μετά την οπισθοχώρηση του συριακού στρατού από περιοχές βόρεια και ανατολικά της χώρας, με την παροχή οικονομικής και στρατιωτικής υποστήριξης. Το συριακό καθεστώς, σε μια προσπάθεια να αμβλύνει τις επιπτώσεις των κυρώσεων που επέβαλε η Ε.Ε. το 2011, έλαβε από τη Ρωσία δάνειο ύψους 4.6 δισεκατομμυρίων δολαρίων για την κάλυψη στρατιωτικών δαπανών (Hinnebusch, Saouli,

2020: 45). Επίσης εφοδίασε το καθεστώς με όπλα (Ruys, 2014, 16) όπως εξελιγμένους πυραύλους Yakhont⁵ (The New York Times, 16 Μαΐου 2013), πυραύλους εδάφους-αέρος SA-17 και πυραυλικά συστήματα μικρού βεληνεκούς Pantsyr-S (Afridi, & Jibrān 2018: 64), τροφοδοτώντας την εμφύλια σύγκρουση και κλιμακώνοντας την ένταση.

Η διεύρυνση της ακτίνας δράσης του ΙΚ, η στρατιωτική επέμβαση των Η.Π.Α και των συμμάχων τους κατά της τρομοκρατίας στο Ιράκ και τη Συρία το 2014 και οι συντριπτικές ήττες του καθεστώτος επί του πεδίου, ώθησαν τη Ρωσία να εμβαθύνει περαιτέρω την εμπλοκή της στη συριακή σύγκρουση, επεμβαίνοντας στρατιωτικά τον Σεπτέμβριο 2015, κατόπιν επίσημου αιτήματος του καθεστώτος Assad για στρατιωτική βοήθεια στον πόλεμο εναντίον του ΙΚΙΣ (Thornton, Miron, 2021). Αν και ο εκπεφρασμένος στόχος της στρατιωτικής επέμβασης ήταν η καταπολέμηση της τρομοκρατίας, οι ρωσικές δυνάμεις στόχευσαν κυρίως τους αντικαθεστωτικούς. Συνεπώς, η παρέμβαση της Ρωσίας διαμόρφωσε τον χαρακτήρα της σύγκρουσης σε καθοριστικό βαθμό, καθότι, σε συνεργασία με τις πληρεξούσιες δυνάμεις, μετέβαλε την ισορροπία δυνάμεων προς όφελος του συριακού καθεστώτος, το οποίο, προΐούσης της σύγκρουσης, είχε απολέσει τον έλεγχο εδαφών, υπό το βάρος των ασφυκτικών πιέσεων επί του πεδίου.

Η ρωσική παρέμβαση απέτρεψε την κατάρρευση του καθεστώτος Assad και συνέβαλε στην παράταση του πολέμου και την κλιμάκωση της έντασης, δεδομένου ότι η στρατιωτική δύναμη που ανέπτυξε η Ρωσία κυμαινόταν από 5.000 άνδρες έως περίπου 4.000 μέχρι το 2018 (Kofman 2015: 12). Περιελάμβανε αρχικά 33 αεροσκάφη, βομβαρδιστικά, επιθετικά και βαρέα μαχητικά πολλαπλών ρόλων, καθώς και 17 ελικόπτερα, επιθετικά και μεταγωγικά. Μετά την κατάρρευση του ρωσικού βομβαρδιστικού Su-24 από την Τουρκία τον Νοέμβριο 2015, η ρωσική ισχύς ενισχύθηκε με επιπλέον 4 μαχητικά αεροσκάφη και 4 βομβαρδιστικά και αναβαθμισμένα επιθετικά ελικόπτερα. Εγκατέστησε αντιαεροπορικούς πυραύλους S-400 και S-300 από τον Σεπτέμβριο 2018, οι οποίοι περιόριζαν τις αεροπορικές επιχειρήσεις του Συνασπισμού υπό την ηγεσία των Η.Π.Α και ήλεγχαν τις στρατιωτικές δραστηριότητες όλων των κρατικών δρώντων που εμπλέκονταν στη Συρία. Το μοναδικό ρωσικό αεροπλανοφόρο Kuznetsov κατέπλευσε στη ναυτική βάση Tartus, προβάλλοντας τη ρωσική ισχύ (Thornton, Miron 2021: 19, Hamilton, Miller, Stein 2020: 45, Ruys 2014: 16).

Με εφιαλτήριο τη νέα αεροπορική βάση Khmeimim πραγματοποίησε πολυάριθμες επιθέσεις, οι οποίες σε ποσοστό 80% έπληξαν στόχους της αντιπολίτευσης. Στις χερσαίες επιχειρήσεις ενέπλεξε δυνάμεις του συριακού στρατού και των πληρεξουσίων συμμάχων του, Ιράν και Hezbollah, καθώς και 2.500 μισθοφόρους της ομάδας Wagner (Hamilton, Miller, Stein 2020, Miron, Thornton 2021: 15).

⁵ <https://www.nytimes.com> Some Syria Missiles Eluded Israeli Strike, Officials Say

Ρώσοι στρατιωτικοί αξιωματούχοι φέρεται να εμπλέκονται στη χρήση χημικών όπλων σε στρατιωτική επιχείρηση στο Aleppo το 2016 και στη Ghouta το 2018. Επίσης, θεωρείται απίθανο η Ρωσία να αγνοούσε τις επιθέσεις με νευροτοξικό αέριο sarin στις 24 και 25 Μαρτίου 2017 στην πόλη Ltamenah και στις 4 Απριλίου στην πόλη Khan Sheikhoun της επαρχίας Hama, καθότι διέθετε στρατιωτική παρουσία στην αεροπορική βάση Shayrat που χρησιμοποιήθηκε για τις επιθέσεις. Το διάστημα από Δεκέμβριο 2012 έως Απρίλιο 2018, σύμφωνα με μελέτη που διεξήγαγε η Global Public Policy Initiative, πραγματοποιήθηκαν 336 χημικές επιθέσεις στη Συρία. Στο 90% των επιθέσεων χρησιμοποιήθηκε χλώριο, ενώ στις υπόλοιπες το νευροτοξικό αέριο sarin. Επίσης, στο 98% αυτών των επιθέσεων την ευθύνη έφερε η συριακή κυβέρνηση. Σύμφωνα με το Συριακό Δίκτυο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα τα θύματα των ρωσικών επιθέσεων ανέρχονται σε 1.467 άτομα και οι τραυματίες σε 9.757 άτομα (Koblentz, 2019). Οι Ρώσοι στρατιώτες που, σύμφωνα με τη Ρωσία, έχασαν τη ζωή στη Συρία είναι 116 (Hamilton, Miller, Stein 2020: 26).

Η στρατηγική των Ρώσων να εξαπολύουν αεροπορικές επιθέσεις αδιακρίτως, στοχοποιώντας πολιτικούς στόχους και καταστρέφοντας ιατρικές και εκπαιδευτικές δομές, προκειμένου να αποτρέψουν την ανακατάληψή τους από τις δυνάμεις της αντιπολίτευσης και του ΙΚΙΣ, προκάλεσε πολύ μεγάλες απώλειες σε ανθρώπινες ζωές. Ειδικότερα, η στρατηγικής σημασίας ανακατάληψη του Χαλεπίου από τους καθεστωτικούς το 2016 οδήγησε σε μείζονα ανθρωπιστική κρίση με τον αριθμό των θυμάτων να ανέρχεται σε 51.731⁶ άτομα, των εγκλωβισμένων σε 50.000 άτομα και των προσφύγων να αγγίζει το ήμισυ του πληθυσμού της πόλης (Hamilton, Miller, Stein 2020: 63, Keen 2017: 63).

3.3 Η επίδραση της παρέμβασης τρίτων δρώντων στην κλιμάκωση της σύγκρουσης.

3.3.1 Θύματα και αγνοούμενοι.

Ο Ο.Η.Ε δημοσίευσε τον Ιούνιο 2022 ενημερωμένες εκτιμήσεις για τον αριθμό των αμάχων που σκοτώθηκαν στη Συρία. Συνέταξε μια λίστα με 350.209 τεκμηριωμένους θανάτους απευθείας από τη σύγκρουση, εκ των οποίων οι 143.350 ήταν άμαχοι. Υπολογίστηκε ότι υπήρξαν επιπλέον 163.537 θάνατοι αμάχων, αυξάνοντας το σύνολο των θανάτων αμάχων σε 306.887 μεταξύ Μαρτίου 2011 και Μαρτίου 2021. Από τους καταγεγραμμένους θανάτους 1 στους 13 ήταν γυναίκες και 1 στους 13 ήταν παιδιά.

⁶ <https://news.un.org/en/story/Syria:10years> of war has left at least 350,000 dead

Τον Ιούνιο του 2021, το Συριακό Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (SOHR) εκτίμησε ότι ο συνολικός αριθμός των νεκρών από τον Μάρτιο 2011 έως τον Ιούνιο 2021 μπορεί να φτάσει τους 606.000, συμπεριλαμβανομένων 495.000 που τεκμηριώνονται από την οργάνωση. Το σύνολο περιλαμβάνει πολίτες, αντάρτες, κυβερνητικούς και τρομοκράτες μαχητές. Το Συριακό Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εκτίμησε επίσης ότι 2,1 εκατομμύρια άμαχοι έχουν τραυματιστεί ή έχουν μείνει μόνιμα ανάπηροι λόγω της σύγκρουσης. Το 2016, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας είχε αναφέρει ότι 1,5 εκατομμύριο άνθρωποι είχαν τραυματιστεί από την έναρξη της κρίσης.

Ο Ο.Η.Ε το 2019 εκτίμησε ότι οι αναφορές υποδηλώνουν πως περισσότεροι από 100.000 αγνοούνται από την έναρξη της σύγκρουσης, «σε μεγάλο βαθμό, αλλά όχι μόνο, εξαιτίας της συριακής κυβέρνησης». Το 2021, μια έκθεση προς τον ΟΗΕ ανέφερε ότι το πού βρίσκονται «δεκάδες χιλιάδες» από τους κρατούμενους παρέμενε άγνωστο.

3.3.2 Επιπτώσεις στα παιδιά.

Εκτός από τον εκτιμώμενο αριθμό των 27.126 παιδιών που σκοτώθηκαν τα δέκα χρόνια από τον Μάρτιο του 2011, σύμφωνα με στοιχεία του ΟΗΕ:

- Από το 2011 έως το 2020 περισσότερα από 5.700 παιδιά στρατολογήθηκαν στις μάχες. Πάνω από 1.300 προσλήφθηκαν το 2021.
- Τον Μάρτιο του 2021 τα παιδιά πρόσφυγες έφτασαν τα 2,5 εκατομμύρια.
- Τον Μάιο του 2022, η Unicef είπε ότι 2,3 εκατομμύρια παιδιά αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν το σχολείο. Οι εγγραφές πριν από τη σύγκρουση ήταν 97%.
- Ο αριθμός των παιδιών που βρίσκονται σε δεινή θέση έφτασε στο ιστορικό υψηλό των 6,5 εκατομμυρίων τον Μάιο του 2022.

3.3.3 Πρόσφυγες και εκτοπισμένοι

Ο πληθυσμός της Συρίας, πριν την έναρξη του πολέμου, ήταν περίπου 21 εκατομμύρια. Πάνω από το ήμισυ αυτού του πληθυσμού έχει πλέον εκτοπιστεί από τις οικίες του, είτε εσωτερικά εντός της Συρίας είτε ως πρόσφυγες στο εξωτερικό. Τον Δεκέμβριο 2021, ζούσαν στη Συρία περίπου 6,9 εκατομμύρια εσωτερικά εκτοπισμένοι. Σχεδόν το 80% έχει εκτοπιστεί για τουλάχιστον πέντε χρόνια.

Οι πρόσφυγες άρχισαν να εγκαταλείπουν τη Συρία σε μεγάλους αριθμούς το 2012, με την Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε για τους Πρόσφυγες να καταγράφει περίπου 730.000 Σύρους πρόσφυγες εκείνη τη χρονιά. Αυτός ο αριθμός αυξήθηκε γρήγορα σε περίπου 5,1

εκατομμύρια πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο το 2015. Τον Ιούλιο του 2022, η Υπηρεσία Προσφύγων του ΟΗΕ (UNHCR) κατέγραψε 5,6 εκατομμύρια Σύρους πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο που καταγράφηκαν παγκοσμίως. 3,7 εκατομμύρια Σύροι πρόσφυγες βρίσκονται στην Τουρκία και 831.000 φιλοξενούνται στον Λίβανο. Η Ιορδανία φιλοξενούσε τον τρίτο μεγαλύτερο πληθυσμό Σύριων προσφύγων στην περιοχή (676.000), ακολουθούμενο από το Ιράκ (264.000).

Η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες εκτιμά ότι το 70% των Σύριων προσφύγων ζει στη φτώχεια. Αυτό αυξάνεται στο 80% στην Ιορδανία πριν από την πανδημία του Covid-19 (κάτω από το όριο της φτώχειας των 3 δολαρίων ΗΠΑ/ημέρα) και στο 89% αυτών στον Λίβανο (που ζουν με λιγότερο από το ήμισυ του κατώτατου μισθού του Λιβάνου).

3.3.4 Ανθρωπιστικές ανάγκες του πληθυσμού

Το Γραφείο του ΟΗΕ για τον Συντονισμό Ανθρωπιστικών Υποθέσεων αναφέρει εκεί:

- 14,6 εκατομμύρια χρειάζονται ανθρωπιστική βοήθεια το 2022. Αυτό είναι το υψηλότερο από την έναρξη της σύγκρουσης. Το 2021, 13,4 εκατομμύρια άνθρωποι είχαν ανάγκη.
- Περίπου 12 εκατομμύρια άνθρωποι αντιμετωπίζουν επισιτιστική ανασφάλεια, που σημαίνει ότι διακυβεύουν την ποιότητα ή την ποικιλία των τροφίμων ή μειώνουν την ποσότητα που καταναλώνουν.
- 5,9 εκατομμύρια χρειάζονται καταφύγιο και είδη εκτός διατροφής. Το Παγκόσμιο Πρόγραμμα Επισιτισμού έχει προειδοποιήσει ότι η σύγκρουση στην Ουκρανία είναι πιθανό να επιδεινώσει την επισιτιστική κατάσταση στη Συρία. Μεγάλο μέρος των τροφίμων που καταναλώνει η Συρία εισάγεται από το εξωτερικό, συμπεριλαμβανομένης της Ρωσίας και της Ουκρανίας. Τον Μάρτιο του 2022, οι τιμές των τροφίμων στη Συρία αυξήθηκαν κατά 24%, μετά από αύξηση 800% τα τελευταία δύο χρόνια.

3.3.5 Περιορισμένη πρόσβαση σε βοήθεια και υπηρεσίες.

Το 2014, το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών ενέκρινε ομόφωνα το ψήφισμα 2165, το οποίο καθιέρωσε τέσσερα σημεία διέλευσης για τις υπηρεσίες του ΟΗΕ και τους ανθρωπιστικούς εταίρους για την παράδοση ανθρωπιστικής βοήθειας, επιπλέον αυτών που ήδη χρησιμοποιούνται. Μόνο μία συνοριακή διάβαση παραμένει ανοιχτή: το πέρασμα Bab al Hawa στα σύνορα Τουρκίας-Συρίας, κοντά στην Idlib. Αυτή είναι μια από τις λίγες περιοχές που εξακολουθούν να ελέγχονται από τις δυνάμεις της αντιπολίτευσης. Στο Συμβούλιο

Ασφαλείας του ΟΗΕ, η Ρωσία και η Κίνα έχουν εμποδίσει την ανανέωση των άλλων τριών διελεύσεων.

Η ανθρωπιστική πρόσβαση περιορίζεται σε ολόκληρη τη Συρία λόγω της συνεχιζόμενης σύγκρουσης:

- Το 50% αναφέρει ως περιορισμούς νάρκες και πυρομαχικά που δεν έχουν εκραγεί.
- Το 45% βιώνει στρατιωτικές επιχειρήσεις που εμποδίζουν τις επιχειρήσεις τους.
- Το 60% βλέπει παρεμβάσεις στο ανθρωπιστικό έργο. Από τα 13,4 εκατομμύρια άτομα που χρειάζονται βοήθεια, οι ανθρωπιστικές υπηρεσίες αντιμετωπίζουν μέτριους ή υψηλούς περιορισμούς πρόσβασης για να φτάσουν τα 4,6 εκατομμύρια από αυτούς (31%).

Από τον Σεπτέμβριο του 2011 έως τον Ιούνιο του 2022 σκοτώθηκαν συνολικά 552 Σύροι και διεθνείς εργαζόμενοι στην ανθρωπιστική βοήθεια που εργάζονταν στη χώρα.

3.3.6 Καταστροφές σε υποδομές.

Η συριακή υποδομή έχει επίσης υποστεί σοβαρές ζημιές από τη σύγκρουση. Το 2017, η Παγκόσμια Τράπεζα εκτίμησε ότι:

- Το 27% των κατοικιών της Συρίας είχε καταστραφεί.
- Οι μισές ιατρικές εγκαταστάσεις έχουν υποστεί ζημιές και το 16% έχουν καταστραφεί (βάσει έρευνας σε οκτώ κυβερνήσεις).
- Το 63% των εκπαιδευτικών εγκαταστάσεων έχουν καταστραφεί.
- Η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας ήταν 62% χαμηλότερη το 2015 σε σύγκριση με το 2010.

3.3.7 Οικονομική κρίση.

Από το 2011, η Συρία έχει δει σημαντική οικονομική αναστάτωση. Όσο περισσότερο συνεχίζεται η σύγκρουση, τόσο μεγαλύτερες είναι πιθανό να είναι οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις της στις προοπτικές της χώρας και τόσο υψηλότερο είναι το κόστος της ανοικοδόμησης.

- Το 2021, ο ΟΗΕ υπολόγισε ότι το 80-90% του συριακού πληθυσμού ζούσε στη φτώχεια.

- Το 2022, χρησιμοποιώντας διαφορετικά μέτρα, η Παγκόσμια Τράπεζα εκτίμησε ότι η «ακραία φτώχεια» πριν από τη σύγκρουση ήταν ανύπαρκτη, αλλά τώρα επηρεάζει το 50% του πληθυσμού.
- Ο πόλεμος εκτιμάται ότι είχε επίσης αρνητικές επιπτώσεις στους γείτονες της Συρίας, ωθώντας τα ποσοστά φτώχειας κατά τέσσερις ποσοστιαίες μονάδες στην Ιορδανία, έξι στο Ιράκ και επτά στο Λίβανο. Κατάρρευση του ΑΕΠ και της οικονομικής δραστηριότητας
- Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της Συρίας συρρικνώθηκε κατά 45% μεταξύ 2010 και 2019 (μετρούμενο με επίσημες εκτιμήσεις) ή κατά 78%, εάν χρησιμοποιηθεί το επιτόκιο της μαύρης αγοράς.
- Τα έσοδα από τις εξαγωγές μειώθηκαν από 11,9 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ το 2010 σε 0,6 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ το 2019.
- Οι οικονομικές απώλειες εκτιμήθηκαν σε 442 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ από το 2012 έως το 2020, από 260 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ το 2016.
- Ο πληθωρισμός εκτιμάται ότι ήταν ισοδύναμος του 800% από το 2011 έως το 2019.
- Η ανεργία το 2015 υπολογίστηκε σε 55%, ανερχόμενη σε 75% στους νέους.
- Το ακαθάριστο δημόσιο χρέος εκτιμάται από το ΔΝΤ ότι αυξήθηκε από 30% του ΑΕΠ το 2010 σε 150% το 2015.
- Τα συνολικά κρατικά έσοδα ήταν 83% χαμηλότερα το 2021 σε σύγκριση με το 2010.

4 Αξιολόγηση και διαχείριση κινδύνου.

4.1 Αναγνώριση κινδύνων

Στην παρούσα ενότητα επιχειρείται η αναγνώριση των κινδύνων που αναδύθηκαν από την παρέμβαση των τρίτων δρώντων στις εμφύλιες συγκρούσεις της Λιβύης και της Συρίας και προκάλεσαν συνέπειες οικονομικές, υλικές, πολιτικές, κοινωνικές και ανθρωπιστικές. Πηγή για την άντληση πληροφοριών αποτελούν τα δεδομένα που παρουσιάστηκαν στις υπόψη περιπτωσιολογικές μελέτες και αποτυπώνουν την επιμήκυνση της διάρκειας της σύγκρουσης και την κλιμάκωση της βίας. Μέσω της αξιοποίησης των διαθέσιμων δεδομένων, οι αναγνωρισμένοι κίνδυνοι αναλύονται περαιτέρω με τον προσδιορισμό της πιθανότητας εμφάνισης κάθε κινδύνου, την ιεράρχηση και την αξιολόγησή του. Η βαθμονομική κλίμακα της πιθανότητας περιλαμβάνει τους αριθμούς 1 έως 5 (Πίνακας 2) με τον αριθμό 1 να αντιστοιχεί στη σπάνια πιθανότητα εκδήλωσης και βαθμιαία εξελίσσεται ως τον αριθμό 5 στην περίπτωση της εμφάνισης μετά βεβαιότητας. Ομοίως, η κλίμακα του αντίκτυπου αποτελείται από τους αριθμούς 1 έως 5, όπου ο αριθμός 1 αντιστοιχεί στον ελάχιστο αντίκτυπο και ο αριθμός 5 στην καταστροφή (Πίνακας 3).

Πίνακας 1: Αναγνώριση κινδύνων

Κωδικός	Κίνδυνος
A	Αύξηση αριθμού θυμάτων
B	Αύξηση αριθμού προσφύγων
Γ	Παραβίαση εμπάργκο όπλων.
Δ	Παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
E	Αποτυχία διακυβέρνησης
ΣΤ	Χρήση χημικών όπλων
Z	Ενίσχυση της τρομοκρατίας.
H	Αποσταθεροποίηση σχέσεων μεταξύ κρατών.

I	Ενίσχυση του διασυνοριακού εγκλήματος.
IA	Πολιτικός κατακερματισμός

Πίνακας 2 :Κλίμακα πιθανοτήτων

Σπάνιο	Μάλλον δε θα συμβεί	Πιθανό	Μάλλον θα συμβεί	Βέβαιο
1	2	3	4	5

Πίνακας 3: Κλίμακα αντίκτυπου

Ελάχιστος	Χαμηλός	Υψηλός	Πολύ Υψηλός	Καταστροφικός
1	2	3	4	5

4.2 Αποτύπωση κινδύνων με συνδυασμό πιθανότητας και αντίκτυπου.

Το στάσιο αυτό περιλαμβάνει τη διαδικασία ανάλυσης των αναγνωρισμένων κινδύνων, προκειμένου να σκιαγραφηθεί το προφίλ ενός εκάστου, το οποίο θα προσδώσει τον βαθμό σημαντικότητας και θα αποτελέσει το εργαλείο για την προτεραιοποίηση κάθε κινδύνου. Οι κίνδυνοι ταξινομούνται από το Α έως το Ι, δηλαδή από τον πιο σοβαρό στον πιο ασθενή. Το γινόμενο της πιθανότητας εμφάνισης του γεγονότος επί του αντίκτυπου που αναμένεται να προκαλέσει σε εσωτερικό και διεθνές επίπεδο αποτυπώνει τον βαθμό σημαντικότητας του κινδύνου.

Πίνακας 4 : Πιθανότητα και αντίκτυπος κινδύνου

Κωδικός	Κίνδυνος	Πιθανότητα	Αντίκτυπος	sum
A	Αύξηση αριθμού θυμάτων	5	5	25
B	Αύξηση αριθμού προσφύγων	5	5	25
Γ	Αποτυχία διακυβέρνησης	5	5	25
Δ	Παραβίαση εμπάργκο όπλων	5	5	25
E	Παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων	5	5	25
ΣΤ	Ενίσχυση της τρομοκρατίας.	5	5	25
Z	Πολιτικός κατακερματισμός	5	5	25
H	Ανάπτυξη διασυνοριακού εγκλήματος	4	5	20
Θ	Αποσταθεροποίηση περιφερειακών κρατών	4	4	16
I	Χρήση χημικών όπλων	3	5	15

A. Αύξηση αριθμού θυμάτων.

Η σύγκρουση στη Συρία και τα δεινά που προκαλεί στον συριακό λαό αποτελούν τη μεγαλύτερη ανθρωπιστική καταστροφή παγκοσμίως και δεν έχουν προηγούμενο στην πρόσφατη ιστορία. Το Συριακό Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ανακοίνωσε ότι από το 2011 ο πόλεμος στη Συρία έχει στοιχίσει τη ζωή σε τουλάχιστον 388.652 ανθρώπους. Με βάση τα στοιχεία της μη κυβερνητικής οργάνωσης, από το 2011 έχουν σκοτωθεί 117.388 πολίτες, εκ των οποίων περισσότεροι από 22.000 ήταν παιδιά. Για την πλειονότητα αυτών των θανάτων ευθύνονται οι επιθέσεις του συριακού καθεστώτος και των παραστρατιωτικών συμμάχων του. Το Παρατηρητήριο γνωστοποίησε επίσης ότι έχει καταγράψει τουλάχιστον 16.000 θανάτους σε κυβερνητικές φυλακές και κέντρα κράτησης. Ο απολογισμός αυτός

ωστόσο θεωρείται ότι είναι πολύ μικρότερος του πραγματικού, αφού δεν περιλαμβάνει τους περίπου 88.000 ανθρώπους που πέθαναν μετά από βασανιστήρια στις φυλακές του καθεστώτος.

Η Συρία κατέγραψε για το 2020 τον μεγαλύτερο αριθμό θυμάτων από νάρκες παγκοσμίως για πρώτη φορά, ξεπερνώντας το Αφγανιστάν, σύμφωνα με την ετήσια έκθεση του Παρατηρητηρίου Ναρκών, ενός συνασπισμού μη κυβερνητικών οργανώσεων. Είναι η πρώτη φορά από τότε που το Παρατηρητήριο Ναρκών διατηρεί αρχεία (1999), που ο μεγαλύτερος αριθμός θυμάτων από νάρκες καταγράφηκε στη Συρία, 2.729 νεκροί και τραυματίες.

B. Αύξηση αριθμού προσφύγων

Η Συρία είναι η χώρα από την οποία προέρχεται ο υψηλότερος αριθμός εσωτερικά εκτοπισμένων αλλά και προσφύγων. Ο εκτοπισμός υπήρξε μαζικός, δυναμικός και γρήγορος. Είναι δύσκολο να εκτιμηθεί ο αντίκτυπος του πολέμου στην κανονική ζωή στη Συρία. Η καταστροφή των επιχειρήσεων κοινής ωφελείας και των βασικών υποδομών και η κατάρρευση των δημόσιων υπηρεσιών διατάραξαν τη λειτουργία της ζωής σε όλα τα επίπεδα. Τον Μάρτιο του 2015 το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών ανέφερε ότι το 80% των Σύριων εντός της χώρας ζούσαν σε συνθήκες φτώχειας, το προσδόκιμο ζωής μειώθηκε κατά 20 χρόνια και η οικονομία είχε χάσει 200 δισεκατομμύρια δολάρια από την έναρξη της σύγκρουσης. Υπολογίστηκε ότι 3 εκατομμύρια Σύριοι έχασαν τη δουλειά τους κατά τη διάρκεια της σύγκρουσης, με την ανεργία να αυξάνεται από 14,9 τοις εκατό το 2011 σε 57,7 τοις εκατό στο τέλος του 2014. Πάνω από το 50% των παιδιών δεν πήγαιναν σχολείο το 2014.

Η επιδείνωση της προσφυγικής κρίσης έχει βαθύνει τα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά προβλήματα των χωρών υποδοχής. Η μαζική αύξηση του αριθμού των προσφύγων εκτός καταυλισμών και η έλλειψη επαρκών πολιτικών βοήθειας προς αυτούς έχουν επιδεινώσει μια σειρά κοινωνικών προβλημάτων. Υπήρξαν αναφορές περιστασιακής βίας μεταξύ προσφύγων και ντόπιων. Με τη σειρά του, αυτό ενισχύει μια αυξανόμενη κοινή γνώμη που συνδέει τους Σύρους πρόσφυγες με την εγκληματικότητα. Μια δημοσκόπηση κοινής γνώμης που διεξήχθη στην Τουρκία τον Οκτώβριο του 2014 αποκάλυψε ότι περισσότερο από το 62% των ερωτηθέντων υποστήριξε την ιδέα ότι οι Σύριοι πρόσφυγες εμπλέκονται στην εγκληματικότητα και ήταν υπεύθυνοι για την αύξηση του αριθμού των εγκλημάτων που διαπράχθηκαν. Ήδη από το 2013, μια δημοσκόπηση στον Λίβανο διαπίστωσε ότι το 52% των ερωτηθέντων πίστευαν ότι οι Σύριοι πρόσφυγες αποτελούν απειλή για την εθνική ασφάλεια και σταθερότητα, και περισσότερο από το 90% είπε ότι η συριακή σύγκρουση είχε αρνητικό αντίκτυπο στην ικανότητα της λιβανικής κυβέρνησης να προστατεύει τους Λιβανέζους πολίτες. Η παρουσία μεγάλου αριθμού προσφύγων, ιδιαίτερα στα αστικά κέντρα, δημιουργεί

ανταγωνισμό για δημόσιες υπηρεσίες με τους κατοίκους της περιοχής. Το 71% του τουρκικού κοινού είπε ότι οι Σύριοι πρόσφυγες έχουν κοστίσει ακριβά στην οικονομία και το 60% αντιτάχθηκε στο να δαπανηθούν οι φόροι τους στους πρόσφυγες. Στον Λίβανο, υπάρχουν τώρα περισσότερα παιδιά από τη Συρία στα δημόσια σχολεία από τα παιδιά του Λιβάνου.. Η Ιορδανία έχει προγραμματίσει διδακτικό προσωπικό σε διπλές βάρδιες για να φιλοξενήσει τους νέους μαθητές και να χειριστεί τις υπερπλήρες τάξεις (FERRIS and KIRIŞCI, 2022)

Γ. Αποτυχία διακυβέρνησης.

Η υποβάθμιση της κρατικής σταθερότητας αποτέλεσε κύρια συνέπεια της παρέμβασης των τρίτων δρώντων στον λιβυκό εμφύλιο. Η έλλειψη ηγεσίας ή ελέγχου του λιβυκού κράτους σε ολόκληρη την επικράτειά του και η απουσία μονοπωλίου στη νόμιμη χρήση βίας καθώς επίσης η ύπαρξη αδύναμων θεσμών και συστημάτων διακυβέρνησης που στερούνταν εσωτερικής νομιμότητας οδήγησαν στην κατάταξη της χώρας στα αποτυχημένα κράτη. Η οργάνωση «Fund For Peace» βαθμολογεί κάθε έναν από τους παραπάνω δείκτες με ελάχιστη τιμή το 0 και μέγιστη το 10, όπου το 10 αντιπροσωπεύει την υψηλότερη ένταση (λιγότερη σταθερότητα) και επομένως καταδεικνύει χειρότερη κατάσταση. Συνεπώς, οι τιμές που μπορεί να λάβει ο δείκτης ευάλωτων κρατών, ως άθροισμα των επιμέρους δεικτών, είναι από 0 έως 120, με τη μέγιστη βαθμολογία να φανερώνει το χειρότερο κράτος.

Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση για το έτος 2017 της οργάνωσης, η Λιβύη βρίσκεται στην 25η θέση, με μια συνολική βαθμολογία 94.6. Η χειρότερη βαθμολογία παρουσιάζεται στον τομέα των εξωτερικών παρεμβάσεων, με μια βαθμολογία 10 και αμέσως μετά ακολουθεί η κρατική νομιμότητα με βαθμολογία 9.8. Ο δείκτης της κατακερματισμένης ηγεσίας ακολουθεί στην τρίτη θέση από πλευράς βαθμολογίας με 9.4 και ισοβαθμεί με τον δείκτη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου. Ενώ στην πέμπτη θέση, με βαθμολογία 9.3, βρίσκεται η ασφάλεια. Τέλος αρκετά υψηλή βαθμολογία παρουσιάζουν οι τομείς της οικονομικής ύφεσης και ανέχειας, των μαζικών μετακινήσεων προσφύγων ή εσωτερικά εκτοπισμένων πληθυσμών και των φυλετικών διακρίσεων.

Αναφορικά με τη Συρία, η ετήσια έκθεση για το έτος 2015 της οργάνωσης παρουσιάζει τη χώρα να αντιμετωπίζει τον κίνδυνο ολοκληρωτικής διάλυσης και την κατατάσσει στην κατηγορία των κρατών «high alert», μόλις μια κατηγορία κάτω από τα αποτυχημένα κράτη. Η Συρία βρέθηκε στην 9η θέση, κάτω από το Νότιο Σουδάν, τη Σομαλία, την Κεντρική Αφρικανική Δημοκρατία και την Υεμένη, αλλά υψηλότερα από το Αφγανιστάν, την Γουινέα, την Αϊτή και το Ιράκ. Στην χώρα δεν παρεχόταν καμία ασφάλεια στους πολίτες, η βία και η τρομοκρατία κυριαρχούσαν, τα ανθρώπινα δικαιώματα καταπατούνταν και η κυβέρνηση είχε απολέσει τον έλεγχο της χώρας. Σε σύγκριση με το 2014 η κατάσταση είχε επιδεινωθεί σε όλους τους δείκτες της οργάνωσης: δημογραφικές πιέσεις: 8,1/10, πρόσφυγες και

εκτοπισμένοι: 10/10, εσωτερικές συγκρούσεις: 10/10, οικονομική κατάρρευση: 7,5/10, νομιμότητα κράτους: 9,9/10, δημόσιες υπηρεσίες 8,2/10, ανθρώπινα δικαιώματα και κανόνας δικαίου: 10/10, ασφάλεια: 10/10, διασπασμένες ελίτ: 9,9/10.

Δ. Παραβίαση εμπόργκο όπλων.

Ένας από τους πιο αξιοσημείωτους τρόπους με τους οποίους τρίτοι δρώντες επιδιώκουν να πραγματοποιήσουν τους στόχους της εξωτερικής πολιτικής τους είναι ο οπλισμός των ανταρτών σε κράτη όπου υπάρχει σοβαρή καταπίεση, σύγκρουση χαμηλού επιπέδου ή εμφύλιος πόλεμος. Μετά την εξέγερση στη Λιβύη το 2011, τρίτοι δρώντες παρέιχαν θανατηφόρα και μη θανατηφόρα όπλα στις δυνάμεις που αντιτίθενται στο καθεστώς του Qaddafi, συμπεριλαμβανομένης υλικής και οικονομικής υποστήριξης καθώς και όπλα. Στη Συρία, ο οπλισμός των διαφόρων μερών από εξωτερικούς παράγοντες έγινε ένα από τα βασικά στοιχεία της σύγκρουσης. Ο οπλισμός των ανταρτών κλιμάκωσε σημαντικά τις εχθροπραξίες καθώς, ως απάντηση, μέρη στη σύγκρουση αναζήτησαν όπλα ή ενέτειναν την απάντησή τους με περαιτέρω καταστολή οποιωνδήποτε αντιπολιτευόμενων ομάδων. Η προμήθεια όπλων σε αντάρτες μπορεί να φαίνεται δικαιολογημένη για την αντιμετώπιση της άμεσης κρίσης, ωστόσο ο στρατιωτικός εξοπλισμός επέτρεψε μακροπρόθεσμα σημαντικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς τα όπλα χρησιμοποιήθηκαν στην πληγείσα κοινωνία και πέρα από αυτήν.

Στην Λιβύη ομάδες ανταρτών κατακερματίστηκαν και παρέμειναν οπλισμένες, για να επιτρέψουν τη δική τους προστασία. Η βία κλιμακώθηκε καθώς έλαβε χώρα η αντικαθεστωτική διαμάχη για την εξουσία. Αυτή η προσέγγιση προκάλεσε όλεθρο στις κοινότητες για πολιτικούς σκοπούς που ήταν όλο και λιγότερο σαφείς. Η διεύρυνση των τοπικών ρήξεων ήταν η συνέπεια, με τους σκληροπυρηνικούς να τορπιλίζουν τις προσπάθειες επίλυσης συγκρούσεων. Ούτε ο Ο.Η.Ε ούτε το ΝΑΤΟ κατάφεραν να αφοπλίσουν τις καλά οπλισμένες πολιτοφυλακές. Στη Συρία ενώ συνεχίζονται οι μάχες των καθεστωτικών δυνάμεων με τους αντικαθεστωτικούς, έχει ανοίξει παράλληλα μέτωπο σφοδρών αντιπαραθέσεων μεταξύ αντίπαλων ομάδων ακραίων ισλαμιστών για την περιφερειακή πρωτοκαθεδρία.

Ε. Παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το συριακό καθεστώς δεν έλαβε μέτρα για τον εντοπισμό, τη διερεύνηση, τη δίωξη ή την τιμωρία αξιωματούχων που διέπραξαν παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ατιμωρησία ήταν διάχυτη και βαθιά ενσωματωμένη στις δυνάμεις ασφαλείας και πληροφοριών του καθεστώτος. Παραστρατιωτικές ομάδες που συνδέονται με το καθεστώς φέρεται να εμπλέκονται σε συχνές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων,

συμπεριλαμβανομένων παράνομων κρατήσεων, σφαγών, δολοφονιών και απαγωγών αμάχων, ακραίας σωματικής κακοποίησης, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής βίας. Οι πολιτοφυλακές ευθυγραμμισμένες με το καθεστώς, συμπεριλαμβανομένης της Hezbollah, εξαπέλυσαν επανειλημμένα επιθέσεις κατά αμάχων.

Οι ρωσικές δυνάμεις εμπλέκονται στους θανάτους αμάχων που προέκυψαν από αεροπορικές επιδρομές που χαρακτηρίστηκαν από την Εξεταστική Επιτροπή του ΟΗΕ για τη Συρία ως αδιάκριτες και με αποτέλεσμα την ευρεία καταστροφή πολιτικών υποδομών, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της υποστήριξης της στρατιωτικής εκστρατείας του καθεστώτος στη βορειοδυτική Συρία. Αυτές οι αεροπορικές επιδρομές κατέστρεψαν νοσοκομεία, καταφύγια, αγορές, σπίτια και άλλες ολοκληρωμένες αστικές εγκαταστάσεις, καταστρέφοντας ιατρικές προμήθειες και εξοπλισμό και έκλεισαν ζωτικά δίκτυα υγειονομικής περίθαλψης και ακολούθησαν ένα καλά τεκμηριωμένο μοτίβο επιθέσεων με σοβαρές και επιβλαβείς ανθρωπιστικές και πολιτικές επιπτώσεις.

Ένοπλες τρομοκρατικές ομάδες, όπως η Hayat Tahrir al-Sham (HTS) που συνδέεται με την Al Qaeda, διέπραξαν ένα ευρύ φάσμα παραβιάσεων, όπως δολοφονίες και απαγωγές, παράνομη κράτηση, ακραία σωματική κακοποίηση, θανάτους αμάχων κατά τη διάρκεια επιθέσεων που περιγράφονται από την Εξεταστική Επιτροπή του ΟΗΕ για τη Συρία ως αδιάκριτη και αναγκαστική εκκένωση από σπίτια με βάση την θρησκευτική ταυτότητα. Παρά την εδαφική ήττα του ISIS το 2019, η ομάδα συνέχισε να πραγματοποιεί φόνους, βομβαρδισμούς και απαγωγές, στοχεύοντας και αμάχους.

Οι υποστηριζόμενες από την Τουρκία ομάδες ένοπλης αντιπολίτευσης της Συρίας στη βόρεια Συρία διέπραξαν παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στοχεύοντας κατοίκους Κούρδους και Γεζίντι, όπως αυθαίρετη σύλληψη και εξαναγκαστική εξαφάνιση πολιτών, βασανιστήρια, σεξουαλική βία, αναγκαστικές εκκενώσεις από σπίτια, λεηλασίες και κατάσχεση ιδιωτικών περιουσιών, μεταφορά κρατουμένων αμάχων πέρα από τα σύνορα στην Τουρκία, διακοπή υδροδότησης στους άμαχους πληθυσμούς, στρατολόγηση παιδιών και λεηλασία και βεβήλωση θρησκευτικών ιερών.

Στην Λιβύη πολιτοφυλακές, ένοπλες ομάδες και δυνάμεις ασφαλείας συνέχισαν να κρατούν αυθαίρετα χιλιάδες ανθρώπους, ορισμένους για πάνω από μια δεκαετία, χωρίς να τους επιτρέπουν να αμφισβητήσουν τη νομιμότητα της κράτησής τους. Δεκάδες δημοσιογράφων, πολιτικών, κυβερνητικών υπαλλήλων και ακτιβιστών της κοινωνίας των πολιτών απήχθησαν, εξαφανίστηκαν βίαια και βασανίστηκαν με βάση την πραγματική ή εικαζόμενη πολιτική ή ακτιβισμό, περιφερειακή ή φυλετική τους σχέση που συνδέεται με τις προγραμματισμένες εκλογές. Πολιτοφυλακές και ένοπλες ομάδες σκότωσαν και τραυμάτισαν πολίτες και κατέστρεψαν περιουσίες πολιτών κατά τη διάρκεια σποραδικών, τοπικών συγκρούσεων. Οι

επιθέσεις από ένοπλες ομάδες σε υποδομές νερού υπονόμεισαν την πρόσβαση σε πόσιμο νερό για εκατομμύρια ανθρώπους.

Οι αρχές απέτυχαν να προστατεύσουν τις γυναίκες, τα κορίτσια από τη σεξουαλική βία και τη βία λόγω φύλου ή να αντιμετωπίσουν τις διακρίσεις. Οι εθνοτικές μειονότητες και οι εσωτερικά εκτοπισμένοι αντιμετώπισαν εμπόδια στην πρόσβαση στην εκπαίδευση και την υγειονομική περίθαλψη. Πολιτοφυλακές και δυνάμεις ασφαλείας χρησιμοποίησαν βία για να συλλάβουν αυθαίρετα χιλιάδες μετανάστες και πρόσφυγες, ενώ η υποστηριζόμενη από την ΕΕ λιβυκή ακτοφυλακή αναχαίτισε στη θάλασσα χιλιάδες άλλους και τους επέστρεψαν βίαια στη Λιβύη, όπου βρέθηκαν υπό κράτηση. Οι κρατούμενοι μετανάστες και πρόσφυγες υποβλήθηκαν σε βασανιστήρια, παράνομες δολοφονίες, σεξουαλική βία και καταναγκαστική εργασία. Τα στρατοδικεία καταδίκασαν δεκάδες πολίτες σε κατάφωρα άδικες δίκες (Amnesty International Report, 2021/22).

ΣΤ. Ενίσχυση της τρομοκρατίας.

Το Κατάρ υποστήριξε οικονομικά τα δίκτυά του στη Μουσουλμανική Αδελφότητα μέσω πληρεξουσίων, στοχεύοντας να αποτελέσει η Συριακή Μουσουλμανική Αδελφότητα έναν από τους πιο ισχυρούς παράγοντες του Εθνικού Συμβουλίου της Συρίας. Αν και δεν υπάρχουν στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι το Κατάρ σκόπευε να χρηματοδοτήσει εξτρεμιστικές ομάδες στη Συρία, όπως η Jabhat al-Nusra ή το Ισλαμικό Κράτος, η σταδιακή ριζοσπαστικοποίηση των ομάδων της αντιπολίτευσης το 2013 σήμαινε ότι ορισμένες από αυτές, που είχαν προηγουμένως ωφεληθεί από την οικονομική υποστήριξη του Κατάρ, προσχώρησαν σε εξτρεμιστικές ομάδες. Τον Δεκέμβριο 2013 για παράδειγμα, ο Saddam al-Jamal, ένας ανώτατος διοικητής του Ελεύθερου Συριακού Στρατού στην ανατολική Συρία που ανέφερε ότι έλαβε υποστήριξη από το Κατάρ, ανακοίνωσε την προσχώρησή του στο Ισλαμικό Κράτος. Καθώς η συριακή σύγκρουση γινόταν πιο απροκάλυπτα σεχταριστική, οι εντάσεις μεταξύ του Κατάρ και των γειτόνων του στον Κόλπο αυξήθηκαν, με αναφορές να κυκλοφορούν ότι το Κατάρ χρηματοδοτούσε την Ahrar al-Sham και άλλες ομάδες σαλαφίτζιχάντ στη Συρία. Η Ahrar al-Sham είναι μια μαχητική σαλαφιστική ομάδα που αποσκοπεί να αντικαταστήσει την κυριαρχία Assad με μια ισλαμιστική κυβέρνηση και έχει δράσει κυρίως στη βόρεια Συρία καθ' όλη τη διάρκεια της σύγκρουσης (Todman, 2016). Είναι γεγονός ότι από την έναρξη των συγκρούσεων αυξήθηκαν τα τρομοκρατικά χτυπήματα τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και στον υπόλοιπο κόσμο, καθώς και οι προσφυγικές ροές. Από τον Σεπτέμβριο 2014 μέχρι τον Ιανουάριο 2016 το ISIS επιτέθηκε τουλάχιστον 70 φορές σε 17 διαφορετικές χώρες.

Η επικρατούσα αστάθεια στη Λιβύη, μετά την απομάκρυνση του Muammar Qaddafi από την εξουσία το 2011, ευνόησε την εγκατάσταση τρομοκρατικών ομάδων στη χώρα, οι οποίες τη

χρησιμοποίησαν, είτε ως βάση οργάνωσης και εκπαίδευσης για τη διενέργεια επιθέσεων σε άλλα κράτη, είτε ως χώρο επιχειρήσεων. Η εμπλοκή της Τουρκίας οδήγησε τη σύγκρουση σε νέο επίπεδο. Τον Ιανουάριο 2020, μετά την υπογραφή της διμερούς συμφωνίας με την κυβέρνηση Sarraj, ξεκίνησε η αθρόα μεταφορά μισθοφόρων / τρομοκρατών προς την Τρίπολη. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Συριακού Παρατηρητηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, έχουν μεταβεί στο λιβυκό μέτωπο περίπου 12.000 Σύριοι μισθοφόροι / τρομοκράτες οι οποίοι προέρχονται από τις τάξεις του ISIS και οργανώσεις προσκείμενες στην Al Qaeda που δρουν στη Συρία. Σύμφωνα με πολλά δημοσιεύματα, η Άγκυρα συνεργάστηκε στο συριακό μέτωπο με τις εν λόγω ομάδες, ενώ και η έκθεση της ομάδας Analytical Support and Sanctions Monitoring της Επιτροπής του Συμβουλίου Ασφαλείας επιβεβαιώνει ότι η Τουρκία απελευθέρωσε τζιχαντιστές από κέντρα κράτησης στη ΒΑ Συρία. Πολλοί εξ αυτών μεταφέρθηκαν εν συνεχεία στην Τρίπολη.

Z. Πολιτικός κατακερματισμός.

Η υποστήριξη από τρίτους δρώντες διαφορετικών φατριών, που η καθεμία διεκδικούσε το δικό της καθεστώς, συνέβαλε στη διαρκώς μεταβαλλόμενη δυναμική των συγκρούσεων. Όταν το πολιτικό τοπίο πολώθηκε το 2014 και το 2019 σε δύο κύριες ευρείες φατρίες, η παρέμβαση τρίτων δρώντων προκάλεσε τοπικές ρήξεις μεταξύ των κοινοτήτων, οδηγώντας σε εμφύλιο πόλεμο. Η έλλειψη εσωτερικής συνοχής και η συνεχής ξένη υποστήριξη συνέβαλαν στην άνοδο του Haftar από το 2016. Η ισχύς είναι κατακερματισμένη σε δεκάδες ανταγωνιστικές φυλές και φατρίες. Καμία από τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές δεν ελέγχει τις στρατιωτικές της δυνάμεις. Ο πολιτικός κατακερματισμός της χώρας επιδείνωσε την ανομία. Στην δυτική Λιβύη, διάφορες πολιτοφυλακές διατηρούν την ασφάλεια σε διάφορους δήμους και οι πόλεμοι επιρροής είναι επομένως συνηθισμένοι, καθώς ανταγωνίζονται για κυριαρχία σε επικερδή δίκτυα λαθρεμπορίου ανθρώπων και καυσίμων.

Η Σαουδική Αραβία, το Κατάρ και η Τουρκία υποστήριξαν το Συριακό Εθνικό Συμβούλιο που δημιουργήθηκε στην Κωνσταντινούπολη τον Αύγουστο 2011. Η πολιτική συνιστώσα της συριακής αντιπολίτευσης, από την ίδρυσή της, επέδειξε αδυναμία να ξεπεράσει τις διαιρέσεις μεταξύ εξόριστων και εσωτερικών παραγόντων, κοσμικών και ισλαμιστών, καθώς και μεταξύ εκείνων που υποστηρίζονταν από διαφορετικές ξένες δυνάμεις,, εξέλιξη που προκάλεσε την αποτυχία όλων των προσπαθειών για τη δημιουργία μιας βιώσιμης και αποτελεσματικής ενωμένης πολιτικής ηγεσίας. Με το Συριακό Εθνικό Συμβούλιο να αποδεικνύεται αναποτελεσματικό, οι διεθνείς αντίπαλοι του Assad προσπάθησαν να επανεκκινήσουν την αντιπολίτευση. Ο νέος Εθνικός Συνασπισμός για τις Συριακές Επαναστατικές και Αντιπολιτευτικές Δυνάμεις (SOC), που σχηματίστηκε στο Κουβέιτ τον Νοέμβριο 2012 με ενθάρρυνση και πάλι από τις ΗΠΑ, την ΕΕ, το Κατάρ, την Τουρκία και τη

Σαουδική Αραβία, αντιμετώπισε ορισμένες από τις αδυναμίες του Εθνικού Συριακού Συμβουλίου.

Η. Ανάπτυξη διασυνοριακού εγκλήματος.

Ο εμφύλιος πόλεμος αποδυναμώνει την ικανότητα επιβολής του νόμου του κράτους και έτσι μειώνει το κόστος ευκαιρίας για όσους εμπλέκονται στο οργανωμένο έγκλημα. Επιπλέον, ο πόλεμος προκαλεί πρωτοφανή επίπεδα κακουχιών στον πληθυσμό. Αυτό δημιουργεί μια εγχώρια ζήτηση για καταναλωτικά αγαθά στις μαύρες ή γκρίζες αγορές και παράγει μια δεξαμενή εργασίας, η οποία μπορεί να απορροφηθεί στην παράνομη οικονομία. Κατά συνέπεια, ο εμφύλιος πόλεμος παράγει μια σειρά από μη κρατικές ένοπλες ομάδες που χρειάζονται χρήματα για να διεξάγουν πόλεμο. Αυτές οι ομάδες στρέφονται στην παράνομη οικονομία για να συγκεντρώσουν κεφάλαια και συμβάλλουν καθοριστικά στην επέκταση αυτών των αγορών και στο άνοιγμα νέων οδών για το διεθνές οργανωμένο έγκλημα. Οι ένοπλες ομάδες έχουν πλέον πρόσβαση σε κεφάλαια, πράγμα που σημαίνει ότι μπορούν να αντέξουν οικονομικά να διεξάγουν έναν μεγαλύτερο και πιο βίαιο πόλεμο.

Το χάος που επικράτησε μετά την έναρξη του δεύτερου εμφυλίου πολέμου στη Λιβύη το 2014 παρείχε πρόσφορο έδαφος για ανάπτυξη μιας σκοτεινής οικονομίας, βασισμένης στη λεηλασία των πόρων και τις παράνομες δραστηριότητες, όπως η διακίνηση πετρελαίου, όπλων και ανθρώπων. Το οργανωμένο έγκλημα δημιούργησε μια απίστευτα προσοδοφόρα οικονομία η οποία, όσο ενισχυόταν, μείωνε δραστικά τις πιθανότητες δημιουργίας μιας εθνικής κεντρικής διακυβέρνησης, δεδομένου ότι οι ένοπλες ομάδες και οι τοπικές πολιτοφυλακές ωφελούνταν από τα κερδοφόρα δίκτυα που δραστηριοποιούνταν σε εδάφη που ελέγχονταν από την Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας και τον Λιβυκό Εθνικό Στρατό.

Οι πρωταγωνιστές της συριακής σύγκρουσης ενεπλάκησαν σε μια σειρά παράνομων οικονομικών δραστηριοτήτων, όπως η εμπορία ανθρώπων, το λαθρεμπόριο πετρελαίου, το παράνομο εμπόριο ναρκωτικών, οι απαγωγές και οι λεηλασίες. Αυτές οι δραστηριότητες ποικίλλουν ως προς την κερδοφορία, αλλά δημιούργησαν επαρκή κεφάλαια, για να επιτρέψουν στους αντάρτες και την κυβέρνηση να αγοράσουν όπλα, να πληρώσουν μαχητές, να παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες και να ιδρύσουν θεσμούς στις περιοχές υπό τον έλεγχό τους. Αυτοί οι παράγοντες ήταν κρίσιμοι για την αναπαραγωγή των ένοπλων ομάδων και τη διατήρηση της σύγκρουσης. Το οργανωμένο έγκλημα στη Συρία ήταν ταυτόχρονα και συνέπεια και κινητήρια δύναμη του πολέμου.

Θ. Αποσταθεροποίηση περιφερειακών κρατών.

Η σύγκρουση στη Συρία έχει επιβάλει βαρύ οικονομικό και κοινωνικό κόστος στους γείτονες της χώρας στην περιοχή του Mashreq. Από το 2011 και μετά, οι μέσοι ετήσιοι ρυθμοί αύξησης του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) μειώθηκαν κατά 1,2 ποσοστιαίες μονάδες στο Ιράκ, 1,6 ποσοστιαίες μονάδες στην Ιορδανία και 1,7 ποσοστιαίες μονάδες στον Λίβανο σε πραγματικούς όρους, αποκλειστικά λόγω της σύγκρουσης στη Συρία. Οι μειώσεις αυτές σωρευτικά, αντιστοιχούν στο 11,3% του ΑΕΠ, πριν από τη σύγκρουση (2010) στις τρεις χώρες. Η πτώση μεταδόθηκε μέσω πολλαπλών καναλιών. Με τη μείωση του διαμετακομιστικού εμπορίου, μέσω της Συρίας, και την καθυστέρηση των εξαγωγικών υπηρεσιών, η επίδραση στο ΑΕΠ έφτασε τις -3,1 ποσοστιαίες μονάδες στην Ιορδανία και τις -2,9 ποσοστιαίες μονάδες στον Λίβανο. Συγκριτικά, οι αφίξεις προσφύγων αύξησαν το ΑΕΠ κατά 0,9 ποσοστιαίες μονάδες και στις δύο χώρες αυξάνοντας τη συνολική ζήτηση και την προσφορά εργασίας. Ο αντίκτυπος της εμφύλιας σύγκρουσης στο ΑΕΠ αποτυπώνεται με την αύξηση της φτώχειας κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες στην Ιορδανία, 7,1 ποσοστιαίες μονάδες στο Λίβανο και, με τον εσωτερικό εκτοπισμό, κατά 6 ποσοστιαίες μονάδες στο Ιράκ. Οι συνθήκες της αγοράς εργασίας για τους ντόπιους, ιδιαίτερα για τις γυναίκες, επιδεινώθηκαν και στις τρεις χώρες μετά το 2011 («The Fallout of War», The World Bank, 17 Ιουνίου 2020).

Η παρουσία και οι δραστηριότητες χιλιάδων μισθοφόρων, ξένων μαχητών και ένοπλων ομάδων στην εμφύλια σύγκρουση στη Λιβύη συνιστούν σημαντική απειλή για την περιφερειακή ασφάλεια. Το γεγονός ότι ένοπλες μη κρατικές ομάδες στη Λιβύη εκπαιδεύονται σε οπλικά συστήματα και τα χρησιμοποιούν έχει επικίνδυνες συνέπειες για την ευρύτερη περιοχή. Όπλα από τη Λιβύη διεισδύουν σε γειτονικές χώρες, ορισμένες από τις οποίες είναι αντιμέτωπες με εξεγέρσεις που τροφοδοτούνται από το Ισλαμικό Κράτος (ΙΚ) και την Al Qaeda. Το χρονικό διάστημα από το 2012 έως και το 2014, τρομοκράτες και αυτονομιστικές ομάδες γέμισαν τα οπλοστάσια τους με λιβυκά όπλα. Η διάδοση των αποθεμάτων φορητών όπλων, ελαφριού οπλισμού και εγκαταλελειμμένων πυρομαχικών έχει αυξήσει την αστάθεια, λόγω της εκτροπής τους τόσο εντός της Λιβύης όσο και διαμέσου των συνόρων της, επηρεάζοντας σημαντικά την περιφερειακή και τοπική ασφάλεια, καθώς οι τοπικές ένοπλες ομάδες αποκτούν πρόσβαση στα όπλα αυτά, ιδίως στην περιοχή του Σάχελ.

Ι. Χρήση χημικών όπλων.

Η έρευνα που πραγματοποίησαν οι Schneider και Lütkefend (2019) κατέδειξε ότι από τις 23 Δεκεμβρίου 2012 έως τις 7 Απριλίου 2018 πραγματοποιήθηκαν στη Συρία τουλάχιστον 336 επιθέσεις με χημικά όπλα. Περίπου το 98 % αυτών των επιθέσεων μπορεί να αποδοθεί στο καθεστώς Assad, με το Ισλαμικό Κράτος να είναι υπεύθυνο για τα υπόλοιπα. Η εκστρατεία χημικού πολέμου του συριακού στρατού ήταν στενά συνυφασμένη – υλικοτεχνικά,

επιχειρησιακά και στρατηγικά – με την εκστρατεία συμβατικού πολέμου. Τα σχέδια των αυτοσχέδιων πυρομαχικών χλωρίου του καθεστώτος Assad, τα οποία αντιπροσώπευαν τουλάχιστον το 89% όλων των χημικών επιθέσεων σε όλη τη διάρκεια του πολέμου, προέρχονταν σαφώς από συμβατικές βόμβες. Είναι σαφές ότι ο συριακός στρατός είχε σταθερά προτεραιότητα τα χτυπήματα πληθυσμιακών κέντρων έναντι των θέσεων των ανταρτών στην πρώτη γραμμή, ακόμη και ενόψει της ήττας στο έδαφος. Η επίμονη και ευρεία χρήση χημικών όπλων από το συριακό καθεστώς γίνεται καλύτερα κατανοητή ως μέρος της συνολικής πολεμικής στρατηγικής του για συλλογική τιμωρία των πληθυσμών στις περιοχές που ελέγχονταν από την αντιπολίτευση. Τα χημικά όπλα αποτέλεσαν αναπόσπαστο συστατικό του οπλοστασίου της αδιάκριτης βίας των οποίων η χρήση εξυπηρέτούσε στρατηγικούς σκοπούς. Περισσότερα από τα δύο τρίτα του πληθυσμού της Συρίας εκτοπίστηκαν εσωτερικά ή εξωτερικά και οι κοινότητες που ελέγχονταν από την αντιπολίτευση παραδόθηκαν υπό την απειλή της βίας, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης χημικών όπλων.

4.3 Δημιουργία μήτρας κινδύνων.

Στον πίνακα Risk Matrix που ακολουθεί, οι κίνδυνοι ταξινομούνται ανά πέντε στην κλίμακα και αποτυπώνονται χρωματικά με κριτήριο τον βαθμό σημαντικότητας. Η χρήση μήτρας πιθανοτήτων-επιδράσεων θεωρείται μια από τις βασικότερες τεχνικές στη διαδικασία της ποιοτικής ανάλυσης των κινδύνων. Η συγκεκριμένη τεχνική, έχει ως σκοπό να εξυπηρετήσει στη μετάβαση από την περιγραφική στην ποσοτική ανάλυση των κινδύνων. Η δομή της μήτρας πιθανοτήτων-επιδράσεων έχει ως εξής: Ο κάθετος άξονας αφορά στην πιθανότητα εμφάνισης του γεγονότος, ενώ ο οριζόντιος αφορά στην επίπτωση του γεγονότος στο έργο.

Η διαβάθμιση της απόχρωσης του πράσινου χρώματος χρησιμοποιήθηκε για τους λιγότερο σοβαρούς κινδύνους, για τους οποίους η πιθανότητα εκδήλωσης και ο αντίκτυπος είναι σε χαμηλό επίπεδο. Το κίτρινο χρώμα επιλέχθηκε για τους κινδύνους με πιο υψηλό αντίκτυπο αλλά χαμηλότερη πιθανότητα εκδήλωσης και το πορτοκαλί για τον κίνδυνο που παρουσιάζει υψηλή πιθανότητα εκδήλωσης αλλά χαμηλό αντίκτυπο. Το ανοικτό κόκκινο χρησιμοποιήθηκε για τους κινδύνους με μεσαία πιθανότητα εκδήλωσης αλλά υψηλό αντίκτυπο και το σκούρο κόκκινο για τον κίνδυνο με υψηλή πιθανότητα εκδήλωσης και υψηλό αντίκτυπο.

Αντίκτυπος

					A, Β Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ
ΠΟΛΥ ΥΨΥΛΟΣ					
ΥΨΗΛΟΣ					
ΜΕΣΑΙΟΣ			Θ		Η
ΧΑΜΗΛΟΣ					Ι
ΕΛΑΧΙΣΤΟΣ					
ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ					

4.4 Χειρισμός σοβαρότερου κινδύνου.

Στην τελική ανάλυση διαπιστώθηκε ότι οι κίνδυνοι Α έως Ζ εμπίπτουν στην κατηγορία των καταστροφικών κινδύνων. Για έναν από αυτούς θα προβούμε σε διαχείριση προτού μετατραπεί σε κρίση. Θα χρησιμοποιηθεί η μέθοδος ανάλυσης με δένδρο γεγονότων (Event Tree Analysis), καταλήγοντας μέσα από μία σειρά γεγονότων σε τελική έκβαση. Για κάθε γεγονός που θα παρεμβάλλεται ως το τελικό στάδιο θα δημιουργείται μία δυαδική εξέλιξη, προκειμένου να μπορέσουμε να συνεχίσουμε στο επόμενο βήμα, που θα είναι προφανώς διαφορετικό ανάλογα με την προγενέστερη εξέλιξη.

Αρχικό συμβάν	Αεροπορικά πλήγματα κατά θέσεων Κούρδων	Χερσαία επιχείρηση ευρείας κλίμακας		Εκβάσεις
			ΝΑΙ	Αποδέσμευση Κούρδων από επιχειρήσεις κατά ISIS. Διαφυγή τρομοκρατών από φυλακές .
		ΝΑΙ	OXI	Επισφαλής η κατάσταση για τα αμερικανικά στρατεύματα. Ρήξη σχέσεων ΗΠΑ – Τουρκίας.
	ΝΑΙ	OXI	ΝΑΙ	Αύξηση ρωσικής δραστηριότητας. Κινητοποίηση ιρανικών πολιτοφυλακών και συριακών δυνάμεων
Τουρκική επίθεση στη βόρεια Συρία			OXI	Ανάφλεξη πολέμου στη βόρεια Συρία. Αναρίθμητα θύματα και μαζικοί εκτοπισμοί Κούρδων
	OXI			Απειλή αποσταθεροποίησης της Μέσης Ανατολής. Μεσολάβηση Ρωσίας για προσέγγιση SDF - Συριακής Κυβέρνησης. Ρωσική επιρροή σε Τουρκία για τήρηση της Συμφωνίας Σότσι.

Πίνακας 6: Δέντρο ανάλυσης γεγονότων.

Ένας από τους κινδύνους που εκτιμάται ότι θα οδηγήσει σε καταστροφή είναι η ενίσχυση της τρομοκρατίας, καθώς είναι δυνατόν να προκαλέσει σημαντικές επιπτώσεις τόσο στην τοπική όσο και στη διεθνή ασφάλεια. Λαμβάνεται υπόψη ότι μια τουρκική εισβολή θα μπορούσε να έχει σημαντικές επιπτώσεις τόσο στην τοπική όσο και στη διεθνή ασφάλεια. Οι μαχητές των SDF θα μπορούσαν να απομακρυνθούν από τις συνεχιζόμενες επιχειρήσεις κατά του ISIS και τη φύλαξη των αιχμαλώτων του ISIS, για να πολεμήσουν εναντίον των τουρκικών δυνάμεων, δημιουργώντας ένα ευνοϊκό περιβάλλον για τον ISIS να εντείνει τις επιθέσεις στη Συρία ή να οργανώσει μαζικές εξόδους δραπέτων από τις φυλακές. Οι δραπέτες από τις ελλιπώς στελεχωμένες φυλακές και στρατόπεδα του ISIS θα μπορούσαν επίσης να δημιουργήσουν διεθνείς απειλές για την ασφάλεια ενισχύοντας τις τάξεις των δικτύων του ISIS ή πραγματοποιώντας τρομοκρατικές επιθέσεις στο εξωτερικό. Οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε διατάραξη και αποδυνάμωση της συμμαχίας SDF-ΗΠΑ στη Συρία.

Μια ανανέωση της τουρκικής επίθεσης σε εδάφη που ελέγχονται από τις SDF, θα αφήσει τα αμερικανικά στρατεύματα ευάλωτα σε επιθέσεις και λιγότερο ικανά να πλήξουν πιθανούς στόχους του ISIS. Επιπλέον, καθώς η εντολή των αμερικανικών στρατευμάτων στη Συρία περιορίζεται στη βοήθεια των SDF για τη διασφάλιση της διαρκούς ήττας του ISIS, θα πρέπει να απομακρύνει τα στρατεύματα από πιθανές ζώνες επαφής με τα τουρκικά στρατεύματα. Όταν η κυβέρνηση Τραμπ είχε άρει τις κυρώσεις που επιβλήθηκαν στην Τουρκία, αφού η Άγκυρα συμφώνησε να τηρήσει την εκεχειρία στη βόρεια Συρία βάσει της συμφωνίας του Σότσι της 22ας Οκτωβρίου, η παραβίασή τους θα μπορούσε να οδηγήσει σε νέα ρήξη στις διμερείς σχέσεις. Κατά συνέπεια, αυτό θα έχει αρνητικές συνέπειες για τη νέα προσέγγιση του προέδρου των ΗΠΑ Μπάιντεν, η οποία επικεντρώνεται στην αποκατάσταση των σχέσεων με την Τουρκία και στην αύξηση της συνεργασίας για τη διατήρηση της ασφάλειας.

Μια τουρκική εισβολή θα μπορούσε επίσης να δημιουργήσει περαιτέρω αρνητικές επιπτώσεις με πολλούς άλλους απρόβλεπτους τρόπους, συμπεριλαμβανομένων ανθρωπιστικών καθώς προηγούμενες τουρκικές στρατιωτικές επιχειρήσεις στη Συρία έχουν επιδεινώσει τις ανθρωπιστικές κρίσεις στη χώρα. Μια άλλη εισβολή θα μπορούσε επίσης να προκαλέσει μαζικούς εκτοπισμούς, καθώς οι πρόσφυγες φεύγουν από τις μάχες σε περιοχές υπό τον έλεγχο των SDF, καταπονώντας τους ήδη λιγοστούς πόρους και εμποδίζοντας την ικανότητα των SDF να διατηρήσουν την ασφάλεια στις περιοχές υπό τον έλεγχό τους.

Μία από τις πιο πιθανές επιπτώσεις είναι η αύξηση της ρωσικής δραστηριότητας στις περιοχές κοντά στους τουρκικούς στόχους, ενώ ακόμη και το συριακό καθεστώς και οι ιρανικές πολιτοφυλακές του έχουν κινητοποιηθεί, για να ενισχύσουν τις θέσεις τους στην περιοχή. Αυτές οι κινήσεις μπορούν να θεωρηθούν ως απάντηση σε μια διεκδικητική Τουρκία, αλλά με τις ΗΠΑ να αρνούνται την άμεση υποστήριξη, οι SDF θα αναγκαστούν να εξετάσουν την επέκταση της συνεργασίας τους με τη Ρωσία, προκειμένου να διατηρήσουν τον εδαφικό τους έλεγχο. Αυτά τα γεγονότα όχι μόνο θα επηρεάσουν τις τρέχουσες αντιτρομοκρατικές επιχειρήσεις, αλλά θα μπορούσαν να αποσταθεροποιήσουν τη θέση των ΗΠΑ στην περιοχή. Ως εκ τούτου, η Ρωσία θα πρέπει να επεκτείνει τις επιχειρήσεις της από το να βοηθήσει τη συριακή κυβέρνηση να ανακατακτήσει το έδαφός της, μέχρι να αναλάβει περισσότερες αντιτρομοκρατικές επιχειρήσεις.

5 Συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία πραγματοποιήθηκε την παρέμβαση των τρίτων δρώντων στις εμφύλιες διεθνοποιημένες συγκρούσεις. Η υπόθεση της εργασίας αφορούσε στο ερώτημα πώς οι παρεμβάσεις διαμορφώνουν τον χαρακτήρα της σύγκρουσης, παρατείνοντας τη διάρκεια και κλιμακώνοντας την ένταση. Η υπόθεση τέθηκε υπό εξέταση στο πλαίσιο δύο περιπτώσιολογικών μελετών.

Η έρευνα κατέδειξε ότι οι τρίτοι δρώντες παρεμβαίνουν, για να προωθήσουν στρατηγικές στοχεύσεις και οικονομικά συμφέροντα, κυρίως, όμως, για να διατηρήσουν την ισορροπία δυνάμεων και να εξουδετερώσουν τη δυνητική απειλή που συνιστά για τα στρατηγικά τους συμφέροντα η απόφαση αντίπαλων κρατών να παρέμβουν, για να διευρύνουν την ισχύ τους.

Η ευρεία παρέμβαση τρίτων δρώντων με ανταγωνιστικές στρατηγικές στοχεύσεις παρατείνουν τη σύγκρουση και κλιμακώνουν την ένταση. Ιδιαίτερα στην περίπτωση της Συρίας, η σύγκρουση κατέστη συνθετότερη και πιο δισεπίλυτη, εξαιτίας του κουρδικού παράγοντα. Η επίτευξη κατάπαυσης του πυρός, οριοθετώντας ζώνες αποκλιμάκωσης και ουσιαστικά ελέγχου και κατοχής εδάφους μετέβαλε τις αρχές των διαπραγματεύσεων.

Η περίπτωση της Λιβύης παρουσιάζει την ιδιαιτερότητα του αποτυχημένου κράτους, το οποίο στερείται δομών και κεντρικής κυβερνητικής εξουσίας. Χαρακτηριστικό στοιχείο αποτελούν οι φατρίες, οι πολιτοφυλακές και λοιπές ένοπλες ομάδες που δρουν ανεξέλεγκτα, χωρίς να υπόκεινται σε έλεγχο πληρεξουσίων.

Η βία στη Λιβύη και τη Συρία πυροδότησε σπείρες κλιμάκωσης καθώς οι διαδηλωτές οπλίζονται για αυτοάμυνα. Το σημαντικότερο ήταν ότι αυτοί οι αμφισβητίες βρήκαν άφθονες πηγές εξωτερικής υποστήριξης από περιφερειακές δυνάμεις και διακρατικά δίκτυα που έβλεπαν την ευκαιρία να αποδυναμώσουν τους αντιπάλους τους. Οι εξεγέρσεις μετατόπισαν τις τοπικές ισορροπίες δυνάμεων, εντείνοντας και επιταχύνοντας την πρόκληση στα κράτη. Η εξωτερική υποστήριξη αποδεικνύεται συνήθως επαρκής για τη διατήρηση οργανισμών αλλά ανεπαρκής για την ανατροπή καθεστώτων. Καθώς αυξάνονταν οι συγκρούσεις με ανθρώπινο κόστος, οι εξεγέρσεις έτειναν να γίνονται πιο ακραίες ιδεοληπτικές.

Κατάλογος Πηγών

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αλειφαντής Στ. (n.d), Εισαγωγή στη Μελέτη των Διεθνών Κρίσεων, Πανεπιστήμιο Πειραιά.

Γιαβάσης, 2020, Τουρκικές Στρατιωτικές Επιχειρήσεις στη Συρία και τη Λιβύη: Μια κριτική αποτίμηση, Διπλωματική Εργασία, Δεκέμβριος 2020.

Ηρακλείδης, 2015, Διεθνείς Σχέσεις και Διεθνή Πολιτική, Σύνδεσμος Ελληνόγλωσσων Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών

Θασίτης, 2020, Αφρική: Το πεδίο αντιπαράθεσης των μεγάλων δυνάμεων και της Κίνας. Σημεία τριβής και ο ρόλος των φυσικών πόρων».

Μάζης, 2016, Γεωπολιτική Ανάλυση της Συριακής Κρίσης και Γεωστρατηγικές της Δυναμικές στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή.

Πλατιάς, 1999, Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη, Εστία.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Afridi & Jibrán, 2018, Russian Response to Syrian Crisis, Institute of Strategic Studies Islamabad.

Ahmadian & Mohseni, 2019, Iran's Syria Strategy: the evolution of deterrence. From detente to containment: the emergency of Iran's new Saudi Strategy, International Affairs 95:2.

Aydin, 2010, Where do states Go? Strategy in Civil War Intervention, Conflict Management and Peace Science, 2010, Vol.27, No.1, pp. 47-66

Arnold, 2020, Exploiting Chaos: Russia in Libya, Center for Strategic and International Studies

Bakir, 2020, The UAE's Disruptive Policy in Libya, Insight Turkey, Fall 2020, Vol.22, No.4, (Fall 2020), pp. 157-178, SETA VAKFI.

Balch, Lindsay & Enterline, 2000, Killing Time: The World Politics of Civil War Duration, 1820-1992, International Studies Quarterly 44 615-642

Charap, Treyger, Geist, 2019, Rand Corporation

Collier & Hoeffler, 2000, Greed and Grievance in civil war, Oxford Economic Papers 56.

Collier, Hoeffler & Soderbom, 2004, On the duration of civil war, *Journal of Peace Research*, Vol.41, No.3, pp.253-273, Sage Publications.

Cunningham, 2006, Veto Players and Civil War Duration, *American Journal of Political Science*, Vol. 50, No.4.

Cunningham, Gleditsch, Salehya, 2009, It takes Two: A Dyadic Analysis of Civil War Duration and Outcome, *Journal of Conflict Resolution* Vol.53, No.4

Cunningham, Gleditsch, Salehya, 2013, *Conflict Management and Peace Science* 30(50) 516-531.

DeRouen, Bergovitch, Pospieszna, 2011, *Journal of Peace Research* 48(5) 663-672.

DeRouen Jr & Sobek, 2004, The Dynamics of Civil War Duration and Outcome, *Journal of Peace Research*, Vol. 41, No.3, pp.303-320.

Duyvesteyn, 2012, The escalation and De-escalation of Irregular War: Setting out the Problem *Journal of Strategic Studies*, 35:2, 601-611.

Elbadawi & Sambanis 2000, External Intervention and the duration of civil war, World Bank's Economic Development Institute.

Collier, Hoeffler, Soderbom 2004, On the duration of civil war, *Journal of Peace Research*, Vol. 41, No.3, pp.253-273, Sage Publications.

Fearon, 2004, Why Do Some Civil Wars Last So Much Longer Than Others, *Journal of Peace Research*, Vol.41, No.3.

Findley, Teo, 2005, Rethinking Third – Party Interventions into Civil Wars: An Actor-Centric Approach.

Finnemore 2003, The purpose of intervention. Changing Beliefs about the Use of Force, Ithaka. Cornell University Press,

Giampaolo and Ianni, 2020, Migration and Conflict. The case of Libya, .BackGround Document n. 7, Faces of Migration, focsiv

Gleditsch & Beardsley, 2004, Nosy Neighbors: Third Party Actors in Central American Conflicts, *Peace Science Society (International)*, Sage Publications.

Gent, 2008, Going in When it Counts: Military Intervention and the Outcome of Civil Conflicts, *International Studies Quarterly* 52, 713-735.

Hale, 2019, Turkey, the U.S. Russia and the Syrian Civil War, *Insight Turkey*, Vol.21, No.4

Hamilton, Miller, Stein, 2018, "Russia's War in Syria, Foreign Policy Research Institute.

Hinnebusch and Zartman, 2016, Mediation in the Syrian Crisis: From Kofi Annan to Lakhbar Brahimi, International Peace Institute.

Hinnebusch, Saouli, 2020, Routledge Taylor & Francis Group

Hoffman, Makovsky, 2021, Northern Syria Security Dynamics and the Refugee Crisis, Northern Syria Security Dynamics and the Refugee Crisis – Center for American Progress.

Itani, 2016, The Origins and Consequences of US Nonintervention in Syria, University of California Press, pp.337-342

Jackson, Sorensen, 2003, *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων*, Oxford University

Jones, 2017, Altering Capabilities or Imposing Costs? Intervention Strategy and Civil War Outcomes, *International Studies Quarterly* 61, 52-63

Kathman, 2011, Civil War Diffusion and Regional Motivation for Intervention, *Journal of Conflict Resolution*, Vol.55, No.6 pp.847-876.

Keen, Syria playing into their hands Saterworld.

Kofman, 2020, Syria And The Russian Armed Forces, Foreign Policy Research Institute.

Kose, Ozturk, 2020, A Sea Change in the Mena Region, SET VAKFI Iktisadi Isletmesi.

Loveman, 2002, assessing the phenomenon of proxy intervention, *Conflict, Security, Development*, 29-48.

Lund, 2022, The Turkish Intervention in Libya, Freedom of Information (FOI)

Melin, 2015, Escalation in international conflict management: A foreign policy perspective, *Conflict Management and Peace Studies* Vol.32 (1) 28-49.

Mezran, Varvelli, 2017, Foreign Actors in Libya's Crisis, Atlantic Council, Institute for International Political Studies (ISPI).

Miron & Thornton, 2021, Emerging as the “Victor” (?): Syria and Russia’s Grand and Military Strategies, *Journal of Slavic Military Studies*, *Journal of Slavic Military Studies*, 34:1. 1-23.

Mirza, Abbas, Qaisrani, 2021, Anatomizing Syrian Crisis: Enumerating actors, motivations and their strategies (2011-2019), *Liberal Arts and Social Science International Journal* 5 (1), pp. 41-54.

Profazio 2016, *The Libyan Political Dialogue: the long road to Skhirat*, Centre for Geopolitics and Security in Realism Studies .

Rasmi, 2021, ‘Beyond the War: The History of French-Libyan Relations’ Atlantic Council.

Ramai, 2021, *The UAE in Libya: A Power Broker or Spoiler?* Gulf International Forum

Regan, Aydin, 2006, Diplomacy and other forms of Intervention in civil wars, *Journal of Conflict Resolution*. Vol. 50, No.5 (Oct. 2000), pp. 730-756.

Regan 2000, Substituting Policies during U.S. Interventions in Internal Conflicts: A little of This, a Little of That, *Journal of Conflict Resolution* Vol.44, No.1

Regan, 2002, Third – Party Interventions and the Duration of Intrastate Conflicts, *Journal of Conflict Resolution*, Vol.46, No.1

Regan, Frank, Aydin, 2009, Diplomatic Interventions and Civil War, *Journal of Peace Research*, Vol.46, No.1

Regan, 2010, Interventions into Civil Wars: A Retrospective Survey with Prospective Ideas, *Civil Wars*, 12:4 406-476

Regan, Diehl, 2015, The interdependence of conflict management attempts Vol32 99-107.

Ruys, 2014, *Of Arms, Funding and “Non-lethal Assistance” – Issues Surrounding Third – State Intervention in the Syria Civil War*, Oxford University Press.

Salyk-Virk, 2020, *Airstrikes, Proxy Warfare and Civilian Casualties in Libya*, newamerica.org

Schneider και Lütkefend, 2019, *Nowhere to Hide – The Logic of Chemical Weapons Use In Syria*, Global Public Policy Institute.

Sosnowski, 2020, *Negotiations Statehood through ceasefires: Syria’s de escalation zones*, Taylor & Francis Group.

Sullivan, 2022, *Hezbollah in Syria*, Institute for the Study of War

Toaldo, 2015, «Migration through and from Libya: A Mediterranean challenge», Istituto Affari Internazionali, working papers 15/14 May 2015.

Todman, 2016, Gulf States' Policies on Syria, Center for Strategic and International Studies (CSIS).

Thyne, 2006, Cheap Signals with Costly Consequences: The Effect of Interstate Relations on Civil War, Journal of Conflict Resolution 2006; 50; 937

Zartman, 2001, The Timing of Peace Initiatives Hurting Stalemates and Ripe Moments, Global Review of Ethno politics, Vol.50, No.4.

Veen, 2021, Turkey's intervention in its near abroad: The case of Idlib, Netherlands Institute of International Relations, Clingendael.

Waltz, 1979, Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής, McGraw-Hill

Waltz, 2001, Ο Άνθρωπος, το Κράτος και ο Πόλεμος, Μια θεωρητική ανάλυση

Ιστοσελίδες.

¹ <https://www.bbc.com/news/world-middle-east> Syria chemical 'attack': What we know

² <https://www.theguardian.com/> Syria missile strikes: US launches first direct military action against Assad